

ANITA KANGAS
SAKARIAS SOKKA
HANNU ITKONEN
OLLI JAKONEN

AKTIIVISET OSALLISTUJAT

Kuntalaiset kulttuuri-
ja liikuntapalvelujen
kehittäjinä

Cuporen verkkojulkaisuja 46
Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore
© Tekijät ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2018
Ulkoasu ja taitto: Tiina Paju
ISBN 978-952-7200-26-1 (pdf)
ISSN 1796-9263 (pdf)

AKTIIVISET OSALLISTUJAT

KUNTALAISET
KULTTUURI- JA
LIIKUNTAPALVELUJEN
KEHITTÄJINÄ

ANITA KANGAS
SAKARIAS SOKKA
HANNU ITKONEN
OLLI JAKONEN

SISÄLLYS

Alkulause	5
1. Johdanto	6
1.1 Tutkimuksen tausta	6
1.2 Tutkimuskysymykset	8
1.3 Tutkimusaineisto ja -menetelmät	9
2. Julkisen kulttuuri- ja liikuntahallinnon rakentuminen	11
2.1 Kulttuurin ja liikunnan julkinen palvelujärjestelmä	12
2.2 Markkinoitumista ja eriytymistä	14
3. Muuttuvat vapaa-aikapalvelut, osallistuminen ja osallisuus	17
3.1 Kuluttaja ja julkinen palvelu	18
3.2 Osallistuminen ja osallisuus kulttuurissa ja liikunnassa	19
4. Kuntalaisten sisällölliset toiveet kulttuurille, liikunnalle ja palveluille	23
4.1 Aktiivisten kuluttajien harrastaminen	23
4.2 Uusia palveluja koskevat toiveet	25
4.3 Liikuntaan ja urheiluun liittyvät toiveet	26
4.4 Kulttuuriin ja taiteeseen kytkeytyvät toiveet	33
4.5 Sekä kulttuuriin että liikuntaan kohdistuvat toiveet	38
5. Kuntalaisten keinot ja mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon	43
5.1 Tahto keskustella, vaikuttaa ja tehdä	45
5.2 Kulttuuri- ja liikuntapalveluihin osallistumisen mahdollistuminen	48
5.3 Monimuotoisiin tarpeisiin vastaaminen	51
5.4 Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden rahoitus	54
5.5 Kulttuuri- ja liikuntapalvelutuotantojen moninaisuus ja vaikuttaminen	56
6. Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden käyttäjätyypit	60
6.1 Osallistuva tyytyväinen käyttäjä	61
6.2 Aktiivinen uutta toivova käyttäjä	63
6.3 Innostamista vaativa käyttäjä	65
6.4 Potentiaalinen osallistuja	70
7. Johtopäätökset	76
Lähteet	82

ALKULAUSE

Kulttuuria ja liikuntaa harrastavat ja toteuttavat kansalaiset ovat tämän tutkimuksen keskeiset tiedonlähteet. Kansalaisten osallistuminen erilaisiin yhteiskunnan tarjoamiin rientoihin on tärkeä hyvinvoinnin mittari. Kulttuuri- ja liikuntapalvelut ovat merkittävä osa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamia palveluja.

Vapaus valita osallistuako tarjolla oleviin liikunta- ja kulttuurientoihin on sidoksissa yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon. Liikunnan, urheilun, kulttuurin ja taiteen toteuttamisen, harrastamisen ja osallistumisen muotoja on monenlaisia. Osallistumisen ja osallisuuden rinnalla osallistumattomuuden syiden ymmärtäminen on tärkeää ja nämä syyt voivat olla selkeästi havaittavia: palvelujen kalleus, vaikea maantieteellinen saavutettavuus ja tarjonnan yksipuolisuus ovat tämän tutkimuksen mukaan yleisimpiä syitä jättää käyttämättä kulttuuri- ja liikuntapalveluja.

Kuntalaiset palvelujen käyttäjänä on myös haluttu nähdä kuluttajan roolissa. Tällöin valinnanvapaus kytkeytyy ajatukseen, että ihmiset kantavat yhä enemmän itse vastuuta omasta hyvinvoinnistaan. Näkökulmasta riippuen ihmiset tällöin joko joutuvat valitsemaan tai saavat valita, mitä palvelua käyttävät. Mitä kuntalaiset oikeasti haluavat, on tämän tutkimuksen yksi keskeisistä kysymyksistä.

Käsillä oleva teos on toinen tutkimusjulkaisu Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen kulttuuripolitiikan yksikön sekä liikuntatieteellisen tiedekunnan liikunnan yhteiskuntatieteiden yksikön tutkijaryhmän yhteistyönä tekemän tutkimuksen tuloksista. Tutkimusjulkaisu Sakarias Sokka, Anita Kangas, Hannu Itkonen, Pertti Matilainen ja Petteri Räisänen (2014) – *Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista* ilmestyi Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisuja -sarjassa. Se keskittyi etupäässä tutkimusaineiston määrälliseen tarkasteluun. Tämän tutkimuksen tulokset pohjautuvat aineistojen kvalitatiiviseen analyysiin.

Kiitän Kunnallisan kehittämissäätiötä yhteistyöstä tutkimuksen julkaisemisessa ja rahoittamisessa, erityiskiitos kuuluu tutkijaryhmälle Anita Kangas, Hannu Itkonen, Sakarias Sokka ja Olli Jakonen.

Helsingissä 14. helmikuuta 2018

Marjo Mäenpää

KULTTUURIPOLITIIKAN

TUTKIMUSKESKUS CUPORE

1 JOHDANTO

Suomalaisen yhteiskunnan rakentaminen on perustunut edustukselliseen päätöksentekoon. Yhteiskunnan vaurastuessa julkinen sektori on ottanut hoidettavakseen tehtäviä, jotka ovat lisänneet kansalaisten hyvinvointia ja rikastuttaneet monimuotoisesti ihmisten elämänmenoa. Usein nuo tehtävät ovat virinneet ja kehittyneet erilaisten järjestöjen toiminnan kautta ja niiden aloitteesta. Myös kunnallisten kulttuuri- ja liikuntapalvelujen legitimitetti tukeutuu tähän asetelmaan. Kunnalliset kulttuuri- ja liikuntapalvelut ovat jo varsin pitkään olleet osa suomalaista sivistisyhteiskuntaa, ja niiden on tulkittu parantavan paitsi ihmisten elämänlaatua ja hyvinvointia myös lisäävän yhteiskunnan yhteisöllisyyttä.

Yhteiskunnallisten muutosten myötä myös ihmisten toiveet ja tarpeet kulttuuri- ja liikuntatoimintoihin ovat muuttuneet. Kulttuuri- ja liikuntapolitiikan vaikuttajien onkin pitänyt pohdiskella, millaisella lainsäädännöllä ja muullakin normituksella voidaan vastata kansalaisten alati muuttuviin odotuksiin. Nykyisin kansalaisten kulttuuri- ja liikuntaharrastukset ovat entistä eriytyneempiä, mikä aiheuttaa omat haasteensa niin alan päätöksentekijöille kuin tutkijoillekin. Erityisen haastavaa on saada selville, miten päätöksentekijöiden ja kansalaisten tulkinnat sekä näkemykset toimintojen sisällöistä ja rakenteista kohtaavat toisensa. Käsillä oleva tutkimus selvittää tätä ongelmaa.

1.1 Tutkimuksen tausta

Kunnalliset kulttuuri- ja liikuntapalvelut ovat merkittävä osa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan palvelutarjontaa. Tehtyjen tutkimusten ja tilastojen mukaan kuntalaiset kokevat kuntien kulttuuri- ja liikuntapalvelut tärkeiksi ja niitä myös käytetään runsaasti. (Ks. esimerkiksi Pekola-Sjöblom 2017.) Toisaalta palveluiden käyttöaktiivisuuden ja osallistumismahdollisuuksien välillä on eroja. Palvelut eivät vastaa saatavuudeltaan, laadultaan tai sisällöltään kaikkien kuntalaisten tarpeisiin tasapuolisesti.

Tämän julkaisun kirjoittajien ensimmäisessä julkaisussa, ”Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista” (Sokka ym. 2014), tarkasteltiin kunnan asukkaiden pääsyä palveluiden pariin sekä kuntalaisten kokemuksia kulttuuri- ja liikuntapalveluista.

Tuon julkaisun mukaan kulttuurin ja liikunnan harrastus oli kaiken kaikkiaan hieman lisääntynyt 2000-luvun mittaan. Kuntalaiset myös käyttivät koko tarjolla olevaa palveluiden valikoimaa. Erilaiset taustatekijät, kuten sukupuoli, ikä, asuinpaikka, koulutus, tulot ja kotitalouteen kuuluvien lasten lukumäärä vaikuttivat kuitenkin palveluiden käyttöön ja osallistumismahdollisuuksien kokemiseen. Suosituimmat kulttuuri- ja liikuntaharrastukset (kirjastoissa käyminen, kirjojen lukeminen ja kävelylenkkeily) ovat samalla myös kaikkein tasa-arvoisimpia harrastusmuotoja,

koska ne ovat käyttäjälle maksuttomia ja niitä on mahdollista harrastaa omien aikataulujen mukaan lähellä omaa kotia. Liikuntaharrastuksen todettiin muuttuneen aikaisempaa kulutuksellisemmiksi, mikä edellyttää harrastajalta taloudellisia resursseja. Kulttuuritilaisuuksissa käyminen oli etenkin korkeasti koulutettujen, hyvätuoloisten ja lapsettomien kotitalouksien harrastus. Kaiken kaikkiaan ihmisten tulot vaikuttivat merkittävästi niin kulttuurin kuin liikunnan harrastamiseen. (Sokka ym. 2014 69-70.)

Mainitussa julkaisussa nostettiin esiin neljä tärkeintä estettä ihmisten kulttuuri- ja liikuntapalveluiden käytölle: kiinnostamaton ja epäsopeva sisältö, riittämättömät aukioloajat, kallis hinta ja palveluiden huono sijainti. On huomioitava, että palvelun sisällön mainitseminen käytön esteenä ei merkitse kokonaisvaltaista kiinnostuksen puutetta kulttuuria ja liikuntaa kohtaan, vaan kyse on myös tarjotun sisällön ja oman kiinnostuksen välisestä erosta (Sokka ym. 2014, 56-57). Kuntalaisten omien harrastusten ja odotusten vastaavuus kuntien palvelutuotannon kanssa on vaikea pulma ratkaistavaksi: vastaajista yli kolmannes piti oman kuntansa kulttuuri- ja liikuntapalveluiden tarjontaa liian suppeana. Kaikkein heikoimmin palveluiden organisointi vastasi lapsiperheiden tarpeisiin ja nuorempien ikäluokkien toiveisiin. Alle 40-vuotiaat olivat kaikkein tyytymättömiä palveluiden laatuun ja sisältöön sekä kulttuuripalveluiden kattavuuteen. (Sokka ym. 2014, 42.)

Kulttuurilla ja liikunnalla todettiin olevan sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä positiivisia vaikutuksia. Yleisin yksilöllinen kulttuurin ja liikunnan harrastamisen motiivi oli niin fyysisen kuin psyykkisenkin hyvinvoinnin ylläpitäminen. Lisäksi vastaajat kokivat sekä kulttuuri- että liikuntapalveluilla olevan yleisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia: 97 % vastaajista näki niiden lisäävän hyvinvointia ja poistavan sosiaalisia ongelmia. 80 % vastaajista koki, että ne levittävät yhteiskuntaan moniarvoisuutta. (Sokka ym. 2014, 71.)

Useissa tutkimuksissa kulttuurin ja liikunnan harrastaminen onkin liitetty erilaisiin hyvinvointivaikutuksiin: kulttuuriharrastuksilla sekä yhteisöllisellä taiteellisella toiminnalla on terveyttä ja hyvinvointia edistävä vaikutus, ja aktiivisen kulttuuriharrastamisen on todettu pidentävän elinajanodotetta; samaten kansalaisten terveytensä kannalta riittävä liikkuminen lisää hyvinvointia (mm. Bygren ym. 1996; Cohen 2006; Huovinen & Karimäki 2010; Hyypä 2004; 2007; 2013; Hyypä & Liikanen 2005; Konlaan 2001; Konlaan ym. 2002; Kulmala ym. 2011; Laitinen 2017; OKM 2011; Savola & Pönkkö & Heino 2010; STM 2010; Suomi 2000; Suomi ym. 2011; Wikström 2003; Väänänen ym. 2009; Wheatley & Bickerton 2017).

Päätäjien enemmistön keskuudessa ei kuitenkaan ole ollut juurikaan halukkuutta kasvattaa näiden palveluiden laajuutta (KAKS 2009, 55, 78-79). Kangas ja Ruokolainen (2012, 12) tarkastelivat kunnallisia palveluja koskevien muutosten perusteluja ja jakoivat perustelut kahteen ryhmään niiden tavoitteiden mukaan: ”1) palvelujen kustannusten alentaminen ja tehokkuuden lisääminen New Public

Managementin painotusten mukaisesti ja 2) kunnallisen päätöksenteon siirtäminen lähemmäs kansalaisia, jolloin uudistuksissa argumentteina ovat tasa-arvo, kuntalaisten osallistuminen sekä kuntalaisia lähellä olevien palvelujen mahdollistuminen.” Toiminnallisesti näistä voi seurata yhtälö: samalla kun julkisten toimijoiden tulisi järjestää palvelut yhä tehokkaammin ja pienemmillä kustannuksilla, niiden toteuttamisessa olisi otettava huomioon entistä paremmin kuluttajan valinnanvapaus ja tarpeet. Tästä muodostuu kunnallisten julkisten palveluiden järjestämisessä jännitteisiä kenttiä, joissa esimerkiksi valinnan mahdollisuudet ja oikeudenmukaisuuden toteutuminen ja/tai asiakaslähtöisyys ja ammatillinen valta kilpailevat tavoitteina keskenään. (Kangas ja Ruokolainen 2012,13-14).

”Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista” -julkaisun johtopäätöksissä (Sokka ym. 2014, 72) kulttuuri- ja liikuntapalveluiden suhteen eniten toivotut kehityssuunnat kuntalaisten keskuudessa tiivistettiin seuraaviin kehittämiskohteisiin:

1. palvelutarjonnan perusresurssien turvaaminen,
2. palveluiden tasa-arvoisuus ja monipuolisuus,
3. palveluita koskevien vaikuttamismahdollisuuksien kehittäminen.

Käsillä olevan julkaisun tavoitteet kietoutuvat kuntalaisten itsensä esiin tuomien palveluja koskevien peruskysymysten ja -ongelmien ympärille. Tässä tutkimuksessa pyritään kuntalaisten oman äänen (sitaatit kyselyn vastauksista) kautta hahmottelemaan vaihtoehtoja ja ratkaisuja edellä mainittuihin keskeisiin kehittämiskohteisiin. Täten julkaisu syventää edellämainittua julkaisua (Sokka ym. 2014).

1.2 Tutkimuskysymykset

Kysymys siitä, kuinka hyvin kuntien kulttuuri- ja liikuntapalvelut vastaavat nyky-muodoltaan ja toteutustavaltaan kuntalaisten toiveisiin, on tärkeä. Kysymystä on tarkasteltu tutkimuksin ja selvityksin (TNS Gallup 2012, Valtiovarainministeriö 2013, Suomen Kulttuurirahasto 2013, Sokka ym. 2014, 13). Tässä julkaisussa analysoimme kuntalaisten harrastusten, kulttuuristen tarpeiden, toiveiden ja odotusten sekä kunnan palvelutarjonnan ja tarjolla olevien mahdollisuuksien kohtaamista – sekä toisaalta kohtaamisen esteitä ja palveluiden kehittämistä koskevia kipupisteitä. Julkaisussa vastataan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä toiveita ja odotuksia kuntalaisilla on kulttuuri- ja liikuntapalveluiden ja oman vapaa-ajan harrastamisensa suhteen?
2. Miten kuntalaiset haluaisivat osallistua ja vaikuttaa itse palveluihin sekä niiden järjestämiseen?
3. Minkälaisia palveluiden käyttäjätyyppjä voidaan muodostaa suhteessa palveluiden käyttöön ja koettuihin käytön esteisiin?

Luvussa neljä vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja luku viisi keskittyy vastaamaan toiseen kysymykseen. Kuudennessa luvussa vastataan kolmanteen tutkimuskysymykseen.

1.3 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Julkaisun tutkimusaineisto koostuu internetin kautta levitetyn sähköisen kyselylomakkeen avoimista vastauksista. Kyselylomake oli vastauksille avoinna aikavälillä 19.11.2012 – 26.1.2013 vuodatus.net-sivustolla. Sähköisellä lomakkeella levitettyyn kyselyyn tuli 675 vastausta eri puolilta maata. Oletuksena oli, että lomakkeeseen vastaavat edustavat keskivertokansalaisia aktiivisempia kulttuuri- ja liikuntapalveluiden käyttäjiä. Nettilomakkeen käyttö ja tutkimusta koskeneen tiedon jakaminen sähköisiä kanavia pitkin vaikuttivat osaltaan vastaajakunnan koostumukseen. (Ks. Sokka ym. 2014, 16–18.)

Sähköisen lomakkeen vastaajista 67% oli naisia ja 33 % miehiä. Yli puolet vastaajista oli suorittanut vähintään ammattikorkeakoulututkinnon. Vastaajien mediaanitulo on hieman suomalaisten keskimääräistä mediaanituloa korkeampi. Miesvastaajien keski-ikä oli keskimääräistä korkeampi koko aineistoa koskevan ikäjakauman ollessa niinkin laaja kuin 19–80 vuotta. Vastaajat olivat sekä palvelujen käyttäjinä että harrastajina koko väestön keskiarvoja aktiivisempia.

Tutkimusaineiston analysoinnin metodeina käytettiin teemoittelua ja tyypittelyä.¹ Teemoittelussa on kyse aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä aihepiirien mukaan. Tyypittelystä siirrytään teemoittelua pidemmälle, ja kuvataan aineistoa teemojen sijaan vielä tarkemmin. Aineisto ryhmitellään tietyksi tyypeiksi: tiettyjen teemojen sisältä löytyvistä yhteisistä näkemyksistä muodostetaan eräänlaisia yleistyksiä, tyypiesimerkkejä (Tuomi & Sarajarvi 2009, 93.) Yhteisten näkemysten lisäksi kunkin teeman sisällä esitetään muusta poikkeavia mielipiteitä, poikkeavia tyypejä. Tutkimuksen alkuvaiheessa aineisto koodattiin sisällön perusteella pienempiin osiin käyttämällä aineistolähtöistä, mutta käsitteellisen kehysten ohjaamaa teemoittelua. Näin ryhmiteltiin erilaisia sisältöjä toivovia vastaajia, erilaisista esteistä kärsiviä ryhmiä, esteiden ylittämistä koskevia toiveita sekä nimettiin erilaisia palveluiden käyttäjätyyppejä.

Tutkimuksen raportoinnissa käytetään runsaasti aineistositaatteja havainnollistamaan palveluiden käyttäjien mielipiteitä.

Ryhmiä analysoimalla tarkastelemme kuntalaisten omia näkemyksiä kulttuurin ja liikunnan harrastamisesta sekä heidän kokemiaan esteitä suhteutettuna tutkimuksen

¹ Teemoittelu ja tyypittely suoritettiin Excel-taulukkolaskentaohjelmassa SPSS-ohjelmasta tuodusta aineistosta. Tyypittelystä tarkoitetaan tyypillisten asioiden kokoamista eli aineiston tiivistämistä havainnollisiin tyypeihin. Kyseessä ei siis ole ensisijaisesti haastateltavien tai vastaajien vaan heidän tarjoamansa informaatioaineksen, tässä tutkimuksessa kyselyvastausten, tyypittely.

käsitteelliseen kehykseen ja vastaajien sosiaalisiin taustamuuttujiin, kuten ikään, sukupuoleen, koulutukseen, tulotasoon ja asuinpaikkaan.

2 JULKISEN KULTTUURI- JA LIIKUNTA- HALLINNON RAKENTUMINEN

Suomen julkisen kulttuuri- ja liikuntahallinnon historiallinen tarkastelu osoittaa, miten hallinnonalat ovat olleet jatkuvassa muutoksessa. Kunnallisen kulttuurihallinnon historian yhtenä rajapyykkinä voidaan pitää vuotta 1959 (Hoikka 1969, 178–181, Numminen 1964), jolloin Kunnallisen sivistyshallinnon yhteistyökomitea pyrki kokoamaan yhteen 1920-luvulta lähtien perustettuja sektorilautakuntia (kirjasto, kansalaisopisto, urheilu, raittius, nuoriso, kotiseutu, musiikki, teatteri, museo, musiikkiopisto, jne.). Ideana oli perustaa lautakunnille yhteinen, sivistyshallinnollisten lautakuntien yhteistoimikunta.

Jo tuolloin lautakuntia luokiteltiin lakisäätöisiin eli lailla ja asetuksella säädettyihin sekä vapaaehtosiin, joita kuntien suositeltiin asettavan. Tuolloin keskusteltiin myös niistä periaatteista, joilla kuntien tehtävistä säädettiin: olisiko noudatettava ns. hajautettua mallia, jolloin jokaiselle sektorille tulisi oma lainsäädäntönsä, lautakuntansa, toimistonsa ja henkilöstönsä, vai tulisiko toimintoja keskittää ns. ”sateenvarjolakien ja -hallintojen” alle. (Kangas 1991b.) Nämä keskustelut näkyvät kuntien toiminnassa edelleen.

Kulttuuripolitiikan ja -hallinnon muutoksia on tarkasteltu jakaen ne kolmeen kauteen. Ensimmäinen kausi 1800-luvulta lähtien liittyy suomalaisen kansallisvaltion syntymiseen ja kulttuurin rooliin kansakunnan muodostumisessa. Toinen kausi kiinnittyy osaksi hyvinvointivaltion muotoutumista 1960-luvulta alkaen. Kolmannessa kaudessa 1990-luvulta painottuvat markkinayhteiskunnallistuminen ja kilpailukyky-yhteiskuntaan siirtyminen. (Kangas & Pirnes 2015; Kangas 1999; Heiskanen 1994.)

Tutkijat (esimerkiksi Sokka & Kangas 2007, Itkonen 2015, Vasara 2004, Häyrynen 2015) ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että jokaisessa kaudessa on yhteiskunnalliseen kontekstiin perustuvaa muutosvoimaa. Lisäksi kuhunkin kauteen sisältyy edelleen paljon myös vanhoja aineksia, historian kantamina toimintaperiaatteina. Jokaiseen kauteen sisältyy painotuksia ja hegemonisia diskursseja, jotka perustelevat kulttuuri- ja liikuntapolitiikkojen harjoittamisen kunakin ajankohtana.

Kansakunnan rakennustyössä voimistelu ja urheilu olivat tärkeitä kansalaisaktiivisuuden muotoja. Menestyminen kansainvälisillä kilpailukilpailuilla kasvatti entisestään urheilun suosiota, mikä ilmeni urheiluseurojen levittäytymisenä maan eri kolkkiin. Vähitellen myös kunnallisten päätöksentekijöiden oli ryhdyttävä liikuntapoliittisiin toimiin. (Ilmanen 2015.)

Samoin taide-elämä oli yksi valtion instrumentti sen pyrkiessä rakentamaan väestöään yhteenkuuluvuuden tunteen sitomaksi kansakunnaksi. Taiteilijaeläkkeet ja gratiaalit sekä muutamat erityisvirat mahdollistivat kansainvälisestikin huomattavien taiteilijoiden työn, pääkaupunkiseudun ulkopuolelle ulottuvien taidelaitosten tukeminen mahdollisti kieli- ja poliittiset vähemmistöt tunnustavan kulttuuripolitiikan,

monumentit, juhlat, radio- ja myöhemmin televisiotuotannot yhdistivät kansaa ja laajentuva koulutusjärjestelmä takasi kansan sivistyksen. (Kangas 1999.) Paikallinen kulttuuritoiminta (kirjastot, kulttuuri- ja taidelaitokset) vakiintui jo varhain ainakin pisteittäisesti (Helminen 2007). Kirjastolaki säädettiin vuonna 1928 ja laki työväenopistojen valtionavusta vuonna 1927.

Kulttuuri- ja liikuntasektoreille syntyi tuona aikana julkiseen palvelujärjestelmään kuuluva työnjako paikallistason (kunnan) ja kansallisen tason (valtion) välillä: kunnat ovat keskeisiä toimijoita palvelujen tuottajina ja valtio niiden rahoittajana sekä palvelujen muodon säätelijänä. Yhteiskuntapolitiikassa palvelut tunnistettiin osaksi yhteiskunnallisia palveluja ja sitä kautta esimerkiksi elintason ja hyvinvoinnin mittareissa niillä oli oma osionsa. Kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajan toimintojen kehittämisen osalta erityisesti 1960-luku oli merkittävä. Ihmisten tarve näiden palvelujen käyttöön tuli esiin vapaa-ajan, kulttuuri- ja liikuntasosiologisten ja psykologian tutkimusten kautta. Vuonna 1964 säädettiin laki viisipäiväisestä työviikosta ja keskustelut vapaa-ajan käytöstä tulivat tutkimusten keskiöön. (Kämäräinen 1970.)

2.1 Kulttuurin ja liikunnan julkinen palvelujärjestelmä

Tultaessa 1970-luvulle suomalainen yhteiskunta kehittyi muiden Pohjoismaiden tapaan hyvinvointivaltioksi, jossa huomiota kiinnitettiin julkisiin palveluihin. Tärkeän osan elintasosta muodostavat yhteiskunnan tuottamat ilmaisupalvelut tai vahvasti subventoidut palvelut. Vuonna 1970 asetettu valtiosääntökomitea viittasi vuonna 1948 Yhdistyneiden Kansakuntien hyväksymään ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen ja totesi, että ihmis- ja perusoikeuksien toteuttaminen on hyvinvointivaltion luomista, jossa ”pyrkimyksenä tulee olla turvata jokaiselle kansalaiselle ainakin tietty vähimmäistoimeentulo sekä kaventaa yksilöiden välisiä sosiaalisia, sivistyksellisiä ja taloudellisia eroja. Tälle pyrkimykselle ja toiminnalle sen toteuttamiseksi on luotava tukeva pohja perustuslaeissa ja alemmanasteisessa lainsäädännössä” (Valtiosääntökomitean välimietintö 1974, 10.) Komitean mukaan hyvinvointipolitiikalla on entistä johdonmukaisemmin pyrittävä tasa-arvoisuuden toteuttamiseen.

Rakenteeltaan hyvin homogeeninen sektorihallinto kehittyi maan kuntiin 1980-luvulle tultaessa. Vaikka tavoitteena oli tasa-arvon lisäämiseen pyrkivän palvelujärjestelmän synnyttäminen, eriytyminen alkoi kuitenkin näkyä etenkin kuntatyyteittäin. Kaupungeissa se oli maaseutukuntia voimakkaampaa ja niihin kehittyi luonnollisesti useampia sektorihallinnon osasia. Lainsäädännöstä johtuen kulttuuri- ja liikuntahallinnon kokonaisuudessa oli yhteneväinen käsitys siitä, mitä toimintamuotoja siihen kuului ja miten toimintoja oli hallinnoitava (lautakunta, professiot). (Ryynänen 1986.)

Kuntien hallinnon kehitystä leimasi tuolloin sisällöllinen laajentuminen, voimakas erikoistuminen, professionaalistuminen, tiukka ja täsmällinen hallintorakenteen ja -menettelyn säätely suunnittelu- ja valtionapujärjestelmien sekä laajan norminannon kautta. Kunnan erityistoimialaa koskeva lainsäädäntö laajeni erityisesti terveydenhuollon, sosiaalitoimen sekä opetus- ja sivistystoimen alueilla. 1970-luvun suuret uudistukset, peruskoulujärjestelmään siirtyminen, kansanterveystyön ja lasten päivähoidon toteuttaminen, ovat olleet merkittävimpiä tässä kehityksessä. (Ryynänen 1986.) Omat erillislakinsa saivat myös musiikkioppilaitokset (1969), nuoris- (1972), liikunta- (1979) ja kulttuuritoiminta (1980). Kirjastolaki ja laki kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta uudistettiin 1970-luvulla. Teatteri-, orkesteri- ja museolait sekä laki taiteen perusopetuksesta tulivat voimaan vuonna 1992, jolloin yleinen valtionosuusjärjestelmä uudistettiin tavoitteella lisätä kuntien autonomiaa palvelujen rahoitusta koskevassa päätöksenteossa (Kangas 1999).

Kulttuuripolitiikan kehityksen toisen kauden komiteanmietinnöt ja muut julkiset dokumentit sisälsivät keskusteluja, joiden pääsisältö on lyhyesti kuvattavissa seuraavalla tavalla: kulttuuripolitiikka on osa yhteiskuntapolitiikkaa, kulttuurisuunnittelu osa laajentuvaa yhteiskuntasuunnittelua ja kulttuuripalvelut ovat yhteiskunnallisia palveluita, joihin nähden sovelletaan yhteiskunnassa määriteltyjä päätavoitteita palvelujen tasa-arvoisesta jakelusta ja niiden saavuttamisen mahdollistamisesta. Kulttuuripalvelujärjestelmä, kulttuurialan professiot sekä kulttuuritilojen rakentaminen ja korjaaminen olivat tärkeitä mahdollistajia tasa-arvon toteuttamisessa kulttuuritoiminnan tuottamisessa ja vastaanottamisessa. (Kangas 1999.)

Kuntien liikuntasektorin kehitys oli samansuuntaista: kaikkiin kuntiin perustettiin liikuntalautakunnat. Lisäksi valtio osoitti rahaa kunnille myös niiden jakamia urheiluseura-avustuksia silmällä pitäen. Valtion tukemassa liikuntarakentamisessa kunnalliset rakennushankkeet tuli asettaa etusijalle. Tasa-arvoa tavoiteltiin myös sikäli, että avustuksia myönnettäessä tuli ottaa huomioon kuntien varallisuus. (Ilmanen 2015, 32.)

Kuntien liikuntahallinnon historiaa tutkineen Kalervo Ilmasen mukaan liikuntalain suurin vaikutus oli jo 1980-luvulta lähtien alueellisten erojen kaventuminen sekä kunnallisen liikuntahallinnon aseman ja arvovallan kasvu. Yhdessä valtakunnan taloudellisen vaurastumisen kanssa liikuntalaki nosti kunnallisen liikuntahallinnon palvelutuotannon ennen näkemättömiin mittoihin. Niinpä vuonna 1987 Suomessa oli jo 24 959 liikuntapaikkaa eli viitisen paikkaa tuhatta asukasta kohden. (Ilmanen 2015, 33.) Liikuntalain myötä liikunnasta tuli olennainen osa suomalaista yhteiskunta- ja hyvinvointipolitiikkaa. Liikuntalaki määritteli myös toimijoiden työnjaolliset vastuut, joissa korostui kuntien vastuu liikuntapalvelujen ja etenkin olosuhteiden turvaajana.

Kyseinen ajanjakso merkitsi kulttuuri- ja liikuntapolitiikassa resurssien suuntaamista vahvasti erilaisten kulttuuritilojen ja urheilupaikkojen rakentamiseen.

Liikunnassa rakennustoiminnan painopisteet alkoivat myös vähitellen muuttua. Perinteisen urheilukenttärakentamisen lisäksi ryhdyttiin rakentamaan sisäurheilutiloja. Yhä useampaan kuntaan rakennettiin esimerkiksi uimahalli. Liikuntapolitiikassa alettiin kiinnittää lisääntyvässä määrin huomiota laajojen kansalaispiirien liikuntaan. (Vasara 2004, 208.) Rakennetut tai peruskorjatut kulttuurilaitokset (kirjastot, kulttuurikeskukset, museot, teatterit, konserttitalit ja alan koulutuksen tilat sekä yhdistysten salit) vahvistivat kulttuuripolitiikan palvelujen tasa-arvoiseen jakeluun pohjautuvan tavoitteen toteutumista.

2.2 Markkinoitumista ja eriytymistä

Vuoden 1993 jälkeen tilanne muuttui toteutetun valtionosuusuudistuksen myötä. Kun aikaisemmin erillislait määrittivät toimintaan saatavan valtionosuuden, joka vaihteli sektorilta toiselle huomattavastikin, sai kunta nyt tietyn kokonaismäärärahan kulttuuri- ja liikuntatoiminnan menojen kattamiseen, ja luvan määritellä itse, paljonko valtionosuutta se millekin kulttuuri- ja vapaa-aikatoiminnan sektorille osoittaa. Käytännössä siis luovuttiin kustannusidonnaisista korvamerkityistä valtionosuuksista ja siirryttiin laskennallisiin, korvamerkittömiin valtionosuuksiin. Muutos oli kansainvälisestikin vertaillen erittäin suuri. (Moisio 2002.) Sektorilait toiminnan sisällöllisinä määrittelijöinä jäivät kuitenkin voimaan.

Suomi kohtasi laman 1990-luvun alussa, minkä seuraukset yhdessä valtionosuusuudistuksen ja uusien julkisen hallinnon johtamistyylien kanssa johtivat kuntien ja kaupunkien hallintorakenteiden voimakkaaseen muutokseen. Lamasta alkanut kehitys muutti myös kunnallisen hyvinvointipolitiikan toteuttamisen edellytyksiä. Valtion sääntelyä purettiin ja kunnallista päätösvaltaa pyrittiin lisäämään. New Public Management oli vahva orientaatio hallinnon eri tasoilla. Uudistusideologian mukaan hallinnonuudistuksissa pyrittiin siirtymään keskitetystä valtiojohtoisesta hallinnosta yhteishallintoon (governance), jossa valtio yhdessä markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan kanssa ohjaa taloutta ja yhteiskunnan toimintajärjestelmiä. Valtion ja kuntien suhteen uudelleenmäärittelyn myötä hyvinvointipalvelujen rahoitus siirtyi enenevässä määrin kuntien oman rahoituksen varaan. (Julkunen 2001, 117, 119; Selkälä 2015).

On analysoitu, että 1990-luvulta lähtien hyvinvointivaltio ja markkinayhteiskunta ovat hakeneet Suomessa uutta tasapainoa. 1960- ja 70-luvuilta rakennetun hyvinvointimallin alkuperäiset ideat tasa-arvosta ja sosiaalisten erojen tasoittamisesta ovat antaneet tilaa uusliberaalille kilpailuvaltioajattelulle. Yhteiskuntapoliittisessa tavoitteenasettelussa on painottunut ensisijaisesti kansainvälisen kilpailukyvyyn edistäminen ja valtion roolin vähentäminen hyvinvoinnin turvaajana. Samalla eriarvoisuus on lisääntynyt. (Esim. Kananen 2017; Saarinen ym. 2014.)

Kuntatalouden ongelmat 1990-luvulla vaikuttivat luonnollisesti varsin nopeasti myös kulttuuri- ja liikuntahallintoon. Kalervo Ilmanen tulkitsee liikuntahallinnon

alasajoa sekä sen syitä ja vaikutuksia seuraavasti: ”Kunnallisen liikuntahallinnon nopean alasajon yhtenä taustavaikuttajana oli laman aiheuttama muutos Suomen talouspolitiikassa. Keynesiläisen ajattelun tilalle nousi uusliberalismi, jonka mukaan julkishallinnon tuottamaa palvelutarjontaa tuli supistaa ja antaa näin tilaa yksityisen sektorin markkinaperustaiselle palvelutuotannolle. Samalla valtio löysäsi kunnallista ohjausta, minkä jälkeen kunnat saivat enemmän vapauksia palvelujensa järjestämismalleissa. Liikuntapalvelujen osalta kunnissa pyrittiin lisäämään yksityisen sektorin palvelutuotannon osuutta. Samalla kunnallisille liikuntapalveluille alettiin entistä useammin asettaa käyttömaksuja ja tätä kautta kerätä varoja kunnan kassaan. Ratkaisut kavensivat kaikkein pienituloisimman väestönosan mahdollisuuksia hyödyntää sellaisia käyttömaksuiltaan kalliiksi koettuja kunnallisia palveluja kuten uima- ja jäähalleja.” (Ilmanen 2015, 33–34.)

Myös paikallisessa kulttuuritoiminnassa hyvinvointipalvelujen kaventamisen jäljet näkyivät nopeasti. 1990-luvulle tultaessa paikallinen, vuoden 1980 lakiin kuntien kulttuuritoiminnasta perustuva, kulttuurihallinto sektorihallintona ja palvelujärjestelmänä oli vielä varsin uutta ja joustavaa. Siksi 1990-luvun alun lamavuosina kuntien oli helppo kohdistaa siihen säästöjä, vaikka säästöt eivät, sektorin pienuudesta johtuen, muodostuneet missään kunnassa rahamäärältään merkittäväksi. Kysymys oli enemmän kuntatalouden symbolisista ratkaisuksista, jotka kuitenkin vaikeuttivat olennaisesti kulttuuritoiminnan organisointia.

2000-luvulla kunnan perinteisen oman palvelutuotannon rinnalle nousi toisaalta markkinoihin ja kilpailuun perustuvia ja toisaalta kumppanuuksiin (esimerkiksi koulu- sekä sosiaali- ja terveyssektorit) ja verkostoihin pohjautuvia malleja. (Kangas & Ruokolainen 2012, 12.) Samaan aikaan myös luovien alojen toimijoiden määrä kasvoi voimakkaasti. Yhteiskunnalliset muutokset ovat kuitenkin johtaneet alueellisten erojen lisääntymiseen paitsi luovien alojen osalta myös yleensä kulttuuripalvelujen tarjonnassa. (Alanen 2010, Metsä-Tokila 2013, 26.)

Edellä esitetyt tulkinnat suomalaisen kulttuuri- ja liikuntapolitiikan muutoksesta osoittavat selkeästi, etteivät politiikat ole yhteiskunnasta erillisiä saarekkeita. Kulttuuri- ja liikuntapolitiikka reagoivat toimissaan muuttuneisiin toimintaolosuhteisiin ja palvelujen käyttäjien tarpeisiin. Kulttuuri- ja liikuntapoliittisia linjauksia tehdään olemassa olevien resurssien puitteissa ja toteuttajien intressien suuntaisesti. Linjaukset vaikuttavat siihen, miten ja millaisia palveluja kunnat tarjoavat paikallistalossa kansalaisille. Kulttuuri- ja liikuntapolitiikan välinen selkeä ero löytyy suhteesta kolmanteen sektoriin, jonka asema liikuntapolitiikassa on perinteisesti erittäin vahva, ja erilaisten yhdistysten ja ryhmien toimijavastuut korostuvat kunnissa.

Uudet ohjaus- ja johtamiskäytännöt ovat johtaneet kuntien toimintojen eriytymiseen, ja se näkyy erittäin selvästi myös kuntien kulttuuri- ja liikuntasektoreilla. Esimerkiksi kun vielä 1980-luvun puolivälissä pääosassa maamme kunnista työskentelivät

kulttuuri- ja liikuntalautakunnat ja niiden alainen henkilökunta, tilanne oli 2000-luvun alussa aivan toinen.

Toiminnan kautta eriytymistä voidaan kuvata kärjistäen esimerkeillä: yksi kunta on saattanut ulkoistaa kulttuuri- ja/tai liikuntatoimen käytännön toteutuksen kokonaisuudessaan ohjelmalveluperiaatteella toimivalle toiminimelle ja hallinnollisesti asioita kunnissa hoitaa laaja-alainen vapaa-aikalautakunta. Toisessa kunnassa on edelleen sekä kunnallinen kulttuuri- että liikuntalautakunta, jotka toimivat omien sektoriensa toimintoja yhteen koordinoivana hallinnollisena organisaationa. Näiden kahden ääripään välissä on erilaisia sektorihallinnollisia variaatioita ja tilaaja-tuottajamallin sovelluksia (Kangas & Ruokolainen 2012). Liikuntapalveluiden tuottajien suureksi haasteeksi on koitunut liikuntakulttuurin eriytyminen. Jatkuvasti syntyvät uudet urheilulajit ja liikuntamuodot merkitsevät harrastajien mieltymysten kirjavoitumista. Liikunnan suosion lisääntymisen myötä myös alan yritys kenttä on laajentunut. (Laine 2015.)

Kulttuuri- ja liikuntatoimijoiden toimintatila on moniaineksinen ja sektoreilla työskentelevien joukko on selvästi erilaistunut: alalla on osakeyhtiöitä, kehittämissyhtiöitä, säätiöitä, yhdistyksiä, yrityksiä ja (moni)kunnallisia laitoksia, joissa johtajat, kulttuuri- ja liikuntatoimenjohtajat sekä -sihteerit, tuottajat, projektipäälliköt ja hankevastaavat huolehtivat organisaatioiden vastuista.

3 MUUTTUVAT VAPAA-AIKAPALVELUT, OSALLISTUMINEN JA OSALLISUUS

Ihmisten kulttuurin harrastamisen, kulttuurisen maun sekä kulutuksen ja elämäntavan (kulttuurisen elämän) tutkimuksen yksi klassikkoteksti on Pierre Bourdieun (1984) teos ”Distinction”, jota on hyödynnetty useissa aihepiiriin pureutuissa tutkimuksissa. Teoksen brittiläiseen nykykeskusteluun päivittävässä² ”Culture, Class, Distinction” -tutkimuksessa (2009) ihmisten kulttuurista makua ja osallistumista tarkasteltiin bourdieulaisesti seitsemän kulttuurin kentän kautta: musiikki, lukeminen, kuvataiteet, televisio, elokuva, urheilu (liikunta) ja ruumiinkulttuurit sekä ulkona syöminen (Bennett ym. 2009, 38; 43; 155).

Tämä jaottelu havainnollistaa mahdollisuuksia ymmärtää kulttuuri ja kulttuurin kentät laajasti ja tutkimuksen tavoitteista riippuen. Esimerkiksi ihmisten urheiluharrastukset, ruumiinkulttuuri ja liikunta voidaan ottaa mukaan osaksi elämäntyylien ja kulttuurin kenttien tarkastelua (mt., esim. 13;155). Urheilulla ja liikunnalla voidaan nähdä olevan suuri taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen merkitys osana sekä ihmisten kulttuurista elämää että yleisemminkin osana kulttuuria (ks. myös Itkonen 1996, 72–74; 2013a; 2013b).

Taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma ovat toisiinsa kietoutuneita. Ihmisten erityisen kulttuurisen pääoman voidaan katsoa ilmenevän 1) kulttuurisen osallistumisen tiheydessä ja muodoissa, 2) erityisessä kulttuurisessa maussa (mistä pitää ja mistä ei pidä) ja 3) kulttuurisessa tietoisuudessa ja tiedossa. (Ks. Bennett ym. 2009, 38.) Uusliberaali markkinoistuminen edistää nimenomaan tiettyjen kulttuurisen pääoman muotojen merkitystä (Bennett ym. 2009, 17).

Kulttuurin ja liikunnan harrastus ja kulutus sekä niiden yksilöllistyminen ja vaihtelevat käytännöt ovat osa ihmisten elämäntyyliä ja tapaa organisoida vapaa-aikaa. Vapaa-ajan arvostus on kasvanut viime vuosikymmenien aikana kaikissa ikäluokissa, kaikkein vahvimmin nuorten joukossa. Samalla kun vapaa-ajan määrä on lisääntynyt ja sen merkitystä korostetaan ihmisten elämässä, työelämä vaikuttaisi olevan aiempaa kiireisempää ja kuormittavampaa.

Halavan & Pantzarin (2010, 13-14) mukaan nykyajan osallistuva ja aktiivinen kuluttajakansalainen on markkinavoima, joka kokee oikeudekseen tehdä valintoja markkinoilla ensisijaisesti omien tarpeidensa mukaisesti ja on hinta- ja laatutietoinen. Kun valinnan vapaus markkinoilla on kasvanut, valinnan vapaus osallistua kulutusyhteiskuntaan on vähentynyt. Vaikka siis erilaisten elämäntyylien rakentamisen valinnanvara on tullut suuremmaksi, sosiaaliset olosuhteet ja elämäntilanteet asettavat rajoja sekä ohjaavat ihmisten harrastuksia ja mielenkiinnon kohteita (Virtanen 2007, 16–17; Sointu 2013, 13; Sokka et al. 2014).

2 Suomalainen päivitys aiheesta on Purhonen ym. (2014).

3.1 Kuluttaja, valinnan vapaus ja julkinen palvelu

Julkisen palvelutoiminnan muutos on muokannut julkisen sektorin tuottamia, rahoitettavia ja ohjaamia palveluja. Muutos vaikuttaa palvelujen käyttäjien asemaan sekä palvelujen tuottamisen ja rahoittamisen tapoihin. Palvelujen toteuttamisessa vaaditaan samanaikaisesti sekä kuluttajan valinnanvapauden ja tarpeiden huomioonottamista että niiden toteuttamista yhä tehokkaammin ja pienemmillä kustannuksilla. Jännitteisiä haasteita ovat: 1) valinnan mahdollisuudet ja oikeudenmukaisuuden toteutuminen, 2) halujen, tarpeiden ja oikeuksien sekä resurssien yhdistäminen ja sen ongelmat sekä 3) ammatillinen valta ja asiakaslähtöisyys. (Anttonen 2012; Kangas & Ruokolainen 2012, 14; Clarke ym. 2007, 103–117.)

Julkishallinnossa ja julkisten palveluiden käytössä kansalaiset ovat yhä enemmän asiakkaita, kuluttajia ja/tai kumppaneita. Kun yhden näkökulman mukaan kansalaiset nähdään rationaalisina, aktiivisina ja vastuullisina yksilöinä ja kuluttajina, jotka maksimoivat omaa etuaan (Saarinen ym. 2014, 606), toinen korostaa epätasa-arvoisuutta, ja tiedostaa silloin joillakin kuluttajilla olevan toisia enemmän valtaa sekä mahdollisuuksia valita ja hankkia tietoa. Molemmissa asiakas-kansalaisen oletetaan huolehtivan itse siitä, että hänellä on palvelun sisällöstä oikea tieto käytettävissään asiantuntijoiden tuottaman auktoriteetin sijaan. Seurauksena on kuluttajien välistä tasa-arvoa koskevia jännitteitä (Kangas 2004, 27–29; Kangas & Ruokolainen 2012, 13–14; Sokka ym. 2014, 11).

Toteutuneet muutokset yksiohjaavat ihmisten suhteita kollektiivisesti ylläpidettyihin julkisiin palveluihin. Kun markkinalogiikan painoarvo julkisen toiminnan alueella lisääntyy ja valinnat siirtyvät markkinoiden alueelle, kansalainen muuttuu kuluttajaksi. Samalla kansalaisen kohtaamat valinnat ”epäpolitisoituvat”. (Clarke ym. 2007, 16.) Elämän yksilöllisyyttä korostavassa kuluttaja-ajattelussa ihmiset luovat ja valitsevat oman elämäntyylinsä kuluttajina markkinoilla. (Anttonen 2012; Sassi 2002, 73.) Diskurssiin valinnanvapaudesta kuuluu se, että yksilöt ovat aidosti vapaita ja kykeneviä valitsemaan; heillä on siis aidosti oltava mistä valita. Siihen eivät kuulu valinnanvapauden rajoitteet. Hyvinvointivaltion muutoksessa kilpailuvaltioksi yksilöstä tulee yksilöstä tulee näin omasta hyvinvoinnistaan vastuuvollinen toimija (esim. Saarinen ym. 2014). Valinnanmahdollisuuksien laajentaminen ei kuitenkaan ole yksinkertainen ohjenuora hyvinvointivaltion palveluiden uudistamisessa, sillä se muuttaa sekä hyvinvointivaltion että sen kansalaisten toimintaedellytyksiä ja toiminnan ehtoja (Palola 2011, 307). Hyvinvointivaltion lähtökohtana voidaan pitää ajatusta sellaisten rakenteiden luomisesta, joiden puitteissa jokainen ihminen pystyy hyödyntämään omia resurssejaan (Kananen ym. 2017).

Valinnan korostaminen julkisissa palveluissa saattaa hankaloittaa palvelun tarjoajien toimintaa, sillä palvelujen tuottajan tulisi tuntea palveluiden käyttäjien tavat ja mieltymykset samalla kun osa käyttäjistä ei kuitenkaan ole itse valmiita tekemään valintojaan. Toisaalta ihmiset eivät välttämättä halua julkisilta palveluilta

maksimaalista valinnan vapautta. He odottavat asiantuntemusta, johon voivat turvata, ja samalla tasavertaista kohtelua. (Ks. Kangas & Ruokolainen 2012, 13–14.)

Kangas ja Ruokolainen tarkastelivat kuntien kulttuuripalveluita koskeneessa tutkimuksessaan, mitkä tekijät vaikuttavat kunnan tuottamien tai mahdollistamien kulttuuripalvelujen asemaan ja sisältöihin erityyppisten kuntien palvelurakenteissa. He havainnollistivat kuluttajuuden ja valinnan ongelmia palvelujen tuotannossa ja kulutuksessa seuraavasti: ”Kun tutkimuksissa on kansalaisen ja asiakkaan rinnalla ryhdytty puhumaan kuluttajasta, ’valinta’ muodostuu avainkäsitteeksi. Palvelujen tuottajan ja yleisön väliseen suhteeseen asettuu kaksi mielenkiintoista kysymystä: kuka tietää, mitä yleisö haluaa ja kenellä on valta määritellä yleisön tarpeet. Jälkimmäinen kysymys avaa kaksi näkökulmaa, joissa keskiössä on ensinnäkin tiedon ja vallan suhde ja toiseksi erilaiset roolit auktoriteetin ja asiantuntijuuden yhdistelminä. Myös julkisten palvelujen tuotannossa on ryhdytty korostamaan valinnan mahdollisuutta.” (Kangas ja po. & Ruokolainen 2012, 13–14.)

Valtaa ja tasa-arvoa koskevat kysymykset ovatkin keskeisiä, kun pohditaan kulttuuri- ja liikuntapalveluiden käytön esteitä ja ihmisten yhdenvertaisuutta. Voidaan kysyä, kumpi on keskeisempää kulttuuri- ja liikuntapalveluissa (ja muissa julkisissa palveluissa): kaupallisuus, markkinalogiikka ja asiakkaiden maksukykyisyyden kehystämä valinnanvapaus mahdollisimman laajasta valikoimasta, vaiko kaikille saavutettavasti tarjolla olevat hyvät peruspalvelut?

3.2 Osallistuminen ja osallisuus kulttuurissa ja liikunnassa

Kansalaisten kulttuuri-osallistumisen ja -osallisuuden lisääminen on viime vuosina noussut uuden kiinnostuksen kohteeksi kulttuuripolitiikassa, ja keskustelua on käyty myös osallistumattomuudesta (Virolainen 2015). Osallisuuden ja osallistumisen käsitteet ovat tutkimuksessamme keskeisiä. Bäcklundin ym. mukaan (2002, 7) osallisuuden käsite yleisesti viittaa ”kuulumiseen yhteiskuntaan tai yhteisöön sekä kysymykseen poliittisten yhteisöjen toimintatavoista, poliittisesta kulttuurista”.

Osallistuminen yhdistyy puolestaan ”konkreettisemmin kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin itseään ja lähipiiriään koskevassa päätöksenteossa” (Bäcklund ym. 2002, 7). Kun puhutaan kulttuuri-osallistumisesta ja -osallisuudesta, keskusteluissa on kyse siitä, pääsevätkö kuntalaiset osalliseksi kulttuuri- ja liikuntapalveluihin, kulttuurilliseen ja liikunnalliseen elämään ja onko heillä mahdollisuus osallistua palveluita koskevaan päätöksentekoon?

Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoitti ja Jyväskylän yliopisto toteutti kulttuuripoliittisen toimenpidekokeilun ja toimintatutkimuksen (KUULTO-hanke) vuosina 2011–2015. Siinä 22 toimintakokeilua ja 44 kuntaa tuottivat tietoa siitä, miten paikalliset toimijat suunnittelivat ja toteuttivat toimenpiteet asukkaiden kulttuuritoimintoihin osallistumisen lisäämiseksi ja heidän aktivoimiseksi sekä osallistumaan

toimintaan että kehittämään paikallista kulttuuria ja omaa toimintaympäristöään. (Kangas 2017). Toteuttaessaan paikallisia toimenpiteitä paikalliset KUULTO-toimijat mahdollistivat kuntalaisille osallistumisen käytännön toimenpiteiden suunnitteluun ja priorisointeihin.

Se tapahtui esimerkiksi erilaisten selvitysten avulla, joilla kartoitettiin kunta-laisten toiveita, elämäntapoja ja arvoja, tai perustamalla asukasedustukseen pohjaavia suunnittelutoimikunta tms., käyttämällä yhdistysten avainhenkilöitä mielipiteiden välittäjinä, tai erilaisin taiteilijoiden toteuttamin menetelmin aktivoimalla heitä kulttuuritoimintaan. Tutkimuksena projekti oli toimintatutkimus, jolla pyrittiin kehittämään paikallisia kulttuuritoiminnan organisoinnista vastaavia yksiköitä. Paikalliset toimijat suunnittelivat ja toteuttivat toimenpiteet asukkaiden kulttuuritoimintoihin osallistumisen lisäämiseksi, ja tutkijat, koordinaattorit sekä asiantuntijaryhmä olivat toiminnan tukena, kehittäjänä ja arvioijana (Kangas 2017).

Vaikka paikalliset toimijat pystyivät toimintakokeiluissa luomaan monia uusia menetelmiä ja tapoja lisätä kuntien asukkaiden osallistumista kulttuuritoimintaan, toimintojen vakiinnuttaminen kestäviksi käytännöiksi oli kuitenkin usein ongelma. Ongelman ratkaisut riippuivat paitsi paikallisesta myös kansallisesta eri ministeriöiden toteuttamasta kulttuuripolitiikasta. Tärkein tekijä toiminnan jatkumisessa oli kuitenkin paikallinen toimintaympäristö. Monesti kuntien kulttuuritoimien taloudelliset resurssit olivat vähäiset, jolloin rakenteellista joustoa ei ollut eikä silloin myöskään poisvalintojen kautta pystytty mahdollistamaan uusien KUULTO-projektissa hyväksi koettujen käytäntöjen jatkumista. Taloudellisissa ongelmatilanteissa kunnan toimialat usein omaksuvat varsin defensiivisen ajattelun, jolloin uusille käytännöille ei ole tilaa. Erillisen projektirahoituksen jälkeen toiminta jatkui kahden seurantavuoden aikana sellaisissa kunnissa, joissa toimintakokeilut olivat alusta saakka hyväksytyt toimijat kunnassa, ja jossa ne eivät kokeneet toimintaympäristön jarruttavan toimintaansa. (Kangas 2017).

Pohjimmiltaan osallisuudessa on kyse yksilön asemasta yhteiskunnassa ja hänen suhteestaan paitsi kulttuuriin ja vallitseviin arvoihin, myös politiikkaan ja hallintoon (Bäcklund ym. 2002, 9). Demokratia ja demokraattiset arvot vaativat toimiakseen kansalaisten aktiivista kansalaistoimintaa ja poliittista osallistumista kansalaisyhteiskunnassa. Pirkkoliisa Ahposen (2009, 77–78; 92) mukaan kulttuuripolitiikka koostuu sekä sivilisoivista että demokratiaa lisäävistä päämääristä, ja sisältää jatkuvia jännitteitä ”alhaalta ylös” ja ”ylhäältä alas” -orientaatioiden välillä.

Kulttuuripolitiikan keskeistä aluetta demokraattisissa maissa on muuttaa potentiaaliset yleisöt todellisiksi yleisöiksi. Geir Vestheim (2009, 13) tarkastelee erilaisia yleisöjä, käyttäjiä ja kuluttajia heterogeenisenä joukkona kansalaisia, jotka voidaan kuitenkin jakaa kulttuuripolitiikan tavoitteiden ja osallistumisen näkökulmasta kahteen kategoriaan: 1) potentiaaliset yleisöt ovat ryhmiä ja yksilöitä, jotka voivat

muuttua oikeiksi, todellisiksi yleisöiksi; 2) todelliset yleisöt, jotka osallistuvat tosiasiallisesti kulttuurielämään erilaisissa kulttuuriaktiviteettien muodoissa.

Kulttuuripolitiikassa kulttuuriin osallistumisessa tehdään usein erottelu *luovaan ja vastaanottavaan osallistumiseen*. Luova osallistuminen yhdistyy kulttuuri- ja taidetoimintaan, sen tekemiseen, luomiseen, järjestämiseen, aloittamiseen, tuottamiseen ja merkitsee aktiivista sitoutumista toimintaan. Vastaanottava osallistuminen puolestaan sisältää kulttuuri- tai vapaa-ajan tapahtuman tai tuotteen vastaanottoa, käyttöä, ostamista tai tarkkailemista. (Unesco 2012, 19.) Kulttuuripolitiikassa puhutaan myös palveluiden hajauttamisesta alueellisesti sekä toiminnan omaehtoisuudesta. Esimerkiksi kulttuuripalveluiden hajauttamisessa väestön tasa-arvoisten osallistumismahdollisuuksien mahdollistamiseksi (taide-esityksiin, kulttuuritoimintaan) on kyse kulttuurin demokratisoinnista. Perinteisesti tämä on ymmärretty korkeakulttuurin hajauttamiseksi alueellisen tason käyttäjille. Ihmisten omat mahdollisuudet vaikuttaa kulttuurin määrittelyyn ja kulttuuria koskevaan päätöksentekoon sekä heidän käytettävissään olevat keinot muokata ja luoda omaa kulttuuriaan sen sijaan ilmenevät kulttuuridemokratiana. (Ks. lisää esim. Kangas 1991; Kangas 2004; Häyrynen 2015.)

Tasa-arvon tavoite on kirjattu kulttuuri- ja liikuntalainsäädäntöön, esimerkiksi kulttuuritoimintalakiin (1045/80, 728/92), jolla vakiinnutettiin kulttuuritoiminta osaksi kuntien tehtäviä.³ Kuntiin luotiin hallinnollinen infrastruktuuri, johon sisältyy asiaan kuuluvat lautakunnat, viranhaltijat ja valtion myöntämät lakisääteiset valtionosuudet (Kangas 1991b, 133–145). Vaikka kuntien talouskriisien ja kuntien rakenteellisten kehittämistoimien johdosta lautakuntia ja virkoja on lakkautettu erityisesti 1990-luvun lopulla, kunnallinen kulttuuritoiminta on säilynyt ilmiasultaan kuntalaisille tasa-arvoisia osallistumisen mahdollisuuksia tuottavana (Kangas 2003, 332–340).

Vuonna 1979 säädettyyn liikuntalakiin (984/1979) kirjattiin tavoite liikunnan edellytysten ja peruspalvelujen tarjoamiseksi tasapuolisesti kaikille kansalaisille. Liikuntalakiin (1054/1998) kirjattiin 1990-luvulla työnjako, jonka mukaan julkisen vallan vastuulla on liikuntapaikkojen ylläpito ja rakentaminen. Järjestöjen vastuulla nähtiin olevan toimintojen organisoinnin. Tehty linjaus on merkittävä, sillä kyseisenlaisen työnjaon kirjaaminen lakitekstiin määrittää suhteellisen tiukasti myös toimijarooleja. Tässä mielessä kulttuurin ja liikunnan toimijasuhteet ovat poikkeavat.

3 17.10.2017 opetus- ja kulttuuriministeriö asetti työryhmän, jonka keskeisenä tavoitteena on edistää kuntien kulttuuritoiminnan toiminta-edellytyksiä, sivistyksellisten perusoikeuksien toteutumisesta ja demokratiakehitystä sekä kuntien elinvoimaisuutta muuttuvassa toimintaympäristössä. Kuntien kulttuuritoimintalain lähtökohtana on kulttuuripalveluiden yhdenvertainen saatavuus. Ks. <http://minedu.fi/hanke?tunnus=OKM053:00/2017>

Liikunnallisen tasa-arvon edistäminen on kirjattu jo useampaan liikuntalakiin. Uusimman, vuonna 2015 annetun lain (390/2015) ensimmäiseksi tavoitteeksi on asetettu ”edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa”. Yleisemmin lain toteutumisen lähtökohdiksi kirjattiin tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys. Näin ollen lain laaja-alainen tavoitteellisuus paikantaa liikunnan päätöksentekoa ja toimia osaksi yleisempää hyvinvointipolitiikkaa. Myös eri aluetasolla tehtyjen strategioiden tavoitteena on ollut liikunnan tasa-arvon edistäminen (ks. Itkonen et al. 2006; 2011).

Liikuntaharrastuksen polarisoituminen on kuitenkin johtanut kansalaisten toimintamahdollisuuksien kriittiseen tarkasteluun, jolloin liikuntakansalaisuuden edellytykset näyttävät sangen erilaisilta (Itkonen & Kauravaara 2015).

Kulttuuripalvelujen tasa-arvoon liittyvä tavoite on vahvasti mukana myös vuonna 2017 voimaan tullessa uudessa kirjastolaissa, jossa muun muassa korostetaan väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Myös tässä laissa toteuttamisen lähtökohdiksi kirjoitetaan yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus. Sekä liikunta- että kirjastolaki vastuuttavat kunnat kuulemaan asukkaitaan liikuntaa ja yleisiä kirjastoja koskevissa keskeisissä päätöksissä viitaten kuntalaissa (410/2015) säädettyyn pykälään 22 kunnan velvollisuudesta huolehtia asukkaiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista.

Kuntien kulttuuripalveluihin liittyvä lainsäädäntö kokonaisuudessaan on liikuntapalvelujen vastaavaan verrattuna paljon moniaineksisempi ja vahvaan sektorihallintoon ohjaava. Lakia kuntien kulttuuritoiminnasta, taiteen perusopetuksesta sekä taide- ja kulttuurilaitosten valtionosuuksista ollaan uudistamassa kirjastolain tapaan. Näissä prosesseissa on mahdollisuudet toimintaympäristön muutoksia koskeville analyyseille ja johtopäätöksille. Yksinkertaisimmillaan uudistus merkitsisi sitä, että liikunta- ja kirjastolakien peruspainotukset siirtyvät sisällöiksi uudistettaviin lakeihin.

Myös opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia vuoteen 2025 (OKM 2017) vahvistaa keskustelua tasa-arvon ja osallistumisen näkökulmista, jotka on kirjoitettu sisään kulttuuripolitiikan tavoitteiden kolmeen teemaan: 1) Luova työ ja tuotanto (taiteellisen ja muun luovan työn tekemisen edellytykset ovat parantuneet ja tuotannon ja jakelun muodot monipuolistuneet), 2) osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin (osallisuus kulttuuriin on lisääntynyt ja eri väestöryhmien erot osallistumisessa ovat kaventuneet), 3) kulttuurin perusta ja jatkuvuus (kulttuurin perusta on vahva ja elinvoimainen). Näiden teemojen käyttäminen erilaisten tulosneuvottelujen pohjapaperina pyrkii jalkauttamaan sisällöt myös paikallistasolle ja hajanaisen lainsäädännön yhteiseksi perustaksi.

4 KUNTALAISTEN SISÄLLÖLLISET TOIVEET KULTTUURILLE, LIIKUNNALLE JA PALVELUILLE

Tässä luvussa vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: millaisia harrastuksiin, tilaisuuksissa käymiseen ja palveluiden tarjontaan kohdistuvia toiveita kuntien kulttuuri- ja liikuntapalvelujen käyttäjillä on.

4.1 Aktiivisten kuluttajien harrastaminen

Aiemmassa aihetta koskevassa julkaisussamme (Sokka et al. 2014) totesimme, että olemassa olevat palvelut eivät tavoita edes aktiivisten kuluttajien joukossa tasa-arvoisesti erilaisia ryhmiä. Varsinkin koulutustausta on tärkeä selittävä tekijä kulttuurin ja liikunnan harrastamisessa: korkeakoulutus lisää erilaisiin kulttuuripalveluihin (kirjasto, taidemuseo tai taidenäyttely, konsertit ja elokuvat) osallistumista.

Tutkimuksessamme (Sokka et al. 2014) havaitsimme myös, että naiset sekä harrastavat kulttuuria että käyvät kulttuuritilaisuuksissa miehiä enemmän. Sen sijaan erilaisissa liikunta- ja urheilutapahtumissa käyminen on miehille tyypillisempää.

Vuosituloilla on vaikutusta sekä kulttuuritilaisuuksissa käymiseen että liikunnan harrastamiseen. Hiihto, laskettelu, luistelu ja juoksulenkkeily sekä aktiivinen käynti jalkapallo-otteluissa erottuvat yli 40 000 euroa vuodessa ansaitsevien harrastuksina. He myös käyvät muita useammin etenkin konserteissa, tanssiesityksissä ja teatterissa. Pienituloiset sen sijaan käyvät aktiivisesti kirjastossa, mutta selvästi parempituloisia harvemmin muissa kulttuuritilaisuuksissa.

Urheilukilpailuissa ja -tapahtumissa käyminen ovat suositumpia lapsiperheissä. Harrastuksista valokuvaus ja laulaminen ovat leimallisesti lapsiperheiden harrastuksia, ja kulttuurikohteista etenkin kirjasto on heille tärkeä palvelu. Muut kuin lapsiperheet sen sijaan käyvät enemmän kulttuuritilaisuuksissa – niin teattereissa, taidenäyttelyissä ja museoissa kuin musiikkitapahtumissa ja elokuvissa – ja harrastavat enemmän kuntosaliharjoittelua, uintia sekä sauvakävelyä.

Eniten ajankäytön ongelmia on lapsiperheillä ja alle 40-vuotiailla vastaajilla. Naisilla on enemmän ongelmia ajankäytön suhteen kuin miehillä. (Sokka et al. 2014, 35–40.)

Harrastustoiminnan kasautumisesta tutkimillamme aloilla kertoo se, että kulttuurin harrastaja oli yleensä myös liikunnan harrastaja ja päinvastoin. Kun tarkastelimme vähintään kerran viimeisen 12 kuukauden aikana liikunta- tai kulttuuritoimintoja harrastaneita, kaikki vastaajat olivat harrastaneet sekä jotakin kulttuuri- että jotakin liikuntatoimintaa viimeisen 12 kuukauden aikana. Sama päätulos säilyy edelleen, vaikka aineisto rajataan koostuvaksi hyvin aktiivista eli vähintään

kerran viikossa harrastavista kuntalaisista. Tässäkin aineistossa jotakin kulttuuri-toimintaa kerran viikossa harrastavista 92 % osallistui lisäksi johonkin liikuntaharrastukseen kerran viikossa. Heistä, jotka harrastivat liikuntaa kerran viikossa, 86 % osallistui myös kulttuuriharrastuksiin kerran viikossa.

Ihmisten poikkeavilla kulttuuri- ja liikuntamieltymyksillä on yksilöllisten valintojen lisäksi myös sosiaalinen perusta, joka selittää eri asemassa olevien ihmisten harrastuneisuutta sekä toiveita. Ilmiötä voidaan lähestyä myös edellä esittämiemme Bourdieun (1984) määrittelemien pääomien avulla. Pääomien ja etenkin pääomavaiteiden tunnistaminen on olennaista silloin, kun kulttuuri- ja liikuntapalveluja pyritään tasa-arvoistamaan. Voidaankin ajatella siten, että erilaisten pääomien haltijoita tulisi myös lähestyä julkishallinnon suunnasta eri tavoin. Mitä tämä sitten merkitsisi kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tarjonnan suhteen?

Ensinnäkin niukka taloudellinen pääoma on omiaan pudottamaan ihmiset ulos kulttuurin ja liikunnan harrastamisesta. Väestön polarisoituminen hyvä- ja huono-osaisiin heittää kunnallisten palvelujen tarjoajille suuren haasteen. Ilmaisia ja erittäin edullisia sekä subventoituja palveluja tulisi tuottaa etenkin vähävaraisille ihmisille. Toiseksi sellaisten ihmisten, joilla on sosiaalista pääomaa, kulttuuri- ja liikuntaharrastuksia tulisi kyetä aktivoimaan esimerkiksi jo olemassa olevia verkostoja vahvistamalla. Jo aiemmassa tutkimusraportissamme tunnistimme henkilöitä ja ryhmiä, jotka toivoivat yhteisöllisyyttä lisääviä kulttuuri- ja liikuntapalveluja. Kolmanneksi runsaasti kulttuurista pääomaa omaavat henkilöt ovat palvelutuotannon kannalta hankalin taho, koska heidän odotuksensa ja mieltymyksensä ovat kaikkein eriytyneimmät ja ne eivät näytä useinkaan täyttyvän.

Todellisuudessa ihmisten luokittelu sen mukaan, miten ovat kiinnittyneet taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen pääomaan, on päätöksenteon kannalta hankalaa. Erilaiset pääomat luovat sellaisen sosiaalisen perustan, jonka varassa ihmiset suuntaavat tekemisiään. Palvelutarjonnan toimivuuden edellytys puolestaan on, että palvelujen tuottajat ja käyttäjät käyvät jatkuvaa vuoropuhelua. Näin luodaan edellytyksiä kulttuuri- ja liikuntapalvelujen suuntaamiselle sekä muotojen ja sisältöjen uudistamiselle.

4.2 Uusia palveluja koskevat toiveet

Kunnasta puuttuvat kulttuuri- tai liikuntapalvelut saattavat estää ihmisiä harrastamasta vapaa-ajallaan sitä, mitä haluaisivat ja muokkaamasta omaa elämäntyyliään haluamallaan tavalla. Valtakunnallisen nettikyselymme mukaan kuntalaisilla oli paljon kulttuuri- ja liikuntapalveluihin liittyviä toiveita.

Uutta palvelusisältöä toivovat ovat taustamuuttujien perusteella kirjava joukko, johon kyselylomakkeemme vastaajista voidaan laskea kuuluviksi yhteensä 331 kuntalaista (90 miestä ja 241 naista). Heistä on nuoria (alle 40-vuotiaita) lähes kolmasosa (yhteensä 92 vastaajaa, miehiä 23, naisia 69), 40–59 -vuotiaita 181 henkilöä ja 60-vuotiaita tai yli 58 henkilöä. Samaan aineistoon perustuvassa aiemmassa julkaisussa tulkitsimme, että alle 40-vuotiaat eivät ole yhtä tyytyväisiä nykyiseen tarjontaan ja mahdollisuuksiin kuin vanhemmat ikäluokat (Sokka ym. 2014, 70).

Yli kolmasosalla (119 henkilöä) sisällöllisiä parannusehdotuksia esittävästä joukosta on akateeminen loppututkinto. Ammattikorkeakoulututkinto on 90:llä. Lähes 2/3 heistä asuu kaupungissa (192), loput (139) maaseutumaisessa ympäristössä. Tulotasoltaan ryhmä on vaihteleva, mutta silti uusia sisältöjä ja mahdollisuuksia toivovissa kuntalaisissa korostuvat aineiston mediaanituloa (30 001–40 000 euroa/vuosi) vähemmän ansaitsevat henkilöt. Tällaisia suhteellisen pienituloisia on hieman yli puolet (175) koko joukosta.

Mihin ihmisten toiveet kohdistuvat? Kulttuuria ja liikuntaa koskevat toiveet voidaan jakaa sisällöllisesti eri kategorioihin sen mukaan, suuntautuvatko ne taiteeseen/kulttuuriin, urheiluun/liikuntaan vai molempiin. Vastaajaryhmistä suurin on liikuntaan ja urheiluun toiveensa kohdistavat kuntalaiset. Heitä on yli puolet koko sisällöllisiä toiveita esittäneiden joukosta (185 vastaajaa). Seuraavaksi suurin ryhmä, 82 vastaajaa, toivoo puolestaan kulttuuriin ja taiteeseen liittyviä sisältöjä. Uusia näkökulmia sekä liikuntaan että kulttuuriin toivoo 64 vastaajaa.

TAULUKKO 1. *Kuntalaisten toiveiden sisällöt.*

Kuntalaisten toiveiden sisältö ja sisällön kohdistuminen	Toivojia (miehiä / naisia)
LIIKUNTA JA URHEILU	185 vastaajaa
Kansalaislähtöinen liikunta	miehiä 61 / naisia 124
Uudet toimintamuodot	
Lähiliikuntapaikat ja asianmukaiset tilat	
KULTTUURI JA TAIDE	82 vastaajaa
Kansalaislähtöinen kulttuuritoiminta	miehiä 16 / naisia 66
Tilat ja sisällöt	
Alueellinen saavutettavuus	
LIIKUNTA JA KULTTUURI/TAIDE	64 vastaajaa
Uusia tiloja ja toimintaa	miehiä 12 / naisia 52
Saavutettavuus (alueellisten ja taloudellisten esteiden vähentäminen)	
Lapsiperheiden palvelujen lisääminen	

Pääkategoriat voidaan jakaa vielä eriteltyihin alakategorioihin,⁴ joita tarkastellaan lähemmin seuraavien lukujen (4.3.–4.5) sisällä. Esimerkiksi omaehtoisuus mainitaan yhtenä toiveiden alakategoriana. Voidaan ajatella, että koko ihmisten toiveiden kirjo liittyy nimenomaan ihmisten omien tarpeiden kattavampaan tunnistamiseen – siis kulttuuridemokratian ytimeen ja asiakaslähtöisyyden näkökulmaan. Samalla kysymys on harrastamisen esteistä ja niiden ylittämisestä.

4.3 Liikuntaan ja urheiluun liittyvät toiveet

Lisää liikuntaa ja urheilua omaan kuntaansa toivovien ryhmässä on yhteensä 185 lomakkeen vastaajaa (miehiä 61, naisia 124). Joka kolmas kaikista nimenomaan liikuntaan ja urheiluun toiveensa kohdistavista on alle 40-vuotiaita. Huomattavaa on myös se, että liikuntatoiveiden esittäjien joukossa on enemmän alle 30-vuotiaita vastaajia kuin kulttuuri- ja taidesisältöihin keskittyvissä vastaajissa. Liikuntaan ja urheiluun liittyvät toiveet kohdentuvat kansalaislähtöiseen liikuntaan, uusiin toimintamuotoihin sekä tiloihin ja olosuhteisiin.

4 Alakategorioiden vastaajamäärät eivät täsmää yläkategorioiden ja koko kysymyksen vastaajamäärään, koska vastaajat saivat valita useampia vaihtoehtoja.

Kansalaislähtöinen liikunta ja uudet toimintamuodot

Liikuntaa ja urheilua koskeneita toiveita esittäneiden 185 vastaajan joukon sisällä suurimman ryhmän muodostavat omaehtoisuutta ja kansalaislähtöisyyttä korostavat vastaajat (84 henkilöä, miehiä 15 ja naisia 69). Tässä ryhmässä toivotaan kansalaislähtöistä liikuntatoimintaa, kuntoliikuntaa, uusia harrastusryhmiä sekä mahdollisuuksia uusiin liikuntamuotoihin. Lisäksi usein toivotaan saavutettavuuden parantamista ja edullista tai ilmaista harrastamista.

Etenkin nuoremmilla naisilla näyttää olevan toiveita nimenomaan kansalaislähtöisen liikunta- ja urheilutoiminnan suhteen. Ryhmän naisvastaajista lähes puolet (27 henkilöä) ovat alle 40-vuotiaita, kun miehistä vain kolme sijoittuu nuorempaan ikäryhmään. Alle 40-vuotiaiden miesten toiveet kohdistuvat selvästi konkreettisemmin liikuntatiloihin, suorituspaikkoihin ja niiden kuntoon sekä ylläpitoon (näitä käsitellään omassa luvussaan tuonnempana).

Tulotasoltaan joukossa on reilusti enemmän alle aineiston mediaanitulojen verran ansaitsevia (46) kuin niitä, joiden tulot ovat mediaanituloja suuremmat (14). Kaupunkilaisia on hieman enemmän (48) kuin maaseudulla asuvia (36). Lähes puolet tämän ryhmän naisista asuu kotitaloudessa, jossa on vähintään yksi alaikäinen lapsi.

Uusien liikuntamuotojen harrastamista koskevat toiveet osoittavat sellaista aktiivisuutta, jossa vastaaja ei ole vain yleisesti kiinnostunut liikunnan harrastamisesta, vaan tietää mitä haluaa harrastaa (jos se vain olisi hänelle mahdollista). Eri-ikäiset vastaajat tuovat esiin monia liikuntamuotoja, joiden harrastamiseen he haluaisivat mahdollisuuden kotikunnassaan. Etenkin keilaamisen, tanssin ja uinnin mainitsevat monet riippumatta ikäryhmästä. Vanhemmat ihmiset toivovat aiemmin erikoisempia, joskin nyt jo varsin yleisiä liikunnan muotoja, kuten joogaa. Varsinkin yli 30-vuotiaat naiset toivovat suunnattuja joukkuepelimahdollisuuksia ja voimistelua. Seuraaviin listoihin on koottu sukupuolittain vastaajien listaamia toiveita uusista liikuntamuodoista. Järjestys on iän mukaan nouseva.

Miehet

Capoeira toiminta. Viikottaiset balettitunnit myös miehille ja muutenkin tanssitoimintaa, jossa otetaan huomioon myös miesten osallistuminen (nykytanssi, showtanssi, jazztanssi, street tanssi ym.) (Mies, 28v)

Keilailu, spinning, laskettelu. (Mies, 52v)

Tennis, keilaaminen. (Mies, 52v)

Uinti. (Mies, 64v)

Keilailu. (Mies, 67v)

Voimistelua [...] pyöräily kesällä [...] hiihto talvella... (Mies, 70v)

Naiset

Taistelulajeja, seinäkiipeilyä. (Nainen, 21v)

Keilaamista. (Nainen, 28v)

Melonta. (Nainen, 32v)

Sauvakävelylenkkejä... (Nainen, 32v)

Liikunnan saralta toivoisin joogaa ja pilatesta. (Nainen, 32v)

Tanssia niin aikuisille kuin lapsillekin. Uintiopetusta lapsille. (Nainen, 33v)

...aikuisille naisille suunnattuja jalkapallotreenejä olisi kiva saada jonkun seuran järjestämänä. (Nainen, 36v)

Monipuolisempaa tanssin opetusta, kuntonyrkkeilyä. (Nainen, 36v)

Telinevoimistelua. (Nainen, 38v)

Bodypump. (Nainen, 38v)

Tanssit, etenkin lattarit (niitä on välillä saatavilla kunnassani), hotjooga ja muut kuin perusjoogan muodot. (Nainen, 39v)

Joukkuepelejä naisille. (Nainen, 39v)

Lentopalloa... (Nainen, 42v)

Keilaaminen, sulkapallon pelaaminen. (Nainen, 43v)

Tanssiliikuntaa. (Nainen, 48v)

Uintia. (Nainen, 50v)

Yleisurheilua, sekä keihäänheittoa. Telinevoimistelua. (Nainen, 50v)

Shindo. (Nainen, 51v)

Tanssia. (Nainen, 51v)

Miekkailua. (Nainen, 52v)

Enemmän ohjattuja tanssitunteja edistyneemmille. (Nainen, 52v)

Keilaus, laskettelu, jousiammunta. (Nainen, 52v)

Squash. (Nainen, 54v)

Uimahalli-vesijuoksu. (Nainen, 59v)

Tanssiliikuntaa. (Nainen, 63v)

Sovellettua joogaa + meditointia ilman uskonnollisia rituaaleja koska se tutkitusti parantaa terveyttä. (Nainen, 66v)

Kansalaislähtöistä kuntoliikuntaa, harrastuksia ja uusia liikunnan muotoja toivovien joukosta nousee esille vielä kaksi joukkoa. Ensimmäinen on perheille, lapsille ja nuorille räätälöityjä palveluja toivovat yli 30-vuotiaat lasten vanhemmat (joiden kotitaloudessa on vähintään yksi 1–17 -vuotias lapsi). Heidän toiveissaan olisi tärkeää saada nuorille ja lapsille vuoroja liikuntatiloihin, mahdollisuuksia uusien liikuntamuotojen ja -harrastusten aloittamiseen ja toisaalta perheen yhteisiä harrastusmahdollisuuksia. Vanhemmat toivovat esimerkiksi liikuntakerhotoimintaa ilman kilpailumentaliteettia sekä jääkiekkoa ja jalkapalloa.

Sisäliikuntavuorot. Sählyyn sopivassa sisäliikuntapaikassa [niitä] on vaikea saada. Jää-aikaa on vaikea saada järkevään aikaan ja se rajoittaa liikuntaa nuorille ja lapsille suunnattua sisäliikunta-aikaa. (Mies, 38v, 3 lasta, kaupunki: lähiö tai esikaupunki)

Erityislapsille liikuntamahdollisuuksia, nykyään sopivina ajankohtina ei käytännössä meidän erityislapselle mitään ohjattua liikuntaa. (Mies, 40v, 4 lasta, kaupunki: lähiö tai esikaupunki)

Jääkiekkoa ja jalkapalloa lapsille ja nuorille. (Nainen, 40v, 4 lasta, maaseutu: kuntakeskus)

Ryhmäliikuntaa tavallisille ihmisille, ei pelkästään erityisryhmille. -Liikuntaa koko perheille yhtä aikaa. esim. äidit ja teinitytöt yhdessä -Liikuntalajien kokeilua. (Nainen, 45, 1 lapsi, kaupunkikeskusta)

Toinen kansalaislähtöisyyttä korostavan ryhmän sisältä erottuva joukko on eläkeläisille ja erityisryhmille palveluita haluavat, usein iäkkäämmät ihmiset. Eläkkeellä ja sairauslomalla olevia vastaajia on yhteensä 12 koko 84 henkilön ryhmästä. Eläkeikäiset kaipaavat erityisesti ohjattua kuntoliikuntaa. Monet vanhemmat ihmiset ja eläkeläiset toivovat erilaisia nuorempienkin suosimia lajeja, kuten joogaa, kahva-kuulaa ja pilatesta. Jotkut hyväkuntoiset vanhemmat harrastajat haluaisivat itsensä tasoille räätälöityjä palveluita, koska jotkut iäkkäille suunnatut ryhmät ovat heille liian heikkotasoisia. Toisaalta toivotaan myös huonokuntoisille omaa toimintaa, johon on helppo mennä. Samaten toivotaan erittäin matalan kynnyksen ryhmiä, jotka osallistaisivat vielä toistaiseksi vähän osallistuvia ihmisiä paremmin mukaan liikuntaan (ja kulttuuriin).

Ylipainoisten naisten kuntosalia/kuntosaliryhmää. (Nainen, 40v.)

Ikääntyvälle väestölle kuntoliikuntaa/jumppaa. (Nainen, 43v.)

Helposti saavutettavia, halpoja liikuntapalveluita ikäihmisille esim. omia jooga- ja pilatesryhmiä. (Nainen, 70v.)

Hyväkuntoisille seniori-ikäisille lisää päivää aikaan pidettävää liikuntaa. Ryhmissä on eri kuntoisia ihmisiä. Tarjontaa on riittävästi, mutta osa on liian ”lepusja” hyväkuntoisille. (Nainen, 65v.)

Erittäin matalan kynnyksen aloitus- ja jatkoryhmiä liikuntaan sellaisille ihmisille, joilla on rajoitteita liikkumisessa. Suomenkieliset ryhmännimet ja liikuntamuotojen sisällöt ymmärrettäviksi. Eli kansankielellä sanottuna minäkin lähtisin liikkeelle, jollen tuntisi itseäni sohvaperunaksi ja sivistyksestä ulostip-puneeksi. Liikunta ja kulttuuritapahtumissa on kamalasti vaikeita termejä ja korkealentoisia otsakkeita, jotka nostavat osallistumiskynnyksen aivan liian korkealle. (Nainen, 46v.)

Liikuntaharrastusten muuttuminen aiempaa kulutuksellisemmaksi ja välineellisemmäksi edellyttää harrastajilta taloudellisia resursseja (ks. Sokka ym. 2014, 69–70; Itkonen 1996: Puustinen 2014). Nimenomaisesti liikuntapalveluita kaipaavien joukosta nousevat esille myös mediaanituloa vähemmän ansaitsevien toiveet ilmaisista tai edullisista palveluista pienituloisille. Kaikilla ei ole varaa osallistua palveluihin nykyisillä hinnoilla maksavana kuluttajana. Nämä vastaajat toivovat jokaiselle kuntalaiselle/kansalaiselle yhdenvertaisia mahdollisuuksia ilman, että korkea hinta on ratkaiseva este. Myös palveluiden keskittäminen nähdään ongelmaksi.⁵

Toivoisin edullisia liikuntapalveluja lapsille ja nuorille, enemmän ilmaisia käyttövuoroja, enemmän vapaavuoroja jäähalleihin, maksuttomia kokeilupäiviä liikuntakeskuksiin... (Nainen, 20v, 10 001–20 000 €/v.)

Kuntien liikuntatoimeen enemmän rahaa, jotta voidaan järjestää enemmän liikuntatoimintaa vähäosaisille kansalaisille. (Nainen, 38v, 20 001–30 000 €/v.)

Ilmaisia tai kohtuuhintaisia kuntosali- ja uimalamaksuja ilman, että on käytävä ryhmän mukana. Ryhmien ajat ja toiminta eivät sovi kaikille. Palvelut keskittyvät ja menevät kauemmaksi kyliltä jolloin välimatkat estävät harrastamisen. Ei tule illalla lähdettyä esim. 20 km päähän kirkonkylään tai kaupunkiin, koska jo auton käyttö nostaa hinnan mahdottomiin eikä voi samalla hoitaa muita asioita siellä. (Nainen, 63v, 10 001–20 000 €/v.)

Samalla toivotaan tavallisen kuntalaisen liikuntamahdollisuuksien parempaa huomioimista urheiluseurojen organisoiman toiminnan lisäksi. Monet vastaajat toivovat mahdollisuutta liikkua ja urheilla ilman sitoutumista kilpailulliseen tai kalliiseen seuratoimintaan, ja kaipaavat myös tällaiseen liikkumiseen tarkoitettuja tiloja.

5 Näin vastauksissa lomakkeen kysymykseen ”millaisia kulttuuri- ja/tai liikuntapalveluita toivoisit, mutta niitä ei ole saatavilla kotikunnassasi?”. Tässä kysymyksessä ei siis suoraan kysytty kantaa osallistumisen erilaisiin esteisiin, kuten taloudellisiin esteisiin. Osallistumisen esteitä käsitellään vielä omassa osiossaan.

Toivoisin enemmän erityis/soveltavaa liikuntaa ihan tavallisille harrastajille etenkin joukkuelajeja, ettei kaikki ole vain kilpaurheiluun tähtäävää. (Nainen, 54v, 20 001–30 000 €/v.)

Veronmaksajien liikunta etusijalle. Uimahallien aukioloajat, viikoloppuisin liian lyhyet. Hiihtoladut ensin taviksille, sitten vasta kilpailutoimintaan. Urheiluseurat liian etuoikeutetussa asemassa. (Mies, 60v, 20 001–30 000 €/v.)

Liikunnan tilat ja olosuhteet

Toinen liikuntaan ja urheiluun toiveensa liittävien vastaajien ryhmä keskittyy tiloihin ja olosuhteisiin eikä niinkään itse toimintaan tai sen sisältöihin. Liikuntalain työnjaon näkökulmasta tarkasteltuna tämä joukko toivoo julkista valtaa kantamaan vastuuta liikuntapaikkojen ylläpidosta ja rakentamisesta. Joukon toiveissa on kyse liikuntatilojen ja -paikkojen ja olosuhteiden parantamisesta, uusien tilojen rakentamisesta sekä nykyisiä mahdollisuuksia koskevasta paremmasta opastuksesta ja tiedotuksesta. He toivovat kunnalta/julkiselta sektorilta lisää panostuksia liikunnan ja urheilun tiloihin. Muutama vastaaja mainitsi lisäksi toivovansa lisää yksittäisiä liikuntatapahtumia.

Tähän ryhmään lukeutuu peräti 112 vastaajaa, joista miehiä on 50 ja naisia 62. Ikäryhmittäin tarkastellen tässä joukossa suurin yksittäinen vastaajajoukko ovat 40–60 -vuotiaat naiset (35) ja 40–60 -vuotiaat miehet, joita oli 23. Alle 40-vuotiaita on 20 naista ja 16 miestä. Tulojen mukaan tämän vastaajaryhmän suurin yksittäinen ryhmä on 20 001–30 000 euroa vuodessa ansaitsevat (35 henkilöä). Pienituloisia 10 001–20 000 euroa tai alle 10 000 euroa vuodessa ansaitsevia on yhteensä 22 henkilöä. Alle mediaanituloisia on tästä joukosta noin puolet.

Eryityisesti kuntosalien maksuja ihmettelee usea vastaaja. Samalla otetaan kantaa rahaa käyttäville kuluttajille suunnatun yksityisen kuntosalibisneksen nousuun (ja epäsuorasti myös liikunnan kaupallistumiseen sekä kuluttajamaistumiseen):

Toivoisin, että kotikunnassani olisi kunnan tarjoamana palveluna kuntosali, joka olisi riittävän suuri, eikä ylihinnoiteltu. Ihmettelen sitä, miksi monissa kunnissa ei enää nykyaikana ole kunnan tarjoamia kuntosaleja. Joistakin kunnista sellaisen voi vielä löytää esimerkiksi uimahallin tai urheiluhallin yhteydestä. Yksityiset kuntosalit ovat usein todella kalliita ja niihin täytyy yleensä ostaa jäsenyys, joka velvoittaa sitoutumaan pidemmäksi aikaa. Myös urheiluhalli olisi todella hyvä palvelu, mutta toisaalta ymmärrän, että kotikunnassani se vaatisi hyvin suuria investointeja. (Nainen, 29v, Maaseutu: kuntakeskus, 10 001–20 000 €/v.)

Liikuntatiloista erityisesti uimahalli on monen maaseutumaisessa ympäristössä asuvan harrastajan toiveissa ja sen mainitsee joko yksin tai muiden toiveiden osana yli 20 vastaajaa. Heistä suurin osa asuu maaseudulla. Muuten maaseudulla asuvat⁶ (hieman iäkkäämmät tai keski-ikäiset) toivovat usein erilaisten hiihto- ja ulkoilu-reittien- ja alueiden kunnostamista ja rakentamista. Näitä toiveita esittävät tosin myös kaupunkilaiset (on huomattavaa, että kuntaliitosten myötä laajat kaupunki-seudut voivat olla entisestään ”maaseutumaisempia”). Kaiken kaikkiaan lenkkeily- ja hiihtomaastot, valaistut reitit, retkeilyreitit ja etenkin kunnolliset (ja valaistut) hiihtoladut nousevat yleisesti esiin.

Valaistuja juoksu-, kävely- ja hiihtoreittejä lähellä. Ehjiä ja viihtyisiä lasten leikkipaikkoja. (Nainen, 43v, Maaseutu: taajama)

Pyöräily kesällä, kunhan olisi kevyen liikenteen väylä KT 66 vieressä, jotta uskaltaisi muutenkin kun ahtaalle tielle autojen sekaan. Hiihto talvella, kunhan olisi kelkalla tehtyjä latuja. (Mies, 70v, Maaseutu: taajama)

Retkeilyreittien parempaa ylläpitoa ja huoltoa, on saatavilla mutta ylläpito on paikoin huonoa. Etenkin saarten taukopaikat ovat surkeassa kunnossa. (Nainen, 51v, Maaseutu: haja-asutusalue)

Kaupunkimaisen ympäristön keskustassa asuvan vastaus kuvaa juuri niitä usein toivottuja olosuhteita ja tiloja, jotka monessa muussa paikassa ovat huonommalla tolalla tai puuttuvat kokonaan: *Minusta kunnassamme on ihan hyvät perusliikuntapalvelut, esim. pururadat, ladut, kuntosalit, uimahalli, ryhmäliikuntatunteja ym. Keilahalli voisi olla kiva.* (Nainen, 25v, kaupunkikeskusta.)

Yksi vastaaja maaseudulta toivoo liikuntaolosuhteiden ja julkisen liikenteen parantamisen tukevan yleisesti arkista aktiivisuutta. Mielipiteessä nousee esiin nimenomaan ihmisten oma arkinen aktiivisuus, joka on monessa vastauksessa pohjavireenä. Olosuhteet voivat tukea myös kuntalaisen mahdollisuutta arki- ja hyötyliikuntaan esimerkiksi työmatkojen yhteydessä.

Toimivimmat olosuhteet arkiliikuntaan maaseudulta keskukseen, joukkoliikenteen kehittäminen hyötyliikuntaan niveltäen (polkupyörä-bussi-polkupyörä mahdollisuuden kehittäminen) => arkisen aktiivisuuden tukeminen. (Nainen, 44v, Maaseutu: haja-asutusalue)

Muutamit vastaajat kohdentavat edullisuutta ja maksuttomuutta koskevia toiveita erityisesti tiloihin. ”Lisää edullisia liikuntatiloja vuokrattavaksi.” (Nainen, 32v, 10 001–20 000 €/v.); ”Liikuntatilat maksuttomaksi ja asianmukaiset tilat.” (Mies, 51v, 20 001–30 000 €/v.)

6 Maaseudulla asuvien aktiivisten liikunnan harrastajien harrastuksista ks. Sokka ym. 2014, 28.

Urheiluseurojen ja kuntalaisten omaehtoisen liikunnan tilojen välisen tasapainon suhteen esiintyy erilaisia odotuksia. Muutamit vastaajat Helsingin keskustasta ja Jyväskylästä toivovat lisää tiloja ja salivuoroja nimenomaan urheiluseurojen käyttöön, kun puolestaan vastaaja Turusta kritisoi seurojen ylivaltaa liikuntavuoroissa ja kaipaa omaehtoisten liikkujien parempaa huomioimista.

Toivoisin ennen kaikkea lisää liikuntatiloja urheiluseurojen käyttöön. Kaupungissa on runsaasti toimijoita, joilla on mm. laadukasta kuntoliikuntata tarjontaa aikuisille, mutta salivurojen saaminen on lähes mahdotonta, jollei seuralla ole tarjota toimintaa lapsille ja nuorille - ja silloinkin palloilulajit voittavat kuntoliikunnan. (Nainen, 62v,)

Lisää sisäliikuntatiloja urheiluseurojen käyttöön. Salipula on krooninen. (Nainen, 41v,)

...Se on ehkä huonoa, että seurat ovat aina etusijalla, omaehtoiset liikkujat eivät saa vuoroja sen vuoksi. (Mies, 37v,)

Koko joukon tyypillinen vastaus kuvaa liikuntapaikkojen puutetta tai huonoa kuntoa, sekä toivetta uimahallista ja sisäliikuntatiloista. Kaiken kaikkiaan tiloja ja olosuhteita koskevien toiveiden kirjo on laaja. Moni vastaaja haluaisi parantaa nykyisiä olosuhteita, eikä välttämättä kaipaa kokonaan uusia tiloja. Julkisen sektorin tulisi (liikuntalain työnjaon mukaisesti) kuntalaisten mielestä siis ryhtyä toimeen liikuntatilojen ja -paikkojen rakentamiseksi ja parantamiseksi: *Lähinnä meillä puutteet ovat liikuntapaikoissa: joko niitä ei ole tai ne ovat huonosti hoidettuja (epäsiistejä, välineet rikki jne.) Uimahalli, kunnon palloiluhalli, hiihtoputki olis kiva :). (Nainen, 42v, Maaseutu: haja-asutusalue)*

4.4 Kulttuuriin ja taiteeseen kytkeytyvät toiveet

Kulttuuriin ja taiteeseen toiveensa kohdentaa 82 vastaajaa (miehiä 16, naisia 66). Lisää kulttuuria toivovat miehet ovat pääosin yli 40-vuotiaita. Vain muutama vastaaja on kolmenkymmenen tienoilla ja vanhin 80-vuotias. Naisvastaajia on laajemmalla skaalalla aina 26-vuotiaasta 78-vuotiaaseen, mutta suurin ryhmä on naistenkin osalta 45–60 -vuotiaat keski-ikäiset vastaajat. Yhteensä 45 henkilöä, siis yli puolet koko ryhmästä, ilmoittaa henkilökohtaisiksi tuloikseen korkeintaan 30 000 euroa vuodessa; 13 vastaajaa ansaitsee alle 10 000 euroa vuodessa.

Kansalaislähtöinen kulttuuritoiminta

Kulttuuriin ja taiteeseen toiveensa kohdistavista 82 vastaajasta puolet lukeutuu omaehtoista toimintaa kaipaavien ryhmään. He haluaisivat kulttuuritoiminnan ja -harrastamisen toteutuvan kansalaislähtöisenä, omaehtoisena ja ”alhaalta ylös”

muotoutuvana (vrt. Wilson ym. 2017). Miehiä tässä ryhmässä on vain 6 (vaihtelevasti 28-vuotiaasta 73-vuotiaaseen) ja naisia 35. Yli puolet (24) tästä osallistavampia ja omaehtoisempia sisältöjä toivovasta ryhmästä ansaitsee vuodessa alle aineiston mediaanitulon (30 001 – 40 000 euroa/v.). Vastauksissa esiintyy myös toiveita palveluiden räätälöinnistä tietyille käyttäjäryhmille, kuten lapsille ja nuorille sekä eläkeläisille. Kuitenkin vain kolme tämän ryhmän vastaajaa ottaa suoraan kantaa palveluiden hintoihin ja kustannuksiin. Maaseudun ja kaupungin suhteen tämä joukko jakaantuu lähes tarkalleen kahteen yhtä suureen joukkoon.

Toiveet ilmentävät hyvin laajaa makumieltymysten ja toiveiden kirjoa. Miehet toivovat muun muassa matalan kynnyksen edullisia käsityöpajoja, bändikamppiä ja kansalaisopistotoiminnan viriämistä. Eläkeläisille räätälöityä tarjontaa toivotaan myös: ”Eläkeläisille suunnattuja tanssitilaisuuksia viikottain.” (Mies, 70v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 20 001–30 000 €/v.) Joukon nuorin mies (28v, kaupunkikeskusta, 30 001–40 000 €/v.) toivoo puolestaan osallistavaa teatteria ja kuluttajaa kiinnostavaa populaarimusiikkitarjontaa: ”monipuolisempaa musiikkitarjontaa esim. jazz, blues, indie, konemusiikki ja jne. Kokeellista teatteria esim. forum teatteri tai muita osallistavia teatterin muotoja.”

Yhden 28-vuotiaan naisen (kaupunkikeskusta, 20 001–30 000 €/v.) vastaus kuvaa hyvin omaehtoiseen toimintaan liittyviä toiveita myös yleisemmällä tasolla: ”Tuettua tuoretta vaihtoehtoisempaa teatteria, enemmän alhaalta ylöspäin lähtevää kulttuuritoimintaa, enemmän tiloja erilaisille omaehtoisille harrastusryhmille.” Useissa naisten vastauksissa toistuvat toiveet paremmista mahdollisuuksista harrastustoimintaan, jossa on kyse omasta tekemisestä. Toivottuja taiteen ja kulttuurin muotoja ovat muun muassa teatteritoiminta, valokuvaus- ja kielikurssit, käsityöt, lukupiirit, elokuvakerho, tanssi- ja soittotunnit. 65-vuotias nainen (kaupunkikeskusta, 20 001–30 000 €/v.) mainitsee ikäiselleen räätälöidyn kulttuuritoiminnan ja kohtuulliset hinnat:

Työväenopistoon ”tätibalettia”. Olen käynyt yksityisessä koulussa aikaisemmin, mutta eläköitymisen myötä maksut ovat liian kalliita. Matalan kynnyksen keskusteluryhmiä vieraitten kielten virkistämiseen ilman, että pitää sitoutua lukuvuodeksi, ”keskustelukahvila”-periaatteella. Voi olla vaikea toteuttaa.

Yksi naisvastaaja on huolestunut omaehtoisen kulttuuritoiminnan ja paikalliskulttuurin hiipumisesta kuntaliitoksen myötä. Toisaalta kunnallisen kulttuuritoiminnan resurssit ja ihmisten sivistykselliset oikeudet saatetaan joissain tapauksissa pystyä turvaamaan paremmin kuntaliitosten ja laajempien kuntakokonaisuuksien myötä.

Kyläyhdistystoimintaa kirkonkylälle, joka oli keskustaajama ennen kuntaliitosta. Oman asuinympäristön kehittämistoimintaa. Paikallista kulttuurihistoriaan ja kulttuurimatkailun kehittämistoimintaa, joka on sammunut kuntaliitoksen myötä.” (Nainen, 45v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki.)

Monet naiset mainitsevat myös lasten ja nuorten harrastusmahdollisuudet sekä koulutuksen, kuten lastenteatterin ja taiteen perusopetuksen. Samalla toivotaan myös paikallisten toimijoiden esiin tuomista.

Toivoisin näkyvämpää kulttuuritoimintaa kotikunnassani. Haluaisin esimerkiksi satutunteja lapsille kirjaston yhteydessä, kirjailija- tai taiteilijatapamisia joilla voisi myös tuoda näkyväksi paikallisia toimijoita. Kohtaamisia... (Nainen 37v, 3 lasta, Maaseutu: haja-asutusalue)

Taiteen perusopetusta ei ole lapsille, joka on minusta suuri puute. Oman paikkakunnan näyttelytilaan sosiaalityöt (WC). (Nainen 60v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki)

Kulttuurin tilat ja sisällöt

Taidetta ja kulttuuria koskevia toiveita esittäneiden joukon sisällä pienimmän ryhmän (20 vastaajaa) muodostavat tilojen kehittämistä ja käytettävyyttä eri tavoin toivovat vastaajat. Tähän vastaajaryhmään sisältyy myös toiminnan laatuun liittyviä toiveita ja kulttuurimyönteisyyden vahvistumista. Ryhmässä on naisia 13 ja miehiä 7. Suurin osa vastaajista (16 henkilöä) on yli 50-vuotiaita. Joukko jakaantuu puoliksi maaseudulla ja kaupungissa asuviin. Puolet joukosta ansaitsee alle aineiston mediaanitulojen (30 001–40 000) verran, lopuilla vastaajista tulot ovat mediaanitulojen suuruiset tai isommat.

Vastauksista nousee esiin kulttuuritilojen kehittämistä koskevia toiveita kahdelta eri suunnalta: yhtäältä toivotaan ylipäänsä paikkakunnalta puuttuvia tiloja, toisaalta esitetään tilojen aukioloaikoja, tiedotusta ja tiloissa toteutettavia sisältöjä koskevia toiveita.

Rauman Lappiin toivoisin taidenäyttelytiloja. Kansalaisopiston toimintaan hyviä tiloja taidepiireille. (Nainen, 50v, maaseutu: haja-asutusalue, 10 000–20 000 €/v.)

Sali konsertteja varten, jossa olisi hyvä akustiikka. Urheiluhalli ei kovin hyvin sovi tarkoitukseen. (Nainen, 51v, maaseututaajama, 30 001–40 000 €/v.)

Näyttelytiloja erityisesti taide- tms. näyttelyille. Kirjastolle auditorio - kokoustilaa, jota nyt ei ole. Myös lisätilaa kirjoille. Varsinaista konserttilaa tarvittaisiin. Paras sali on nyt kirkko. (Mies, 77v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 20 001–30 000 €/v.)

Liikuntapalvelut ovat hyvällä tolalla sekä paikkojen että hinnan osalta (25 €/vuosi kortti oikeuttaa vapaseen kuntosalin ja uimahallin käyttöön vesijump-pineen). Kulttuuripuolesta ei voi sanoa lähellekään samaa. (Mies, 67v, maaseutu: kuntakeskus, 30 001–40 000 €/v.)

Tasokkaampia esityksiä teattereihin, lisää määrärahoja sisältöihin. Parempaa ja kattavampaa tiedotusta kulttuuritapahtumista. (Nainen, 40v, kaupunkikeskusta, 30 001–40 000 €/v.)

Saisi olla jossain yhteystiedot kuoroista ja orkestereista kootusti kaupungin sivuilla. (Mies, 57v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, yli 60 001 €/v.)

Museo useammin auki, museon esineiden luettelointi (luettelo ei ole ajantasalla), Suomenjoen museo. (Nainen, 57v, kaupunki: haja-asutusalue, 10 001–20 000 €/v.)

Oikein hyvä kulttuuritapahtuma puuttuu. (Mies, 44v, 40 001–50 000 €/v)

Kansainvälisen kulttuurin ja taiteiden tapahtumia, suurempia ja pienempiä. (Mies, 44v, alle 10 000 €/v.)

Eri ikäryhmiin ja sukupuoliin edellä liitettyjä sisältöjä kuvaa joukon nuorin naisvastaaja, joka toivoo erityistä toimitilaa saavutettavalle, omaehtoiselle ja edulliselle toiminnalle:

Yli kaksyt vuotiaille (n.20-40v.) ei mikään ”nuorisotalo” mutta semmoinen jossa voisi esim. puutöitä, ompelua ym. ja olisi sinne helppo löytää/mennä ja olla. Eikä missään rahastusasiassa...(Nainen, 29v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, alle 10 000 €/v.)

Vastauksissa toivotaan myös asenteiden muokkaamista ja päättäjiltä lisää ymmärrystä kulttuurille.

Museotoiminnan kehittämistä, suhtautumisen positiivisemmaksi kulttuuripalveluihin teki niitä sitten kunta, yhteisöt tai kulttuuriyritykset, enemmän vuorovaikutusta, keskustelua, pois poteroista. Myös vanha taide on arvokasta, jopa vanhan taiteen konservointiin pitäisi saada arvostusta ja rahaa. (Nainen, 67v, maaseutu: haja-asutusalue, 20 001–30 000 €/v.)

Lisää kulttuurimyönteistä asennetta mm. kaupungin päättäjille ja luottamushenkilöille. (Mies, 65v, kaupunkikeskusta, Yli 60 001 €/v.)

Kulttuuri- ja taidepalveluiden alueellinen saavutettavuus

Taidetta ja kulttuuria koskevien toiveiden esittäjistä 35 vastaajaa kaipaa kulttuuripalveluiden alueellista hajauttamista. He haluavat esimerkiksi erilaisia kulttuuriesityksiä ja -tilaisuuksia (stand-up -komiikka, elokuvat jne.) lähemmäs kuntalaisia, laitosten (teatterit, orkesterit jne.) monipuolisempaa toimintaa ja parempia mahdollisuuksia osallistua esityksiin tasa-arvoisesti.

Kaupungissa tästä joukosta asuu 2/3, maalla 1/3. Tulotasoltaan joukko jakaantuu jokseenkin tasaisesti: noin puolet on mediaanituloisia ja loput jakautuvat puoliksi

niin pienempituloisiin kuin enemmän ansaitseviinkin. Tässä joukossa keskiansio on korkeampi kuin edellä kuvatuissa ryhmissä. Miehiä on tässä joukossa vain viisi. Naisten joukosta (30) lähes kaikki (26) ovat yli 40-vuotiaita. Suurin yksittäinen ryhmä on 50–59 -vuotiaat. Ryhmän miehistä vain yksi on alle 50-vuotias.

Vastaajien joukosta miehet haluavat erityisesti elokuvia, sinfoniakonsertteja sekä yleisesti yleisölle tarjottavan musiikkitarjonnan parantamista: ”Tasokas konsertti, mieluummin klassinen musiikki ja hyvää viihdemusiikkia” (Mies, 80v, maaseutu: taajama). ”Monipuolisempaa musiikkitarjontaa...” (Mies 28v, kaupunkikeskusta). Naisten joukossa halutuimpia kulttuuritilaisuuksia ovat elokuvat, teatteri, konsertit ja ooppera (myös baletti mainitaan useammin kuin kerran). Myös taidenäyttelyitä halutaan. Yksi vastaaja toivoo suoraan lisää ”korkeakulttuuria” (Nainen, 63v, kaupunkikeskusta, 40 001–50 000 €/v.)

Myös maaseudulle haluttaisiin lisää kulttuurin ammattilaisten esityksiä, mutta toisaalta arvellaan sen olevan mahdotonta. Tällainen toive puhuisi taiteen ja kulttuurin erilaisten taide- ja kulttuuriesitysten kiertuetoiminnan puolesta ympäri maata myös haja-asutusalueilla pelkkien pysyvien/vakiintuneiden laitosten sijaan. Tätä joissakin toiveissa ehdotetaankin. Samaten puhutaan vierailevista esityksistä. Voisiko esimerkiksi olemassa olevaa harrastus- ja kulttuuri-infrastruktuuria käyttää enemmän erilaisten vierailevien ja kiertävien esitysten hyväksi? Toisaalta myös jotkut kaupungin keskustassa asuvat toivovat lisää palveluita lähelleen. Toiveissa esiintyvät muun muassa ammattilaisteatterit ja -orkesterit sekä vapaan kentän kulttuuritilaisuudet. Yleisesti puhutaan laajemmasta ja monipuolisemmasta tarjonnasta.

Enemmän kulttuuripalveluja lähellä kotia: konsertteja, teatteriesityksiä jne.
(Nainen, 37v, kaupunkikeskusta, 30 001–40 000 €/v.)

Ammattilaisteattereiden ja orkestereiden esityksiä kaipaa, mutta turha toive, koska olisi liian kallista maaseudulla, jossa olisi vähän osallistujia. (Nainen, 51v, maaseutu, 40 001–50 000 €/v.)

Korkeakulttuuriin painottuvista toiveista huolimatta myös kulttuurin kuluttajien makumieltymysten laaja kirjo nousee toiveissa esiin. Jotkut vastaajat haluavat tarjonnassa enemmän perinteistä korkeakulttuuria, toiset taas muuta konserttitarjontaa: ”Ooppera, baletti, konsertit” (Nainen, 59v, yli 60 001 €/v); ”Konsertteja (rock, pop) näyttelyjä (siis lisää valikoimaa niihin) ...” (Nainen, 43v, alle 10 000 €/v).

Myös tapahtumien edullisuus ja ilmaisuus mainitaan taiteen ja kulttuurin yhteydessä, tosin harvemmin kuin liikunnan:

Ilmaisia tai halpoja musiikkitapahtumia tai vapaamuotoisia konsertteja voisi olla enemmän - ehkä yhdistettynä taiteeseen tai johonkin muuhun toimintaan. Hyville elokuville enemmän esityskertoja, että ehtii mukaan. Tapahtumia

joissa voi samalla syödä edullisesti. Jazzbrunssit ym ovat mainioita ja niitä saisi olla enemmän eri ajankohtina. (Nainen, 50v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 40 001–50 000 €/v.)

4.5 Sekä kulttuuriin että liikuntaan kohdistuvat toiveet

Aineistossamme sekä kulttuuriin että liikuntaan keskittyneitä toiveita esittäneitä vastaajia on vähemmän (64, joista miehiä 12 ja naisia 52) kuin liikuntaan ja urheiluun keskittyneitä (185) tai kulttuuriin ja taiteeseen keskittyneitä (82) vastaajia. Tämän ryhmän vastaajat jakautuvat melko tasaisesti eri ikäryhmiin: vajaa kolmannes on alle 40-vuotiaita, samoin 40–49-vuotiaita ja 28 vastaajista on yli 50-vuotiaita. Lähes puolella (29) ryhmän vastaajista on vähintään yksi lapsi kotitaloudessaan. Noin puolet ryhmään kuuluvista ansaitsee vuodessa alle aineiston mediaanitulon, eli alle 30 001 euroa vuodessa. Vain yksi vastaaja sijoittuu tuloluokkaan 50 001–60 000 euroa vuodessa, kaikki loput ansaitsevat tätä vähemmän. Hieman yli puolet (36) asuu kaupungissa.

Kulttuuria ja liikuntaa koskevia toiveita esittävien joukosta nousee esiin ryhmä, joka kohdistaa toiveensa pienituloisten huomioimiseen ja palvelujen maksuttomuuteen tai halvempiin palveluihin. Tässä kuten luvuissa 4.3 ja 4.4 palvelujen räätälöinti kuluttajien tarpeita ja makua vastaavaksi sekä toisaalta palvelujen edullisuus ja saatavuus, tasa-arvo, nousevat keskeisiksi teemoiksi.

Monet haluaisivat tiettyjen ryhmien parempaa huomioon ottamista. Nämä vastaajat kokevat, että voitontavoittelu rajaa monia käyttäjiä pois palvelujen piiristä. Esimerkiksi perheille, lapsille ja vanhuksille halutaan paremmin tarpeisiin vastaavia kulttuuri- ja liikuntapalveluita.

Sellaisia mihin köyhälläkin olisi varaa osallistua tänä päivänä, kun ei niin sanottuja ilmaisia aterioita ole. (Mies, 43v, alle 10 000 €/v.)

Matalan kynnyksen liikuntapalveluja, jonne köyhä ja läski nainen - yli 50-v. – voisi mennä. Köyhällä ei ole varaa osallistua kulttuuritarjontaan, esim. elokuvissa käynti on kallista. Toisaalta voisi kuvitella, että mikäli myös keski-ikäiselle köyhälle naiselle suotaisiin jonkin sortin kulttuuri/liikuntapalveluseleitä, tämä palvelisi myös kaupungissa asuvan hyvinvointia. Mutta ei niin ei. (Nainen, 50v, alle 10 000 €/v.)

Esim. vanhuksille tms. laitoksissa kulttuuri- ja liikuntapalveluita, lapsille ja nuorille enemmän maksuttomia kulttuuri- ja liikuntapalveluita (+ nuorisopuolen palvelut). (Nainen, 56v, 10 001–20 000 €/v.)

Kaupungissa asuvan naisen vastaus kuvaa hyvin yleensäkin perheellisten vastaajien toiveita monipuolisista palveluista, joiden ei tulisi keskitettyä vain yhteen

laitokseen, vaan toimia lähellä ihmisiä. Kyse on palvelujen räätälöinnistä sekä perheiden yhteisestä mahdollisuudesta osallistua niihin.

Toivoisin enemmän ohjattuja perheliikuntamahdollisuuksia. Esim. luistelu- ja hiihtokouluja, uimaopetusta, laskettelua jne. On tosi ikävää, että vanhemmat ja lapset joutuvat harrastamaan erikseen. Varsinkin pienemmillä lapsilla olisi tärkeää tehdä yhdessä oman vanhemman kanssa. Ja vanhemmille tekee hyvää osallistua lapsen liikuntaharrastukseen ja samalla opetella itsekin (muistutella mieleen vanhoja taitoja). Kulttuuripalveluja ei pitäisi pelkäästään keskittää johonkin yhteen laitokseen, vaan ne pitäisi hajauttaa ja jalkauttaa tavallisen kansan pariin. (Nainen, 40v, 2 lasta, kaupunki: lähiö tai esikaupunki).

Taidenäyttelytiloja, lasten liikennepuistot, lyhyet helposti tavoitettavat luontopolut 1-4 km. Kulttuurikahvilat. Kaipaam mahdollisuuksia harrastaa kulttuuria joka ei ole sidonnainen kellonaikaa ja johon voi pistäytyä oman aikataulun mukaisesti. Liikuntapalveluiden osalta uimahalli, olisi iso luksus. (Nainen, 34v, 2 lasta, maaseutu: haja-asutusalue).

Nimenomaan lapsille suunnattuja, omaehtoista toimintaa edistäviä palveluita toivotaan usein. Tähän yhdistyy myös toiveita erilaisten harrastustoimintaa ja palveluita organisoivien tahojen yhteistyöstä.

Telinevoimisteluseura ja poikien tanssikoulu, tiedekeskus, sisäleikkipuisto, lasten ajanvietepaikkoja. (Mies, 34v, 3 lasta)

Kulttuuripuolella enemmän lapsille ja nuorille suunnattuja palveluita (näytelmäkerhoja, valokuvauskerhoja ym.) [...] Lapsille muutakin urheilua kuin hiihtoa ja yleisurheilua, esim. nassikkapainia, tanssia, voimistelua, uintia. (Kunnassa on Pajulahden urheiluopisto, mutta miksei kunta käytä sitä hyödyksi??). (Nainen, 36v, 5 lasta)

Lapsille Musiikkia, erilaisten soittimien kokeilua jne ilman ”ammattilaiseksi tähtäävää toimintaa pääsykokeineen” rentoa harrastamista. Lisäksi toivoisin kaiken lajin urheiluseuroille yhteistyötä ja koordinointia niin että kaikki mahdolliset eivät aina osu samalle illalle. Kohtuutonta lopettaa joka harrastus 5 min etuajassa että ehtii ylinopeutta toiseen harrastukseen myöhästyen 5 min, ja toisaalta on sitten ikävää että lapsi voi harrastaa vain sen parin harrastuksen sijaan yhtä kiinnostavaa, kun kaikki on samalle illalle. (Nainen, 42v, 3 lasta)

Yhteensä 32 vastaajaa (9 miestä, 23 naista) toivoo kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kautta tuotettujen olosuhteiden kehittämistä. Tällaisia kuntalaisia on enemmän kuin edellä pelkäästään kulttuuritiloihin liittyviä toiveita esittäneitä. Joukko jakaantuu suurin piirtein puoliksi maaseudulla (15) ja kaupungissa (17) asuviin. Kolmasosa vastaajista on alle 40-vuotiaita.

Tässä(kin) ryhmässä kuntalaisten toiveet kulttuurin sisällöistä ja liikuntalajeista ovat hyvin vaihtelevia. 58-vuotiaan, mediaanituloisen miesvastaajan toiveet kertovat yleisellä tasolla laajasta erilaisten makumieltymysten, harrastusten ja toiveiden joukosta, joita kulttuurin ja liikunnan kuluttajilla on. Tietenkään kaikkien toiveet eivät ole aivan yhtä moniulotteisia.

Puhallusputkiammunta, täysimittainen frisbee-golf-rata, matkaluistelu, jousiammunta, parkour, maastopyöräreitti, sauna avantouintipaikalle, bändeille opastusta yhteisötoimintaan ja laitteistojen hallintaan, jazz- ja bluesklubeja. (Mies, 58v, 30 001–40 000 €/v., kaupunkikeskusta).

Ryhmän vastauksia kokoa yhtein olosuhteiden kehittämisen kautta kana-voituva kulttuurisen osallisuuden korostaminen ja omaehtoisen toiminnan mahdollistaminen. Tähän liittyy kiinnostavasti esimerkiksi sivukylien liikunta- ja kulttuuriharrastusmahdollisuuksien rinnalla paikallisen kulttuuriperinnön vaaliminen.

Oman kunnan kulttuuriperinnön vaaliminen sekä ihmisen kulttuuristen identiteettien säilyminen (voidaan puhua kulttuurisesta kestävydestä) on keskeinen kysymys ja ongelma etenkin kuntaliitoskunnissa, jos palveluja lopetetaan tai keskitetään ainoastaan keskuskuntaan.

Sivukylille enemmän liikuntamahdollisuuksia ja kulttuuria – tiloja kyllä on!
(Nainen, 35v, maaseutu: haja-asutusalue)

Toivoisin monipuolisempia liikuntaharrastusmahdollisuuksia, kunnallista kulttuuritaloa joka tarjoaisi paikallisille soittajille, musiikin harrastajille, teattereille ym. esitystilaa ja kuntalaisille kokoontumispaikkaa. Kunnasta puuttuu lähes kokonaan kulttuuriperintökasvatus – historia ei välity eikä uudisasukkaille synny käsitystä uuden kotipaikan menneisyydestä, identiteetti jää ohueksi lapsilla, joiden vanhemmat eivät ymmärrä eivätkä tunne kotipaikkaansa. (Nainen, 47v, maaseutu: haja-asutusalue)

Ryhmässä tehtävää harrastustoimintaa, esim. vaikka tanssi tai tanssiliikunta. Erilaiset harrastuspiirit vaikka askartelun ja käsitöiden merkeissä. Kotikunnasta löytyy kyllä näitäkin palveluja, mutta autottomalle iltaisin tapahtuva harrastustoiminta on mahdotonta, kun matkaa keskustaan on noin 35 km, missä kyllä on tarjontaa. Miksi matka keskustaan maaseudulta on lyhyempi kuin keskustasta maaseudulle, näin se ainakin kaupungeissa ajatellaan kaikki palvelut keskustaan, syrjäkylille ei mitään? (Nainen, 55v, kaupunki: haja-asutusalue)

Konkreettisenä toiveena uimahalli on yleinen toive. Tässä ryhmässä uimahallin saamisen omalle paikkakunnalle nimesi toiveekseen 8 naista ja 2 miestä. Myös liikuntahalli, teatteri, elokuvateatteri ja konserttitalit mainitaan useammin kuin kerran.

Tiloja sekä liikunnalle että kulttuurille toivotaan laajalla ja vaihtelevilla tavoilla, jotka eivät aina ole suoraan pääteltävissä vastaajan asuinpaikasta. Kaikissa hieman pienemmissä kaupungeissa ei ole keskustassakaan kaikkia kuntalaisten toivomia palveluita. Kuntaliitosten takia kaupunkialueet ovat paikon kasvaneet erittäin laajoiksi.

Liikuntahalli sekä kulttuurikeskus puuttuvat. (Mies, 35v, maaseutu: kuntakeskus)

Elokuvateatteri, lämmitetty jalkapallokenttä+sisähalli jalkapalloilijoille. (Nainen, 48v., kaupunki: lähiö tai esikaupunki)

Konserttisali, jossa pystyisi järjestämään erilaisia musiikitapahtumia. Liikuntakeskus, joka mahdollistaisi useiden eri lajien toiminnot saman katon. Näiden yhdistelmä eli monitoimikeskus! (Nainen, 51v., kaupunki: lähiö tai esikaupunki)

Paikkakunnalla ei ole elokuvateatteria. Se on iso puute. Jäähalli on tasoltaan ala-arvoinen. Vaatisi ehdottomasti uutta hallia, sillä vanhaa ei kannata edes peruskorjata... (Nainen, 52v., kaupunkikeskusta)

Yhteenvetona voidaan todeta, että kaikkien edelläolevien kolmen luvun (4.3, 4.4 ja 4.5) keskeisimmäksi teemaksi tiivistyy kansalaisten omien mielipiteiden ja toiveiden huomioon ottaminen. Liikuntaan ja urheiluun suuntautuvat ihmiset toivovat kansalaislähtöistä liikuntatoimintaa, kuntoliikuntaa, harrastusryhmiä sekä uusia liikunnan muotoja. Kulttuuria ja taidetta koskevissa toiveissa kansalaislähtöisyys näkyy ennen kaikkea sisältöinä, joissa korostuvat kansalaisten toiveet: halutaan uudenlaisia sisältöjä sekä omaehtoisempia ja samalla osallistavampia toiminnan muotoja. Sekä kulttuuriin että liikuntaan kytkeytyvissä toiveissa korostuu kansalaisaktiivisuus: halutaan uusia sisältöjä, toimintamuotoja, ja myös kansalaisten aktiivisuutta tukevaa toimintaa.

Toiseksi keskeisin toive koskee tilojen ja parempien olosuhteiden järjestämistä. Liikunnan ja urheilun osalta korostuvat konkreettiset toiveet: liikuntatilojen ja -paikkojen parantaminen, uusien tilojen rakentaminen, parempi opastus ja tiedotus. Kulttuuriin ja taiteeseen keskittyvien ryhmässä ollaan ennen kaikkea huolissaan käytettävyydestä: kuinka voitaisiin parantaa esimerkiksi tilojen aukioloaikoja ja tukea parempien sisältöjen tuottamista. Olemassaolevien tilojen joustavampi käyttö ja yhteiskäyttö tuli esiin sekä kulttuuri- että liikuntatilojen kohdalla. Kolmannessa kategoriassa olosuhteiden parantaminen liittyy paitsi sisältöjen laatuun, vahvemmin myös tyystin uusien sisältöjen ja toimintamuotojen tukemiseen.

Kolmas keskeinen teema on palveluiden käytön esteiden madaltaminen. Liikuntaan ja urheiluun suuntautuvat vastaajat toivovat etenkin mahdollisuuksia edulliseen tai ilmaiseen harrastamiseen. Kulttuuria ja taidetta koskevissa toiveissa kaivataan kulttuuripalveluita ja -tilaisuuksia kuntalaisten lähelle (elokuvat, teatterit, orkesterit ym.). Kolmannen ryhmän toiveissa korostuvat lähipalvelut, mutta myös sosiaalisen

tasa-arvon tärkeys. Toiveet vähävaraisten ja lapsiperheiden ottamisesta huomioon palveluita järjestettäessä korostuvat.

5 KUNTALAISTEN KEINOT JA MAHDOLLISUUDET OSALLISTUA PÄÄTÖKSENTEKOON

Kulttuuri- ja liikuntapalvelujärjestelmien keskeinen kysymys on, miten kuntalaisten harrastukset ja kunnan tarjoamat palvelut kohtaavat. Tässä luvussa tarkastellaan sitä, miten ja millä keinoilla kuntalaiset itse haluaisivat ratkaista palvelujen saavutettavuuteen liittyviä ongelmia. Luvussa vastataan toiseen tutkimuskysymykseen eli siihen, miten kuntalaiset haluaisivat osallistua sekä vaikuttaa itse palveluihin ja niiden järjestämiseen.

Vaikuttaminen ja osallistuminen päätöksentekoon, palveluiden kehittämiseen ja järjestämiseen on olennainen osa kulttuurista osallisuutta, osallistumista sekä yhdenvertaisuuden edistämistä (ks. myös Virolainen 2015, 97; Lahtinen, Jakonen & Sokka 2017). ”Osallisuus, ei pelkästään saavutettavuus, syntyy siitä, että ihmiset ovat mukana tuottajina, päättäjinä, sääntöjen luojina – ei ainoastaan vastaanottajina ja kuluttajina. Joskus on kiva seurata muiden peliä ja joskus pitää luoda oma peli ja vaatia pääsyä samalle stadionille.” (Kulttuuria Kaikille -palvelu.)

Voidaan ajatella, että ihmisten kulttuurinen osallisuus palveluiden suhteen määrittyy kahdesta lähtökohdasta: kulttuuri- ja liikuntapalveluiden saavuttamisesta ja käyttämisestä sekä osallistumisesta palveluita koskevaan suunnitteluun, päätöksentekoon ja palveluiden järjestämiseen. Kuntalaiset toivovat ennen kaikkea, että heidän vaikutusmahdollisuutensa paranisivat järjestettäessä kulttuuri- ja liikuntapalveluja. Palveluiden tulisi olla vaivattomammin käytettäviä. Myös erilaiset käyttäjäryhmät ja mieltymykset pitäisi tunnistaa paremmin. Tarjonnan sisällöt, palvelutuotannon muodot ja vaikuttamiskanavien kehittäminen muodostavat tiiviin kokonaisuuden. Näin ollen ihmisten osallistuminen tulisi ymmärtää siten, ”että se liittyy vuorovaikutteisesti tarjontaan ja palveluiden muotoihin ja laajenee palveluiden järjestämistä koskevan osallistumisen suuntaan”. (ks. Sokka ym. 2014, 72.) Palveluita pitäisikin kehittää tulevaisuudessa tiiviimmin yhteistyössä kuluttajien kanssa samalla heidän toiveisiinsa vastaten.

Nettilomakkeessa kuntalaisten vaikuttamishaluja kartoittavan kysymyksen⁷ vastaukset mahdollistavat erilaisten vaikuttajaryhmien muodostamisen. Kuntalaiset voidaan jakaa vastausten perusteella seuraaviin vaihtelevan kokoisiin⁸ ryhmiin, joissa ilmenevät halu vaikuttaa kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kehittämiseen sekä vaikuttamisen erilaiset tavat ja kohteet. Eli kyse on siitä, miten, mihin ja millä toimenpiteillä

7 ”Mihin haluaisit itse vaikuttaa kuntasi kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kehittämisessä?”
n = 432.

8 Ryhmien koot eivät täsmää kokonaisvastaajamäärään, koska vastaajat voivat sijoittua useisiin eri ryhmiin vastauksensa sisällöstä riippuen. Täten ryhmien yhteenlaskettu vastaajamäärä on isompi kuin kysymyksen koko vastaajamäärä.

kulttuurin ja liikunnan harrastajat haluaisivat vaikuttaa kehitettäessä palveluja. Samalla kyse on myös siitä, miten kuntalaiset haluaisivat parantaa palveluiden ja omien toiveidensa kohtaamista. Seuraavaan taulukkoon on koottu ryhmät ja niihin kuuluvien vastaajien lukumäärä. Yli puolet vastanneista (53 %) haluaa kehittää palveluja sisällöllisesti ja jopa 71 % ottaa kantaa palvelujen järjestelyihin sekä yleensä kuntalaisen asemaan päätöksenteoissa.

TAULUKKO 2. *Vastaajaryhmien vaikuttamisen painotukset ja toiveet toimenpiteiksi*

Vastaajien painotukset	Toiveet toimenpiteiksi	Vastaajien lukumäärä
Aktiivinen vaikuttaminen ja tekeminen	Vastaajan oma aktiivisuus tärkeä. Kunnat mahdollistamaan osallistumista, palautteen antamista muutenkin kuin kyselyihin vastaamalla; valmiutta omaan toimintaan; keskusteluja ja kuntalaisten parempaa kuulemistä; tiedotuksen parantamista.	130
Kulttuuri- ja liikuntapalveluihin osallistumisen mahdollistuminen	Paikallis- ja kuntalähtöistä lähikulttuuria ja -liikuntaa; kohderyhmien tarpeiden selvittäminen (esim. perheet, lapset, nuoret, vanhuksset); yhteistoimintaa ja tapahtumia; toimintoja haja-asutusalueille ja sivukylille	77
Toiminnan sisältöjen ja tarjonnan kehittäminen	Palveluiden sisältöjen ja tarvittavien tilojen kehittäminen; palvelujen laadun parantaminen; palveluiden määrän ja aukioloaikojen lisääminen.	126
Toiminnan taloudelliset resurssit ja niiden turvaaminen	Ilmaisia tai halvempia palveluja; riittäviä taloudellisia resursseja toiminnan ylläpitämiseen; palvelutuotannon turvaaminen kunnan budjetissa.	86
Palvelujen tuotantotapojen moninaisuus	Yhteistyötä eri toimijoiden välillä; kumppanuuksien ja palveluiden järjestämistä vastuun pohdintaa; poliitikkojen ja virkahenkilöstön kanssa toimimista; heidän asenteisiinsa vaikuttamista.	58

5.1 Tahto keskustella, vaikuttaa ja tehdä

Suurimpana yksittäisenä ryhmänä nousi esiin (taulukko 2) omaa aktiivista tekemistä ja keskustelua sekä kuntalaisten kuulemista korostavat kuntalaiset (miehiä 32, naisia 98, yhteensä 130 kuntalaista). Heistä 41 on 50–59-vuotiaita, alle 40-vuotiaita on 30 ja 60-vuotiaita tai vanhempia 31. Kaupunkilaisia vastaajia on 74 ja maaseudulla asuvia 56. Tulotasoltaan joukko jakaantuu niin, että alle mediaanituloisia on 67, mediaanituloisia 29 ja yli mediaanituloisia 34. Suurin yksittäinen tuloryhmä on 20 001–30 000 euroa vuodessa tienaavat (38). Kaikkein pienituloisimpia (alle mediaanitulon), alle 10 000 euroa vuodessa ansaitsevia on 13 henkilöä.

Tämän ryhmän tyypillinen vastaus on ”osallistumalla” tekeminen, millä vastaajat ilmaisevat vaikuttamisen haluaan. Monet vastaajat kuvaavat yksityiskohtaisemmin heille soveltuvia vaikuttamisen tapoja. Yleinen vastaus koskee kuntalaisten kuulemista erilaisten kanavien ja tilaisuuksien kautta sekä kuntalaisten ehdotuksiin reagoimista. Aktiivisina vaikuttamistapoina nousee esiin neljäntyyppisiä toimijoita:

1) *Palautteenantaja ja keskustelija*

Ehdotukset, palautteen antaminen ja mielipiteiden esittäminen erilaisissa kyselyissä erilaisten kanavien kautta, keskustelun korostaminen, asenteisiin vaikuttaminen.

2) *Palveluihin osallistuja*

Oma aktiivinen osallistuminen ja vaikuttaminen palveluiden käyttäjänä.

3) *Hallinnollinen suunnittelija*

Palveluiden suunnittelu ja palautteenanto suoraan avainhenkilöille, viranhaltijoille ja päättäjille sekä toimiminen hallinnossa.

4) *Palveluiden tuottaja ja järjestäjä*

Mukana oleminen palveluiden järjestämisessä ja tuottamisessa esimerkiksi yhdistyksen kautta.

Vastauksista on poimittavissa aktiivisuutta lisääviä konkreettisia toimenpiteitä:

Mielipiteitä esittämällä; keskustelemalla virka- ja luottamushenkilöiden kanssa; tekemällä ehdotuksia uusista aluevaltauksista

netin kautta

suoralla palautteella järjestäjille

ottamalla yhteyttä avainhenkilöihin

paras vaikutuskanava on osallistua tapahtumiin ja antaa palautetta; suunnittelemalla yhteistyössä kulttuuritoimen viranhaltijoiden ja poliitikkojen kanssa

keskustelemalla virka- ja luottamus henkilöiden kanssa

osallistumalla

olemalla itse palveluiden tuottaja, monipuolistamalla kulttuuritapahtumien ohjelmatarjontaa, kanavoimalla enemmän tukea järjestöille

olemalla kuluttajana ja kehittäjänä kulttuuripalveluissa ja arjen ympäristön sujuvoittamisessa

olemalla itse vaikuttamassa, mm. järjestämällä kilpailuja ja harrastuspalveluja, virkamiehet saivat olla innostuneempia.

Joukon nuorin miesvastaaja haluaisi osallistua netin kautta ja verkostoitumalla. Alle 40-vuotiaiden naisten toiveissa nousevat esiin monet aktiivisuuden muodot aina kunnan hallinnossa toimimisesta palveluiden järjestämiseen itse sekä asenteisiin vaikuttamiseen: ”Mahdollisissa kyselyissä esim. kunnan verkkosivuilla.” (Nainen, 22v, maaseutu: taajama, Alle 10 000 €/v.); ”Voin vaikuttaa ainakin omassa urheiluseurassani, opiskelijajärjestön kautta, ottamalla yhteyttä kunnan hallinnossa toimiviin.” (Nainen, 20v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 10 001–20 000 €/v.); ”Olla mukana tuottamassa palveluja.” (Nainen, 38v, maaseutu: haja-asutusalue, Alle 10 000 €/v.), ”Haluaisin päästä töihin kulttuuripalveluiden piiriin.” (Nainen, 39v, maaseutu: haja-asutusalue, 10 001–20 000 €/v.)

Myös vastaajien omasta osallistumisesta nousee esiin samantyyppisiä ideoita. Vanhimmat – ja vielä aktiiviset osallistujat – vastaavat, että he vaikuttavat palveluihin nimenomaan osallistujina: ”Osallistumalla toimitsijana.” (Mies, 80v, maaseutu: taajama, 10 001–20 000 €/v.); ”Olemalla mukana järjestössä.” (Nainen, 72v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 10 000–20 000 €/v.)

Joidenkin joukon vanhempaa (yli 50v) vastaajakuntaa edustavien vastauksissa nousee taas esiin huoli siitä, jatkaako nuorempi polvi aktiivista osallistumista. Ongelmia voi aiheuttaa kulttuurityöntekijöiden määrän niukkuus samanaikaisesti vähenevän kuntalaisten aktiivisuuden kanssa: ”[E]nnen kaikkea toivoisin lisää kulttuurityöntekijöitä. Vaikutan jo järjestämällä muuta kautta kulttuuritapahtumia.” (Nainen, 56v, kaupunki: haja-asutusalue, 10 001–20 000 €/v.); ”Vaikutan jo nyt tarpeeksi, olen pikkuhiljaa luovuttamassa vastuita nuoremmille.” (Nainen, 56v, maaseutu: kuntakeskus, 40 001–50 000 €/v.); ”Olen vaikuttanut pian 30 vuotta liikuntatoiminnan järjestämiseen.” (Nainen, 57v, maaseutu: kuntakeskus, 40 001–50 000 €/v.)

Erilaisia keskusteluja korostettiin myös. Näitä ovat muun muassa keskustelutilaisuudet ja kuntalaisraadit, joilla voidaan vaikuttaa kulttuuriin ja liikuntaan

kohdistuviin asenteisiin. Vastaajat toivovat myös palautekanavia ja laadukasta tiedottamista. Myös paikallislehdistön merkitys nähdään tärkeäksi. Päätöksenteon avoimuutta ja selkeyttä korostetaan. Muutamat vastaajat ehdottavat erilaisia kyselyitä ja palautekanavia esimerkiksi nettiversioina. Keskeiseksi teemaksi nousee parempi kuntalaisten kuuleminen ja monimuotoinen osallistaminen, mikä ilmenee seuraavista eri ikäryhmiin kuuluvien lainauksista, joissa tunnistetaan myös toimintaan liittyvät ongelmat:

...Keskustelutilaisuuksilla kuntapäättäjien kanssa. Tämä on hankalaa varsinkin maaseudulla, jossa päättäjät pakenevat paikalta välittömästi kuultuaan sanan kulttuuri. Liikunta-sana kuitataan jo em. toteamuksella 'Jokainen voi harrastaa mitä haluaa'. (Mies, 46v, maaseutu: haja-asutusalue, 10 001–20 000 €/v.)

Lähdettäisiin avoimesti keskustellen tarkastelemaan kunnan kulttuuri- ja vapaa-ajan budjettia. Mihin tämän hetkiset varat käytetään ja mihin niitä toivottaisiin käytettävän. (Nainen, 34v, maaseutu: haja-asutusalue, 20 001–30 000 €/v.)

Pyrimme vaikuttamaan kansalaisjärjestötasolla. Olisi hyvä, jos kunta itse olisi halukas kuulemaan kuntalaisia - esim. kuntalaisraadein tms. (Nainen, 47v, maaseutu: haja-asutusalue, 40 001–50 000 €/v.)

*Paikalliseen lehdistöön tulisi saada enemmän kulttuuripalstaa ja myös asian-
tuntemusta esim. musiikkitilaisuuksien dokumentointitoiminnassa. (Mies, 73v,
kaupunkikeskusta, 30 001–40 000 €/v)*

...Myös siihen, miten tarjontaan voi vaikuttaa - vaikuttamisvaihtoehtoista pitäisi tiedottaa enemmän. (Nainen, 28v, kaupunkikeskusta, 20 001–30 000 €/v.)

Tiedottamista erilaisista harrastusmahdollisuuksista lisää. (Mies, 75v, maaseutu: kuntakeskus, 20 001–30 000 €/v.)

Kokea, että kuntalaisia kuunneltaisiin, eikä vain tehtäisi suuria sisäpiirin päättämiä asioita. (Nainen, 43v, maaseutu: taajama, 20 001–30 000 €/v.)

Kaikki hankkeet julkisiksi. Tällä hetkellä tuetaan vain tiettyjä kulttuuri- ja liikuntalajeja. Tasapuolisuus. (Mies, 53v, kaupunkikeskusta, 50 001–60 000 €/v.)

Tällaisilla kyselyillä, kertomalla mielipiteeni. (Nainen, 34v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 30 000–40 000 €/v.)

Kyseisen ryhmän aktiivinen halu vaikuttaa ja osallistua kulttuuri- ja liikuntapalvelujen muotoihin ja sisältöihin luo edellytyksiä päätöksenteon ja toimenpiteiden vuorovaikutuksellisuudelle. Kyseinen ryhmä esittää myös toimenpiteitä yhteistyön parantamiselle, mikä viestii vastaajien olemassa olevan aktiivisuuden virittäneen pohtimaan kulttuuri- ja liikuntapalvelujen organisointia.

5.2 Kulttuuri- ja liikuntapalveluihin osallistumisen mahdollistuminen

Toinen osallistumista ja vaikuttamista haluava vastaajaryhmä (taulukko 2) nimetään kuntalaisten aktivointia painottavaksi, jossa samalla halutaan kuntalaisten, liikunnan ja kulttuuritoiminnan lähentymistä. Ryhmä koostuu 77 vastaajasta, 27 miehestä ja 50 naisesta. Vastaajat korostavat kulttuurin ja liikunnan kansalaislähtöisyyttä sekä kulttuurin ja liikunnan tuomista lähemmäksi kuntalaisia. Tällöin keskeisiksi kysymyksiksi nousevat kulttuurin demokratisointi ja kulttuuridemokratia sekä kuntalaisten aktivointi sekä osallistaminen. Toiminnan keskiössä olisivat erityisesti perheet, lapset, nuoret ja vanhuksat. Tämä ryhmä jakaantuu lähestulkoon tasan alle ja yli 50-vuotiaisiin. Miehistä lähes kaikki ovat 40-vuotiaita tai vanhempia. Suurin yksittäinen tuloryhmä ovat 20 001–30 000 euroa vuodessa ansaitsevat, joita on ryhmästä 25. Kaupungissa asuvia ryhmässä on noin 2/3 eli 54 henkilöä.

Kyseinen vastaajajoukko on jaettavissa kahteen alaryhmään. Ensimmäinen korostaa kohderyhmien huomiointia, kuten vanhuksia, lapsia ja nuoria sekä muita, joiden on hankala päästä kulttuurin ja liikunnan pariin nykyisen palvelurakenteen puitteissa. Toinen ryhmä puolestaan painottaa kulttuurin ja liikunnan alueellista saatavuutta, esimerkiksi kaupunkien lähipalveluja sekä syrjäseutujen ja -kylien palveluja.

Vastaajista ensimmäinen alaryhmä eli 36 (10 miestä, 26 naista) tuo esiin kohderyhmäajattelun. He ovat 28–69 vuotiaita. Ryhmän naisista 17 vastaajaa on alle 50-vuotiaita. 28 vastaajaa asuu kaupungissa ja 8 maaseudulla. Yli puolet ryhmästä (19 vastaajaa) ansaitsee vuodessa alle aineiston mediaanitulon.

Joukon nuorin mies haluaisi tanssiopetusta: ”Tavoitteellisen taiteen perusopetuksen vaatimukset täyttävän tanssiopetuksen tuominen Järvi-Pohjanmaan alueelle, jossa otetaan huomioon myös miesten mahdollinen kiinnostus tanssin harrastamiseen.” (Mies, 28v, maaseutu: kuntakeskus, 10 001–20 000 €/v.) Vanhin mies puolestaan toivoisi seniorien huomioimista: ”Ikääntyvien seniorikansalaisten liikuntaa.” (Mies, 68v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 20 001–30 000 €/v.)

Miehet painottavat etenkin lasten ja nuorten sekä erityisryhmien liikuntamahdollisuuksien kehittämistä ja tuomista kuntalaisten ulottuville. Keinoiksi esitetään yhteistyötä, resurssien säilyttämistä ja lisäämistä sekä kuntalaisten aktivointia.

Erityisryhmien harrastemahdollisuuksia kehittämällä, koska heillä itsellä on rajoittunut mahdollisuus kehittää mahdollisuuksia. Urheiluseurojen yhteistyötä pitäisi mielestäni myös kehittää. (Mies, 40v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 40 001–50 000 €/v, 4 lasta)

Liikunnassa: Säilytettäisiin ulkoilumahdollisuudet myös seuraan kuulumattomille (nuoret ja lapset), eli ulkokenttiä ei lakkautettaisi säästösyihin vedoten ja palvelut olisivat jatkossakin ilmaisia alle 18vuotiaille. (samalla tehdään ... mukulakivikatuja kymmenillätuhansilla euroilla) ... (Mies, 33v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 20 001–30 000 €/v.)

Naisista löytyy joukko, joka toivoo myös perheille, lapsille ja nuorille sekä jossakin määrin myös kaikenikäisille lisää mahdollisuuksia ja palveluja, jotka ovat riittävän lähellä:

Lapsille ja nuorille tarjottavia palveluita tulisi lisätä. (Nainen, 37v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 40 001–50 000 €/v, 2 lasta).

...että lapsiperheillä olisi enemmän mahdollisuuksia päästä harrastamaan. (Nainen, 40v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 20 001–30 000 €/v, 4 lasta)

Kouluihin enempi kulttuuria jne. koska ikävä kyllä koulu vie suurimman osan lasten lapsuudesta : (Nainen, 29v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, alle 10 000 €/v, 1 lapsi)

Haluaisin panostaa ennaltaehkäisevään työhön lisäämällä liikuntaa vähän liikkuville, terveysriskin omaaville sekä ikääntyneille ja nuorisolle (syrjäytymisvaarassa oleville). (Nainen, 47v, kaupunki: haja-asutusalue, 30 001–40 000 €/v.)

Saada lisättyä monipuolista tarjontaa kaikenikäisille. (Nainen, 52v, maaseutu: taajama, 30 000–40 000 €/v.)

Koko perheen tapahtumia ym. ja ikäihmisille (60 v -) edullisia ja erilaisia palveluita. (Nainen, 63v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 10 001–20 000 €/v.)

Toinen alaryhmä, joka painottaa erityisesti liikunnan ja kulttuurin alueellista saatavuutta, lähipalveluja sekä syrjäseutujen ja -kylien huomioimista, koostuu 31 vastaajasta (20 naista, 11 miestä). Noin puolet eli 16 vastaajaa asuu joko maaseudulla (11) tai kaupungin haja-asutusalueella (5). Hiukan yli puolet heistä (17) ansaitsee alle aineiston mediaanitulon verran vuodessa. Iältään vastaajat ovat 32–69-vuotiaita.

Seuraavat aineistolainaukset edustavat maaseudulla ja kaupungin haja-asutusalueella sekä kaupungeissa asuvien toiveita. Maaseudulla asuvien toiveissa nousevat esiin sekä kuntakeskusten lähipalvelut että palveluiden saaminen syrjäseudun haja-asutusalueille. Joissakin vastauksissa nousee esiin suora asiakaslähtöisyys ja palveluiden vieminen asiakkaan luo. Toiveina olivat siis:

Kulttuuripalvelujen vieminen kyliin ja jopa koteihin niille jotka ei itse enää pääse niiden luo. Liikuntapalveluja voi myös viedä asiakkaan luo. (Nainen, 69v, maaseutu: haja-asutusalue, 10 001–20 000 €/v.)

Tapahumat tulisivat myös maaseudulle. (Nainen, 64v, maaseutu: haja-asutusalue, 10 001–20 000 €/v.)

Lähiliikuntapaikat olisi kunnossa, hiihdoladut-, kuntosalit, -suunnistuskartat. (Mies, 49 v, maaseutu: kuntakeskus, 50 000–60 000 €/v.)

Toivomuksena esitetään myös, että sivukylillä ei käytettäisi yhtä tiukkoja kriteereitä tilaisuuksien järjestämisessä ja palveluiden kävijämäärissä, koska syrjäseuduilla ei voida olettaa palveluiden käyttäjämäärien olevan samansuuruiset kuin tiheimmin asutuilla alueilla. Tavoitteeksi esitetään siten pelkästä määrällisestä tarkastelusta luopumista palvelun tarpeellisuuden kriteerinä: ”Sivukylillä ei tarvitsisi olla yhtä suurta osallistujamäärää kuin kuntakeskuksissa.” (Nainen, 56v, maaseutu: haja-asutusalue, 30 001–40 000 €/v.)

Kaupungissa asuvat tuovat ponnekkaasti esiin sen, kuinka tärkeitä ovat lähipalvelut ihmisten harrastamiselle sekä harrastamisen omaehtoisuus. Kaupunkilaiset eivät halua keskittää palveluita yhteen pisteeseen ja lähialueiden palveluista halutaan pitää huolta:

Tasapuolisuus. Kunnan tulisi mahdollistaa palvelujen käyttö. Nykyisin ja enemmässä määrin ne keskittyvät kaupungin keskustaan (=tapahumat, joita kunta sponsoroi) ja kuljetusmahdollisuudet kunnan reuna-alueilta mahdottomat. (Mies, 56 v, kaupunki: haja-asutusalue, 20 001–30 000 €/v.)

Niin että peruspalvelut tulisivat lähemmäs ihmisen asuinpaikkaa ja että olisivat tasapuolisia. (Mies, 45v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 40 001–50 000 €/v.)

Pienimuotoisia alueellisia palveluita - ei kaukana olevia massakeskittymiä palveluille. Yleensä ihmiset jakaantuvat jo yhdessäolijoihin tai yksilösuorittajiin esim. liikunassa. Yksilön omaehtoiselle liikunnalle enempi valaistuja reittejä ja hoidettuja latuja. (Mies, 51v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, yli 60 001 €/v.)

Siihen, että alueellisesti olisi helpompi saada jotain palvelua, että matka ei olisi liian pitkä tekemään jotain. (Nainen, 53v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 50 001–60 000 €/v.)

Pidettävä huolta nykyisistä, helposti lähestyttävistä kuntoilumahdollisuuksista, kuntopolut, ladut ja luistinradat. Sekä kulttuuripalveluista, museot jne. (Nainen, 36v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 30 001–40 000 €/v.)

5.3 Monimuotoisiin tarpeisiin vastaaminen

Suuri joukko vastaajista (127 vastaajaa, 41 miestä, 86 naista) ottaa kantaa kulttuuri- ja liikuntapalveluiden sisältöjen ja yleisen tarjonnan kehittämiseen (taulukko 2). Esille nostetaan muun muassa tilojen ja sisältöjen kehittäminen ja säilyttäminen, palvelujen laadun parantaminen, palveluiden määrän ja aukioloaikojen lisääminen. Koska palveluiden sisällöistä on puhuttu tarkemmin jo kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kuluttajien/käyttäjien toiveita kartoittavassa aiemmassa luvussa, keskitytään tässä osiossa tarkkojen sisältöjen sijaan siihen, miten ja millaisin toimin vastaajat haluaisivat vaikuttaa palveluiden sisältöön ja tarjontaan.

Sisältöjen ja tarjonnan kehittämiseen kantaaottavista lähes puolet, 64 henkilöä, ansaitsee vuodessa alle aineiston mediaanitulorajan. Yhdeksän vastaajaa ilmoittaa ansaitsevansa alle 10 000 euroa vuodessa. Toisaalta noin neljäsosa vastaajista ansaitsee vähintään 40 001 euroa vuodessa tai enemmän. Kaupungissa asuvia on noin 2/3 eli 78 vastaajaa. Maalla asuvia on 49 vastaajaa. Iältään ryhmä jakaantuu ensinnäkin alle 40-vuotiaisiin, joita on neljäsosa koko joukosta. Lähes täsmälleen saman verran on 40–49 -vuotiaita. Suurin yksittäinen ikäryhmä ovat 50–59-vuotiaat, joihin lukeutuu 49 vastaajaa.

Kirjasto ja maaseudun kesätapahtumat ovat tärkeitä maalla asuvalle ja pienituloiselle.: ”Kirjasto on kaikista keskeisin paikka.” (Nainen, 59v, maaseutu: haja-asutusalue, alle 10 000 €/v.); ”Kesätapahtumien hyvä asema pitää säilyttää...” (Mies, 64v, maaseutu: haja-asutusalue, alle 10 000 €/v.);

Vastaajien taloudellinen tilanne suuntaa käsityksiä myös kulttuuri- ja liikuntapalvelujen sisällöstä. Esiin nousee myös ajatus yleisesti tarjonnan lisäämisestä siten, että mieltymykset tulisivat tyydytettyä mahdollisimman laajasti. Tapahtumat voisivat vastaajien mielestä olla myös pienimuotoisia, jolloin ne olisivat helpommin toteutettavissa, mikä lisäisi tapahtumien määrää ja suosisi näin pienituloisia: ”Lisää kaikkea, vaikka vähän pienempääkin tarjontaa, jolloin yhä useampi voi löytää itselleen mielenkiintoisia asioita. Kaiken ei aina tarvitse olla suurta ollakseen oikeutettu olemassaoloon.” (Mies, 31v, maaseutu: taajama, alle 10 000 €/v.)

Yksi suurituloisimmista ehdottaa palvelutuotantoon uusien rahoitusmallien kokeilua ja sisältöjen omaehtoisempaa kehittämistä, koska verorahoilla ei saada kaikkea aikaan. Uusia sisältöjä voitaisiin tuottaa uusilla rahoitusmalleilla:

Olisi hauska olla kehittämässä uusia rahoitusmalleja, joiden avulla kuntaan saataisiin niitäkin asioita joita ei suoraan verorahoilla leikkiessä koskaan tule. Jotta siis saataisiin vaikkapa eksoottisemman liikuntalajin kurssi tai uimahalli. Tai ... metsäpolut kunnostettua tai tehtyä kunnan ympäristöön uusiakin liikuntareittejä! (Nainen, 50v, kaupunki: haja-asutusalue, yli 60 001 €/v.)

Naisvastaaja ottaa kantaa harrastelijateattereiden tiloihin. Hänen mielestään kaupunki ei ole panostanut niihin riittävästi. Vastaus nostaa esiin vakiintuneen palvelutarjonnan ja kulttuurilaitosten sekä toisaalta harrastajien välisen suhteen, joka konkretisoituu juuri rahanjaossa ja tilakysymyksissä:

Harrastajateattereiden avustukset ovat pieniä, vaikka kaupungin taso on korkea. Teatterit joutuvat olemaan huonoissa tiloissa tai tiloja ei ole ollenkaan. Ihmiset, joiden tulisi pystyä keskittymään teatterin sisältöön, joutuvat käyttämään kohtuuttomasti aikaa puitteisiin. ... tilat vaativat kunnostusta, mutta pelkillä lipputuloilla tarvittavien korjausten tekeminen tuntuu mahdottomalta yhtälöltä. Tilojen päästäminen huonoon kuntoon ei ole kaupunkilaisten eikä teatterintekijöiden etu.”(Nainen, 44v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 40 001–50 000 €/v.)

Sisältöihin ja tiloihin liittyvät toiveet ovat moninaiset. Huomattava osa toiveista kohdistuu palveluiden monipuolistamiseen, saatavuuteen, tilojen ja suorituspaikkojen kuntoon sekä tarjonnan lisäämiseen. Myös automatisoinnin hyödyt sekä palveluiden henkilökunnan työolosuhteet ja osaaminen, jotka liittyvät vahvasti käyttäjien kokemuksiin palveluista, tuodaan esiin:

Kirjastoon kehittyneemmät verkkopalvelut, rutiinit automaateille, liikunta- palveluihin sisäänpääsy automaateille, henkilökuntaa yksilöpalveluihin kaikkialla, henkilökunnan kouluttamista oikeiksi osajiksi, henkilökunta saattaisi motivoitua toisella tavalla, jos osaamisesta maksettaisiin?? (Nainen, 56v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 30 001–40 000 €/v.)

Pienituloinen vastaaja haluaisi kuntaan valmistuvan monitoimihallin palvelevan sekä liikuntaa että kulttuuria. Samalla hän kritisoi palveluiden keskittämistä ja voitontavoittelua palveluiden tuotannossa:

Mahdollistamalla kuntaan suunniteltavaa monitoimihallia niin, että siitä ei tule vain urheiluhalli, joka ei sovi konserteille tms. kulttuurin toimille. Varmistamalla myös sivukylille kulttuuri ja liikuntatoiminnat esim. kansalaisopiston piirein. (ne nyt uhkana supistua koska kansalaisopistonkin pitäisi tuottaa voittoa). (Nainen, 63v, maaseutu: haja-asutusalue, 10 001–20 000 €/v.)

Moni etenkin maaseudulla asuva mies ottaa kantaa nimenomaan liikuntatilojen- ja paikkojen kehittämiseen: ”Liikuntapaikkojen tarjontaan, eli tiloja lisää.” (Mies, 40v, Maaseutu: haja-asutusalue, 40 001–50 000 €/v.); ”Kunnallisia suorituspaikkoja useimmille lajeille.” (Mies, 59v, maaseutu: haja-asutusalue, 30 001–40 000 €/v.); ”Liikuntapaikkojen parempaan kuntoon.” (Mies, 22v, kaupunkikeskusta, 10 001–20 000 €/v.) Yksi vastaaja ehdottaa monipuolisen liikuntakeskuksen ja samalla myös kulttuuria palvelevan kohteen rakentamista:

Haluaisin satsata yhteen liikuntakeskukseen, jossa voi uida ja harrastaa niin joukkue- tai yksilöpalloilua sekä vaikka kuntosaliharrastusta. Kesällä ympäristössä voi kiertää, vaikka kuntorataa tai luontopolkua, ja talvella hiihtää tai vaikka laskea pulkkamäkeä sekä harrastaa katetussa kaukalossa jääurheilulajeja tms. Keskukseen liikuntahallissa voisi myös järjestää kulttuuritapahtumia. Keskukseen pääsy olisi helppoa kaikille. (Mies, 60v, maaseutu: kuntakeskus, 10 001–20 000 €/v.)

Useat naiset – ja muutama mies – mainitsevat palvelusisältöjen monipuolistamisen keskeiseksi tavoitteeksi. Kuntalaisille toivotaan voitavan tarjota lisää harrastamisen vaihtoehtoja: ”Monipuolisten tapahtumien järjestämisessä, uutta ja raikasta, ei aina sitä samaa vanhaa, mitä on tehty iät ja ajat (Nastola-viikot, harrastemessut... aina samat ohjelmat ja jutut).” (Nainen, 36v, maaseutu: haja-asutusalue, 40 001–50 000 €/v.); ”Monipuolisuuteen ja uudistumiseen, kaikkien ikäryhmien huomiointiin.” (Nainen, 31v, kaupunki: keskusta, 20 001–30 000 €/v.)

Ryhmästä löytyy myös vastaajia, jotka haluaisivat vaikuttaa palveluiden sisältöön tuottamalla niitä itse. Jotkut näkevät jopa kulttuurin tuottamisen olevan täysin kuntalaisten vastuulla, jolloin kunta voisi olla ainoastaan ”avustaja”. Samalla tuodaan esille, että kunnan puolella voi esiintyä osaamattomuutta eri alojen tuntemuksessa ja toisaalta palveluiden hankinnassa, mikä heijastuu sisältöjen laatuun. Vastaajat näkevät, että paras asiantuntemus ei aina löydy kunnasta tai asiantuntijoilta vaan ihmisiltä itseltään.

Olla itse palveluiden tuottaja, monipuolistaa kulttuuritapahtumien ohjelmatarjontaa, enemmän tukea järjestöille. (Nainen, 36v, maaseutu: haja-asutusalue, 10 001–20 000 €/v.)

Kunnanhan ei itse tarvitse tuottaa/tehdä kulttuuria ym. Itse me olemme vastuussa, miten haluamme ja mitä, millaisessa muodossa, kunta saa ja on hyväkin olla mukana tiedottamassa, antamassa tiloja kohtuu korvauksella ja mahdollisesti yhtenä sponsorinakin. (Mies, 52v, maaseutu: haja-asutusalue, 30 001–40 000 €/v.)

Palvelutasoon ja palvelun laatuun esimerkiksi tiettyjen palveluiden laatu on poljettu taitamattoman viranomaistyöskentelyn kautta, kun tarjouspyyntöjä ei ole osattu tehdä kunnolla eli sisällön ja alan tuntemus uupuu. (Mies, 28v, kaupunkikeskusta, 30 001–40 000 €/v.)

Sisältöjen tarjoamista ja kehittämistä painottavan vastaajaryhmän näkemykset osoittavat, kuinka ihmisten mieltymykset vaikuttavat kulttuuri- ja liikuntapalvelujen arvostamiseen. Kyseessä ovat siten omat elämäntilanteelliset ja -tyylilliset valinnat. Palvelutuotannon toteutuksen suhteen näkemysten kirjo on suuri.

5.4 Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden rahoitus

Kolmas vastaajaryhmä haluaisi vaikuttaa nimenomaan kulttuuri- ja liikuntapalveluiden taloudelliseen resursointiin (taulukko 2). Ryhmä koostuu 86 vastaajasta (39 miestä, 47 naista). Iältään joukko on 27-70-vuotiaita. Ryhmässä on jonkin verran pienituloisia ja mediaanituloiltaan alempiin tuloluokkiin lukeutuvia: alle 10 000 euroa vuodessa ansaitsevia 3, 10 001–20 000 euroa tienavia 15 ja 20 001–30 000 euroa hankkivia 21 vastaajaa. Alle mediaanitulojen verran ansaitsevia on vajaa puolet koko joukosta. Alle 40-vuotiaita on 16 henkilöä.

Ryhmä voidaan vielä jakaa kahteen alaryhmään. Ensimmäinen joukko haluaa ilmaisia tai halvempia palveluja kuntalaisille ja kohtuullisia hintoja. Toinen ryhmä puolestaan haluaa turvata kulttuuri- ja liikuntapalveluiden resurssit ja rahoituksen. He haluavat ennen kaikkea vaikuttaa budjetointiin.

Palvelujen tasapuolisuutta, hintojen kohtuullisuutta ja ilmaisuutta haluavassa ryhmässä on yhteensä 23 vastaajaa (11 miestä ja 12 naista). Huomattavaa on, että suurin osa tästä joukosta kuuluu tulotasoltaan aineiston mediaanituloa alempiin ryhmiin. Yhteensä 16 joukon vastaajaa ansaitsee vuodessa korkeintaan 30 000 euroa: 6 henkilöä 10 001–20 000 euroa ja yksi henkilö alle 10 000 euroa ja 9 henkilöä 20 001–30 000 euroa vuodessa. Lähes kaikki asuvat kaupungissa, sillä vain neljä vastaajaa asuu maaseudulla.

Vastaajien näkemyksissä korostuvat tasa-arvon periaatteet. Joukko haluaa tasapuoliset harrastusmahdollisuudet kaikille ja toivoo palveluiden olevan ilmaisia tai kohtuuhintaisia joko kaikille tai erityisryhmille. Pienituloisten vastaajien keskuudessa hyvinvointivaltiollinen, tasa-arvoon perustuva palveluiden järjestäminen näyttäytyy toivotuksi kehityssuunnaksi: ”Luoda tasa-arvoisemmat liikuntapalvelut.” (Mies, 28v, Alle 10 000 €/v.); ”Kaikilla pitäisi olla mahdollisuus osallistumiseen varakkuudesta riippumatta.” (Nainen, 70v, 10 001–20 000 €/v.); ”Haluaisin pitää huolen siitä, että kuntalaiset voisivat käyttää mahdollisimman monipuolisesti näitä palveluja varallisuudesta riippumatta!” (Nainen, 49v, 20 001–30 000 €/v.); ”Että suorituspaikat olisivat kunnossa... (kaikissa kunnan osissa) ... että suorituspaikoista ei perittäisi maksuja.... ja esim uimahalli saisi olla auki.. eikä sen aukioloaikoja supistettaisi tai lakkautettaisi kokonaan. kaupunki voisi tukea esim urheiluseurojen toimintaa huomattavasti paremmin...ja myötä vaikuttaa esim lasten ja nuorten urheilu/liikunta tapahtumien ja harjoitusten tukemiseen... ohjaajien kulukorvaukset jne.” (Mies, 61v, 10 000–20 000 €/v.)

Raha- ja budjetointikysymyksiä painottavan joukon toinen alaryhmä haluaa vaikuttaa kulttuuri- ja liikuntapalveluiden resurssien ja rahoituksen turvaamiseen, lisäämiseen sekä budjetointiin yleisesti. Joukko koostuu 51 vastaajasta (27 miestä, 24 naista). Lähes kaikki joukkoon lukeutuvat miehet ovat yli 45-vuotiaita. Alle 40-vuotiaita vastaajia on neljä. Naisista suurin yksittäinen joukko on 50–59 -vuotiaat

(11 vastaajaa). Alle 40-vuotiaita naisia on ryhmässä kuusi. Tässä ryhmässä painottuvat tulojen suhteen mediaanituloiset ja enemmän tienaat, joita on yhteensä reilusti yli puolet joukosta eli 35 henkilöä.

Rahoituksen turvaamisen ja resurssien lisäämisen lisäksi vastauksista on luetavissa myös halukkuutta palveluiden ja rahoituksen karsimiseen. Näin ollen mielipiteet rahoituksesta, budjetoinnista ja tuen kohteista vaihtelevat suuresti. Jotkut vastaajat - naiset hieman useammin - haluaisivat tukea kulttuuria liikunnan sijaan. Toiset puolestaan pitävät nimenomaan liikunnan rahoittamista tärkeänä. Osa vastaajista haluaa tiukkaa menokuria ja rahoituksen suuntaamista palveluihin, joilla on eniten kysyntää ja osanottajia.

Urheilu- ja taideseurojen tulisi rahoittaa itse puuhastelunsa, jotta rahaa jäisi lasten ja nuorten liikunta- ja kulttuuritoimintaan. (Mies, 46v, yli 60 001 €/v.)

Enemmän rahaa, tiloja ja tasokasta opetusta kulttuuriin ja vähemmän ”massaliikuntatapahtumiin”, joita voi toteuttaa nykyistä enemmän ja melko pitkälle vapaa-ajantoimintanakin. (Nainen, 66v, 10 001–20 000 €/v.)

Kaikki tuki pois ammattiurheilulta – se on liiketoimintaa – tukea sen sijaan omaehtoiseen liikuntaan. (Mies, 54v, 50 001–60 000 €/v.)

Kalliit liikuntapalvelut olisi lakkautettava. (Mies, 62v, yli 60 001 €/v.)

Omaa orkesteria ei ole syytä ylläpitää. (Nainen, 48v, kaupunkikeskusta, yli 60 001 €/v.)

Vastaajista osa haluaa lisää rahaa liikunnalle ja kulttuurille tai jopa molemmille. Osa vastaajista tyytyisi turvaamaan nykyiset talouden resurssit ja toimintamahdollisuudet. Mielipiteissä nousee esiin kunnallisiin liikunta- ja kulttuuripalveluihin panostamisen hyödyllisyys. Hyvinvointi kasvaa ja panostaminen tuottaa ”voittoa” ainakin pitkällä aikavälillä.

Lisää rahaa liikuntatoimeen. (Nainen, 38v, 20 001–30 000 €/v.)

Resurssipulaan, eli enemmän rahaa kulttuurille. (Nainen, 40v, 30 001–40 000 €/v.)

Määrärahojen lisäyksellä voitaisiin lisätä palvelujen tarjontaa ja välineitä. (Nainen, 58v, 30 001–40 000 €/v.)

Olisi enemmän rahaa käytettävissä, ei jatkuvaa palveluiden säästämistä ja niukkuutta, joka karsii toimintoja. (Nainen, 50v, 30 001–40 000 €/v.)

Rahoituksen riittävyyteen. Toimivat kunnalliset palvelut ovat suuri etu kunta-laisten terveydessä ja hyvinvoinnissa. (Nainen, 41v, 30 001–40 000 €/v.)

Että yleiset kulttuuri- ja liikuntapalvelut säilyvät (hiihtoladut, museot, näyttelyt), joihin yksityisten toimijoiden tarjontaa ei ole/tule; että hinnat pysyisivät edullisina. (Nainen, 52v, 30 001–40 000 €/v.)

Ettemme säästäisi itseämme hengiltä. Liikuntaan ”panostaminen” tuottaa aina voittoa. (Mies, 50v, 20 001–30 000 €/v.)

Yhdeksi tärkeäksi turvaamiskohteeksi nimetään taiteen perusopetus, jonka resurssit ja laajuus halutaan säilyttää. Toivelistalla on myös ihmisten mahdollisuuksien lisääminen taidekoulutukseen:

Taiteen perusopetuksen toimintaedellytykset pitää turvata. Lisäksi pitää edelleen luoda ja laajentaa muidenkin kuin taideoppilaitosten laajaa oppimäärää opiskelevien mahdollisuuksia saada taideopetusta. Musiikki, kuvataide, tanssi, draama, kirjoittaminen - kaikkea tarvitaan. (Nainen, 49v, kaupunki: haja-asutusalue, 50 001–60 000 €/v.)

Vastaajaryhmän näkemykset viestivät yksiselitteisesti, kuinka merkittävässä asemassa taloudelliset resurssit ovat kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tuotannossa. Etenkin ollaan huolissaan palvelujen taloudellisesta resurssoinnista ja tätä kautta myös palvelujen säilymisestä. Kulttuuri- ja liikuntapalvelut kytketään myös osaksi yleisempää hyvinvointipolitiikkaa.

5.5 Kulttuuri- ja liikuntapalvelutuotantojen moninaisuus ja vaikuttaminen

Vastaajista 58 (sekä miehiä että naisia 29) haluaa vaikuttaa kuntansa hallintoon, yhteistyöhön eri toimijoiden välillä kunnassa sekä asenteisiin kulttuuria ja liikuntaa kohtaan (taulukko 2). Vastaajaryhmän ikä vaihtelee 20-vuotiaasta 73-vuotiaaseen. Alle 40-vuotiaita on 12 vastaajaa. 60-vuotiaita tai vanhempia on tässä joukossa iso osa eli yli kolmasosa ryhmästä. Kaupungissa vastaajaryhmästä asuu hieman yli puolet eli 32 henkeä ja maaseudulla 26 vastaajaa. Vastaajista 28 sijoittuu tulotasoltaan aineiston mediaanituloa vähemmän ansaitsevien ryhmiin. Toisaalta vähän yli puolet joukosta ansaitsee vähintään mediaanitulon verran. Yhteensä 10 vastaajaa tästä joukossa ansaitsee vuodessa vähemmän kuin 10 000 euroa. 17 vastaajaa ansaitsee 40 001 euroa vuodessa tai enemmän.

Hallintoon vaikuttamisen nostavat esille etenkin yli 60-vuotiaat ja suhteellisen hyvätuloiset vastaajat, mikä viestii kyseiselle ryhmälle ikävuosien myötä kertyneestä kokemuksesta ja tiedosta. Miten vastaajat ovat rakentaneet yhteyksiä hallintoon?

Keskustelemalla virka- ja luottamushenkilöiden kanssa. (Mies, 60v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 40 001–50 000 €/v.)

Neuvottelemalla päättäjien kanssa. (Nainen, 62v, kaupunki: keskusta, 40 001–50 000 €/v.)

Yhteydenpidolla lautakunnan jäseniin ja palveluja järjestäviin tahoihin. (Nainen, 65v, kaupunkikeskusta, 50 001–60 000 €/v.)

Kuulumalla lautakuntaan. (Mies, 71v, maaseutu: taajama, 30 000–40 000 €/v.)

Nuorimmat eli alle 40-vuotiaat vastaajat haluaisivat vaikuttaa päättäjiin yhteydenotoilla ja yhteistyöllä, ja he toivoivat esimerkiksi osallistavaa budjetointia. Seuraavat aineistolainaukset kuvaavat alle 40-vuotiaiden näkemyksiä vaikuttamisesta hallintoon ja yhteistyöhöverkostoihin.

Voin vaikuttaa ainakin omassa urheiluseurassani, opiskelijajärjestön kautta, ottamalla yhteyttä kunnan hallinnossa toimiviin. (Nainen, 20v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 10 001–20 000 €/v)

Toiminnan rahoitukseen kunnan budjetissa. Aika utopistista tosin olisi, että kunta tarjoaisi osallistavaa budjetointia, mutta ainahan voi haaveilla. (Mies, 20v, kaupunki: keskusta, Alle 10 000 €/v)

Yhteistyö kunnan ja yhdistysten välillä, pohdinta siitä, mikä toiminta on sellaista, joka kuuluu kunnan järjestettäväksi ja mikä muille tahoille. (Nainen, 26v, maaseutu: kuntakeskus, 20 001–30 000 €/v.)

Teen parhaillaan kehitystyötä hanketyöntekijänä. Yritän saada ihmisiä saman pöydän ääreen tekemään yhteistyötä. (Nainen, 33v, maaseutu: haja-asutusalue, 20 001–30 000 €/v.)

Vaikka kulttuuri- ja liikuntapalveluiden julkisella järjestämisellä on vankka kannatus (ks. Sokka ym. 2014, 41), muunlainenkin palvelutuotanto nähdään mahdolliseksi. Yksi yrittäjätaustainen vastaaja näkee, että yksityisten toimijoiden tukeminen parantaisi tilannetta palvelutuotannoissa. Toinen nosti esiin ”epäreilun” kilpailuasetelman kunnan ja yksityisen tuotannon välillä. Kolmas näki, että kulttuurin tuottamista voidaan siirtää kunnan vastuulta ihmisille itselleen kunnan toimiessa vain tukijana. Yksi miesvastaaja haluaisi liikuntapalveluiden organisoinnin parantamista joko liikuntatoimenjohtajan toimesta tai yksityistämällä palvelut tietyille järjestölle. Kappaleessa 3.1 tarkasteltiin muutosta kansalaisuudesta kuluttajuuteen, jolloin kuluttajat tekevät valintoja julkisen sektorin ja markkinoiden välillä. Muutamat vastaukset tuovat esiin tällaisia valintoja ja painottavat julkisten palvelujen markkinasuuntautunutta tuottamismahdollisuutta.

Toimintojen järjeistämiseen = tilat tehokkaaseen käyttöön, panostaminen niihin tiloihin, joita eniten käytetään. Avustusperiaatteisiin. Siihen, että myös yksityiset palveluntarjoajat pystyvät kilpailemaan asiakkaista = kaupungin

tilat myös maksullisiksi, jotta ne eivät vääristä tilannetta. Jotta seurat eivät kärsisi tästä, myös avustusten pitäisi nousta. (Mies, 37v, yrittäjä, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 30 001–40 000 €/v.)

Lisäksi haluttaisiin lisää vastuuta kolmannelle sektorille, jottei heikko kuntatalous ”näivettäisi kulttuuria”, vaan olisi kansalaisyhteiskunnan suojassa taloudellisilta heilahduksilta.

Kulttuuri (sisältää siis hengen ja ruumiin kulttuurin, mikä on jostain syystä unohdettu) ei saisi näivettyä kunnan talouden kiristyessä. Pienellä panostuksella saadaan paljon aikaan. Kolmannelle sektorille enemmän vastuuta ja resursseja, mikä edellyttää lainsäädännön ja alemman asteisten säännösten tarkistamista vastuu- ym kysymysten selkeyttämiseksi. (Mies, 65v, maaseutu: haja-asutusalue, 40 001–50 000 €/v.)

Erilaisissa asuinympäristöissä asuvat vastaajat nostavat esille huolen kulttuurin ja liikuntapalveluiden vähäisestä arvostuksesta. Sekä muutama pienituloinen maaseudun asukas että jotkut hyvätuloiset kaupungissa asuvat vastaajat tahtoisivat vaikuttaa kunnassa vallitseviin asenteisiin kulttuuria kohtaan ja kulttuurin yleiseen arvostukseen. Samalla he korostavat myös liikunnan tärkeää asemaa osana palvelutuotantoa. Yksi maaseudulla asuva vastaaja näkee, että kulttuuri jää arvostuksessa liikunnan varjoon. Kaupungissa asuva nainen puolestaan haluaisi päättäjien ymmärtävän lähiliikuntapaikkojen merkityksen ihmisille. Yksi osallistuva kuntalainen kokee, että kuntaliitoksen yhteydessä on tuhottu paikallishistorian säilyttäminen taloudellisiin syihin vedoten.

Kulttuurin arvostuksen kohentaminen paikkakunnalla jossa vielä mennään henkiinjäämisen tyydyttämisen tasolla Maslow'n hierarkiassa. (Nainen, 45v, maaseutu: haja-asutusalue, alle 10 000 €/v.)

Kulttuuri jää paitsioon liikuntapalveluihin verrattuna. Kulttuurimyönteisyyttä lisää. (Mies, 60v, maaseutu: kuntakeskus, alle 10 000 €/v)

Museotoiminnan arvostuksen nostamiseen. Nyt kotipaikkakuntani on sulkenut kaikki kuntaliitoksen yhteydessä saamansa pienet museot kannattamattomina. Paikallishistoria on lakaistu maton alle ja joutuu sieltä pian tunkiolle. (Nainen, 61v, kaupunkikeskusta, 40 001–50 000 €/v)

Sekä hallintoon että eri toimijoiden välisen yhteistyön eri muotojen kehittämiseen halutaan vaikuttaa ja korostaa asukaslähtöisyyden merkitystä. Esimerkiksi palvelujen tuotanto, paikalliset taiteilijat, erilaiset verkostot sekä järjestöjen ja kunnan yhteistyö mainitaan kehittämiskohteina.

Käyttäisin enemmän yhteistyötä paikallisten taiteilijoiden kanssa. (Mies, 41v, maaseutu: taajama, 20 001–30 000 €/v.)

Hallintopöytä pois ja tilalle kustannustehokas palvelujentuotanto, jossa liikunta/nuoriso/koulutoimet ja toisaalta perusturva/terveystoimi sekä toisaalta liikuntajärjestöt yhdessä rakentavat palvelukokonaisuuden mahdollisimman asukaslähtöiseksi. (Mies, 45v, maaseutu: taajama, 40 001–50 000 €/v.)

Kulttuuri- ja liikuntapalvelujen sisällön monipuolisuuteen, saatavuuteen ja hinnoitteluun sekä asiantuntevien henkilöiden valintaan - verkostotyön korostaminen myös kulttuuri- ja liikuntapalveluiden tuottamisessa. (Mies, 52v, maaseutu: taajama, 20 001–30 000 €/v.)

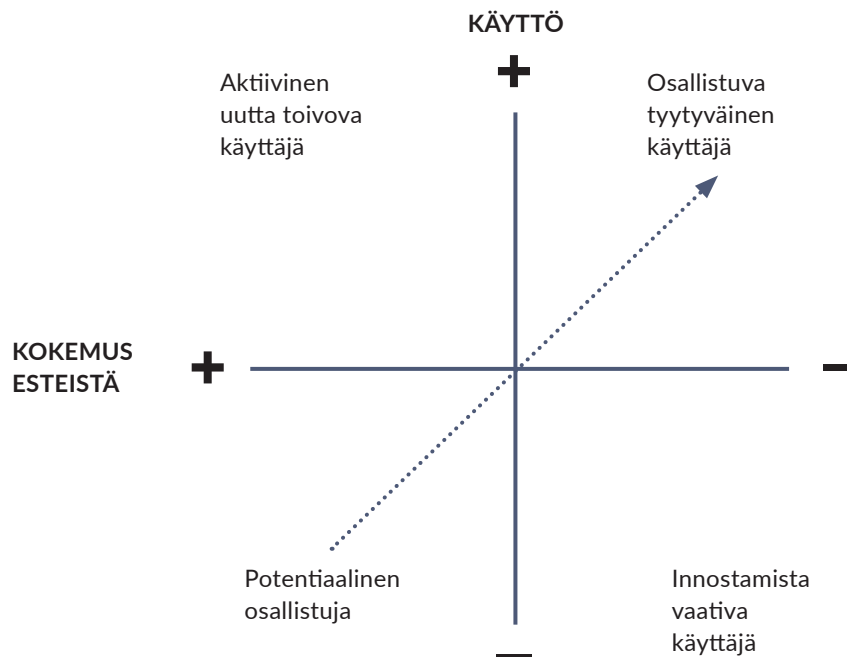
Enemmän yhteistyötä järjestöjen ja kunnan kesken. Keskinäinen kilpailu pois. Tämä on tavallista eli minulle kaikki sinulle ei mitään -periaate on vallalla. (Nainen, 64v, kaupunkikeskusta, 10 001–20 000 €/v.)

Hallinnon ja toimijoiden yhteistyön merkitystä korostaessaan vastaajaryhmä näkee välttämättömäksi yhteistyömuotojen jatkuvan pohdinnan ja uudistamisen vastaamaan kulloisiakin kuntalaisten tarpeita. Hallinnon ja yhteistyön merkitystä korostava vastaajaryhmä esittää useita erilaisia uusia yhteistyömahdollisuuksia. Vastausten moninaisuus merkitsee sitä, että yhteistyön räätälöinti palvelutuottajien ja -käyttäjien välillä ei ole aivan vaivaton tehtävä.

Kokonaisuudessaan kuntalaisten halukkuus osallistua ja vaikuttaa itse palveluihin ja niiden järjestämiseen osoittaa, kuinka moniulotteisesta ilmiökokonaisuudesta on kyse. Jo se, että vastaajat voidaan segmentoida viideksi erilaiseksi vastaajaryhmäksi, osoittaa kuntalaisten poikkeavia käsityksiä palveluiden kohtaanto-ongelman ratkaisemisesta. Toisaalta erilaisten vastaajaryhmien intressien tunnistaminen voi luoda edellytyksiä palvelujen tarjoajien ja käyttäjien yhteistyön kehittämiseksi ja sujumiselle.

6 KULTTUURI- JA LIIKUNTAPALVELUIDEN KÄYTTÄJÄTYYPIT JA HEIDÄN PALVELUTOIVEENSA

Edellä on analysoitu kuntalaisten monipuolisia toiveita kulttuuri- ja liikuntapalveluille. Tarkastelun kohteena olivat myös kuntalaisten osallistumiskokemukset ja -mahdollisuudet sekä halu vaikuttaa palvelujen kehittämiseen. Tässä luvussa kootaan tuloksia yhteen ja kysytään, millaisia palvelujen käyttäjätyyppejä aineiston pohjalta voidaan muodostaa. Vastausten typologisointi rakennettiin keskittymällä kahteen päämuuttujaan. Päämuuttujat valittiin (1) palvelujen käyttöä (kuntalaisten kulttuuri- ja liikuntapalvelujen käyttö ja uusia toiveita palvelutarjontaan) ja (2) osallistumisen esteitä mittaavista kysymyksistä. Typologisointi pohjaa näihin kysymyksiin annettujen vastausten sisällönanalyysiin. Analyysin avulla muodostettiin neljä erilaista palvelujen käyttäjiä kuvaavaa ideaalityyppiä (kuvio 1). Vastaustensa perusteella vastaajat henkilöinä saattavat asettua useampaan käyttäjätyyppiin, jolloin tyyppiryhmiin kuuluvien yhteenlaskettu summa on yhteensä enemmän kuin tutkimuksen vastaajajoukko 675.

KUVIO 1: Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden käyttäjätyypit

Kuviossa käyttäjätyyppi, *osallistuva tyytyväinen käyttäjä*, tuo vastauksissaan esiin tyytyväisyyttä kulttuuri- ja liikuntapalveluihin. Kysymys on varsin pienestä ryhmästä, koska vain 76 (11 %) koko aineistosta toi vastauksissaan esiin, että heille löytyy kunnasta sopivaa palvelutarjontaa, ja he eivät koe esteitä (tai ilmaise kokevansa)

palveluiden käytössä omalla kohdallaan. Kohtaanto oman harrastuksen, toiveiden ja palveluiden välillä toteutuu kohtuullisen hyvin.

Toinen tyyppi, *aktiivinen uutta toivova käyttäjä*, kuvaa niitä vastauksia (331 vastaajaa, 49 % koko joukosta, ilmaisi tähän käyttäytyypiin lukeutuvia sisältöjä), joissa toivotaan uusia kulttuuri- ja liikuntapalveluita kuntaan. Ryhmä koostuu jo tällä hetkellä (suhteellisen) aktiivisista kulttuurin ja liikunnan harrastajista, joiden kohdalla kohtaanto oman harrastuksen, halun ja palvelutarjonnan välillä ei toteudu täysin. Kyse on siis koetuista esteistä, jotka syntyvät omien toiveiden ja kunnan palvelutarjonnan puutteiden välisestä kitkasta.

Innostamista vaativien käyttäjätyyppi (vastauksia 373, 55 %) ei löydä omaa makuun vastaavaa sisältöä ja laatua kunnan palvelutarjonnasta. Kuluttajana harrastajat ja asiakkaat voisivat käyttää palveluita enemmänkin, mutta palvelujen huono laatu (mainittiin 142 tähän käyttäjätyypiin luetussa vastauksessa), oman mielenkiinnon puuttuminen ja laiskuus (162 vastausta), sekä ajanpuute ja kiire (116 vastausta) estävät osallistumisen. Tämä käyttäjätyyppi tarvitsisi yleistä innostamista sekä vaatimuksiaan vastaavaa sisältöä ja laatua palveluilta.

Potentiaaalinen osallistuja tyyppinä kuvaa puolestaan niitä ihmisiä, jotka kärsivät erityisesti rakenteellisista esteistä palveluiden käytön suhteen. Näissä vastauksissa (279, 41 %) kysymys ei ole palvelun väärästä sisällöstä tai omaan makuun huonosta laadusta, vaan nimenomaan yleisestä saavutettavuuden ongelmasta, kuten välimatkoista ja palvelumaksuista. Kohtaanto oman harrastuksen ja palveluiden välillä on kiinni esteen poistumisesta ja ylittämisestä, mikä voisi tehdä näistä potentiaalisista osallistujista todella osallistuvia kuntalaisia. Tätä kuvaa kuvion nuoli.

Seuraavassa tarkastellaan käyttäjätyyppien piirteitä päämuuttujien pohjalta eli eritellään eri tyyppien palvelujen käyttöä ja toiveita kulttuuri- ja liikuntapalvelujen järjestämiseksi sekä palveluiden käytön esteitä.

6.1 Osallistuva tyytyväinen käyttäjä

Kulttuurin ja liikunnan harrastajien haluja ja toiveita suhteessa kunnan tarjontaan kartoittavaan kysymykseen vastanneista vain 76 ovat yleisesti ottaen tyytyväisiä kuntansa kulttuuri- ja liikuntapalveluiden käyttäjiä, eivätkä toivo kotikuntaansa enempää palveluita. He ovat tyytyväisiä kulttuurin ja liikunnan harrastajia ja palveluiden asiakkaita.

Osallistuvissa tyytyväisissä käyttäjissä naisia on 44 ja miehiä 32. Ainoastaan 8 vastaajaa (4 miestä ja 4 naista) on alle 40-vuotiaita ja ylivoimaisesti suurin osa (68) on yli 40-vuotiaita. Noin 2/3 heistä on yli 50-vuotiaita (56 vastaajaa). Hieman vajaalla puolella (34) osallistuvista tyytyväisistä käyttäjistä on joko akateeminen loppututkinto tai ammattikorkeakoulututkinto. Suurin osa tyytyväisistä asuu kaupungissa (55 vastaajaa). Käyttäjätyypiin kuuluvat ovat

suhteellisen hyvätuloisia. Voisi todeta, että heillä on riittävästi myös taloudellista pääomaa osallistumiseen ja täten myös kulttuurisen pääomansa ylläpitämiseen ja kasvattamiseen. Heistä noin 2/3 (50 henkilöä) sijoittuu henkilökohtaiselta tulotasoltaan yli 30 000 euroa vuodessa tienaavien joukkoon, joko aineiston mediaanituloryhmään (26 vastaajaa, 30 001–40 000 €/v) tai sen yläpuolelle (24 vastaajaa). 18 tyytyväistä vastaajaa ansaitsee 40 001–60 000 euroa vuodessa ja 6 vastaajaa yli 60 000 euroa vuodessa. Ainoastaan yksi alle 10 000 €/vuodessa ansaitseva vastaaja ilmoittaa olevansa tyytyväinen kotikuntansa tarjoihin palveluihin.

Osallistuvat tyytyväiset käyttäjät pitävät kotikaupunkinsa tai -kuntansa tämänhetkistä tarjontaa riittävänä. Enemmistö palveluihin ja tarjontaan tyytyväisen ryhmän vastaajista asuu kaupungeissa, yhteensä 55 vastaajaa. Esimerkiksi Helsingin ytimessä asuvalle nuorelle ja hyvätuloiselle aikuiselle palveluja on riittävästi. Toisaalta esimerkiksi naapurikaupungin tarjontaa hyödynnetään, ja muutama vastaaja on sitä mieltä, että paikkakunnan koko asettaa omat rajoitteensa kuluttajien toiveiden realistisuudelle, eli pienemmällä paikkakunnalla voidaan olla vähempäänkin tyytyväisiä.

Liikuntaa ja kulttuuria eivät vastaajat vastauksissaan juurikaan erittele, vaan niissä todetaan yleisesti kunnan palveluiden olevan kokonaisuutena riittäviä heidän omiin tarpeisiinsa. Ainoastaan muutama vastaaja tekee erottelun, ja tällöinkin sekä kulttuuria että liikuntaa katsottiin olevan tarpeeksi. Korkea koulutus, hyvätuloisuus ja keski-ikäisyys sekä asuinpaikka suuren kaupungin keskustassa kuvastavat hyvin tyyppillisen osallistuvan tyytyväisen palveluiden käyttäjän sosiaalista taustaa. Tällaisen henkilön kohdalla palveluiden tarjonta ja omien mieltymysten kohtaanto toimii. Alueellisesti tarkastellen suurten keskusten (suhteellisen hyvätuloiset) asukkaat ovat palveluiden suhteen hyvässä asemassa, kuten nämä kaupunkilaiset vastaajat: ”Mikkelissä on riittävästi erilaista toimintaa liikunnalle ja kulttuurille” (Nainen, 60 v, 30001–40000 €/v); ”Turussa on erinomaiset kulttuuri- ja liikuntapalvelut.” (Nainen, 50 v, 40 001–50 000 €/v.); ”Tampereella on erittäin hyvä tarjonta.” (Mies, 56 v, yli 60 001 €/v.)

Etenkin hyvätuloisten kohdalla palveluiden käyttämisen nähdään usein olevan myös omasta tahdosta ja aktiivisuudesta kiinni. He näkevät, että kuntalaisilla on itselläänkin oltava vastuuta itsestään ja osallistumisesta erilaiseen toimintaan. Esiin nostetaan ajatus, että palveluita voi olla järjestämässä myös kuntalainen itse vapaaehtoistoiminnan kautta. Osallistuvien tyytyväisten kuntalaisten joukossa osa siis korostaa oman tyytyväisyytensä lisäksi nimenomaan ihmisen omaa vastuuta palveluiden käyttämisessä.

Muutama tyytyväinen hyvätuloinen miesvastaaja ilmaisee poikkeavan mielipiteen kulttuuri- ja liikuntapalveluiden tarpeellisuudesta yleisesti. He haluavat ennemminkin julkisten palveluiden karsintaa ja korostavat harrastajien omaa vastuuta palveluista ja niiden rahoituksesta.

6.2 Aktiivinen uutta toivova käyttäjä

Tähän käyttäjätyyppiin lukeutuvat harrastajat haluavat kuntaansa lisää kulttuuri- ja liikuntapalveluja (joko molempia tai erityisesti kulttuuriin tai liikuntaan liittyviä palveluita) ja ovat selvästi tietoisia siitä, mitä haluavat, sillä he esittävät toiveensa usein hyvin yksityiskohtaisesti. He tunnistavat hyvin oman kuntansa palvelutarjonnan puutteet erotuksena epämääräisemmästä ”ei ole minulle kiinnostavaa tarjontaa”-suhtautumisesta. He eivät ole tyytyväisiä kuntansa kulttuuri- ja liikuntamahdollisuuksiin. Näiden ihmisten elämäntapaan kytkeytyvät kulttuuriset tarpeet eivät näytä tyydyttyvän kuntien nykyisellä palvelutarjonnalla.

Käyttäjätyyppiin luettiin yhteensä 331 vastausta (vastaajina 90 miestä ja 241 naista), joista 50–59 -vuotiaat ovat suurin yksittäinen ikäjoukko, heitä on 104 henkilöä. Alle 40-vuotiaita on edelliseen ryhmän verrattuna enemmän (92), 40-49-vuotiaita 77 ja 60-vuotiaita ja vanhempia 58. Yli puolella (209) koko joukosta on akateeminen loppututkinto tai ammattikorkeakoulututkinto. Lähes 2/3 asuu kaupungissa (192). Tulotasoltaan ryhmä on moninainen: pienituloisia on noin puolet (175) koko joukosta. Hieman vajaa kolmasosa ryhmästä ansaitsee vuodessa 20 001–30 000 euroa. Lähes saman verran (74) on niitä, joiden vuositulot ovat vähintään 40 001 euroa tai enemmän. Verrattuna tyytyväisten käyttäjien joukkoon (ryhmä 1), aktiivisissa mutta uusia mahdollisuuksia toivovissa harrastajissa korostuvat naiset ja aineiston mediaanituloa (30 001–40 000 euroa/v.) vähemmän ansaitsevat henkilöt.

Joukon vanhimmat nais- ja miesvastaajat ovat hyviä esimerkkejä ryhmään lukeutuvista kulttuurisesti aktiivisista ja kiinnostuneista ihmisestä, joilla on konkreettisia toiveita. He osoittavat kommentteissaan kiinnostusta kulttuuria kohtaan ja toivovat lisää omaan kiinnostukseensa liittyviä mahdollisuuksia:

Asiantuntijavierailuja, ajankohtaisia kysymyksiä kulttuurin alalta.

... Kesäyliopiston ja ... seurakunta yhdessä järjestävät kyllä kerran kuussa tällaisia luentotilaisuuksia. (Nainen, 78 v, kaupunkikeskusta, 30 001–40 000 €/v.)

Tasokas konsertti, mieluummin klassinen musiikki ja hyvää viihdemusiikkia.

(Mies, 80 v, maaseututaajama, 10 001–20 000 €/v.)

Ryhmän nuorimmat mies- ja naisvastaajat esittävät puolestaan kulttuuriin ja liikuntaan liittyviä monia toiveita. Tilojen läheisyys ja mahdollisuus niiden laajempaan hyödyntämiseen on tärkeätä. Erityisesti naisten kulttuuria ja liikuntaa koskevissa toiveissa tulevat esiin myös palvelujen edullisuus ja maksuttomuus sekä niiden suuntaaminen lapsille ja nuorille ynnä koko perheelle yhteisesti.

Uimahalli lähemmäksi, ulos paremmat kuntoradat kuten armeijan alueen vieressä (Mies, 20 v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 10 001–20 000 €/v.)

Toivoisin edullisia liikuntapalveluja lapsille ja nuorille, enemmän ilmaisia käyttövuoroja, enemmän vapaavuoroja jäähalleihin, maksuttomia kokeilupäiviä liikuntakeskuksiin. (Nainen, 20 v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 10 001–20 000 €/v)

Toivoisin enemmän ohjattuja perheliikuntamahdollisuuksia. Esimerkiksi luistelu- ja hiihtokouluja, uimaopetusta, laskettelua jne. On tosi ikävää, että vanhemmat ja lapset joutuvat harrastamaan erikseen. Varsinkin pienemmällä lapsilla olisi tärkeää tehdä yhdessä oman vanhemman kanssa. Ja vanhemmille tekee hyvää osallistua lapsen liikuntaharrastukseen ja samalla opetella itsekin (muistutella mieleen vanhoja taitoja). Kulttuuripalveluja ei pitäisi pelkästään keskittää johonkin yhteen laitokseen, vaan ne pitäisi hajauttaa ja jalkauttaa tavallisen kansan pariin. (Nainen, 40 v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 30 001–40 000 €/v, 2 lasta)

Taidenäyttelytiloja, lasten liikennepuistot, lyhyet helposti tavoitettavat luontopolut 1–4 km. Kulttuurikahvilat. Kaipaam mahdollisuuksia harrastaa kulttuuria joka ei ole sidonnainen kellonaikaan ja johon voi pistäytyä oman aikataulun mukaisesti. Liikuntapalveluiden osalta uimahalli olisi iso luksus. (Nainen, 34 v, maaseutu: haja-asutusalue, 20 001–30 000 €/v, 2 lasta)

Pienituloiset harrastajat haluaisivat, että kulttuuri- ja liikuntapalveluissa huomioidaan myös ne, joilla ei ole välttämättä varaa kalliiseen ja kuluttajamaiseen harrastukseen liikunnan tai kulttuurin parissa.

Köyhällä ei ole varaa osallistua kulttuuritarjontaan, esimerkiksi elokuvissa käynti on kallista. Toisaalta voisi kuvitella, että mikäli myös keski-ikäiselle köyhälle naiselle suotaisiin jonkin sortin kulttuuri/liikuntapalveluseleitä, tämä palvelisi myös kaupungissa asuvan hyvinvointia. Mutta ei niin ei. (Nainen, 50 v, sairauslomalla ja työkyvyttömyyseläkkeellä, kaupunki: keskusta, alle 10 000 €/v.)

Matalan hintatason sisäliikuntapalveluita pienituloisille. (Mies, 53 v, työtön, kaupunkikeskusta, 10 001–20 000 €/v.)

Ryhmässä tehtävää harrastustoimintaa, esimerkiksi vaikka tanssi tai tanssiliikunta. Erilaiset harrastuspiirit vaikka askartelun ja käsitöiden merkeissä. Kotikunnasta löytyy kyllä näitäkin palveluja mutta autottomalle iltaisin tapahtuva harrastustoiminta on mahdotonta, kun matkaa keskustaan on noin 35 km. Siellä kyllä on tarjontaa. Miksi matka keskustaan maaseudulta on

lyhyempi kuin keskustasta maaseudulle. (Nainen, 55 v, kaupunki, haja-asutusalue, alle 10 000 €/v)

6.3 Innostamista vaativa käyttäjä

Käyttäjätyyppi muodostettiin 337 vastaajan näkemyksistä. Heistä on miehiä 119 ja naisia 254. Koko joukosta yli puolet (215) ovat 40–59-vuotiaita; lähes joka neljäs (89) on alle 40-vuotias ja lähes joka viides (69) 60-vuotias tai vanhempi. Nuorin vastaaja on 19-vuotias, vanhin puolestaan 79 vuotta täyttänyt. Alle 40-vuotiaita miehiä on 25, naisia 64. Akateeminen tai ammattikorkeakoulututkinto on yli puolella (223) vastaajista. Kaupunkilaisia ryhmästä on noin 2/3, yhteensä 240 henkilöä ja heistä yli puolet lähiöistä (140); maaseudulla asuvia on 133 (haja-asutusalue 68, kuntakeskus 65). Ansiotyössä on 269 vastaajaa. Pienituloisia (alle 10 000 tai 10 001–20 000 euroa vuodessa) on yhteensä 66 henkilöä (miehiä 22, naisia 44). Hyvätuloisia (vähintään 40 001 euroa vuodessa tai enemmän ansaitsevat) yhteensä 95 henkilöä (miehiä 41, naisia 54). Mediaanituloisia tai enemmän ansaitsevia on 203 eli yli puolet kaikista.

Kolmas käyttäjätyyppi edustaa kuluttajamaista asennetta. He harrastavat ja kuluttavat palveluja, mutta voisivat olla aktiivisempia. Kyse on toisaalta omaa innostumista ja kiinnostuksen herättämistä sekä toisaalta palveluiden räätälöintiä, laadun ja sisältöjen parantamista haluavista palvelujen käyttäjistä. He vaativat kulttuuri- ja liikuntapalvelutarjonnan sopivuutta kuluttajan omaan sisällölliseen makuun, laatuvaatimuksiin ja omaan kiireiseen elämäntilanteeseen. Osallistumattomuus palveluihin johtuu ensisijaisesti ihmisten omista asenteista ja heidän asettamastaan palveluiden vaatimustasosta. Tämä käyttäjätyyppi voidaan jakaa erilaisiin alaryhmiin sen perusteella, mikä estää käyttäjää osallistumasta palveluihin ja palvelutarjontaan.

Ajanpuute ja kiire

Yhteensä 116 vastaajaa mainitsee vastauksessaan ajanpuutteen ja kiireen syyksi, miksi ei käytä jotain tarjolla olevaa palvelua. He harrastavat jo ja käyttävät palveluita, mutta voisivat käyttää oman ajan salliessa enemmänkin. Monet ajanpuutteesta kärsivät kokevat, että kunta tai kaupunki ei voi tehdä mitään heidän hyväkseen, koska ajanpuute on heidän oma ongelmansa. Tässä alaryhmässä tyypillinen miesten vastaus kuuluukin yksinkertaisesti: ”aika ei riitä”. Muutama ajanpuutteen vaivaamasta joukosta erittelee tarkemmin, miksi aika ei riitä. Tyypillinen ajanpuutetta valittava mieskuluttaja on kaupungissa asuva keski-ikäinen tai eläkeikää lähestyvä, kohtuullisen hyvätuloinen työssäkäyvä mies.

Yksi hyvätuloinen miesvastaaja kokee, että ajanpuutteesta huolimatta vastuu käytöstä on pääasiassa käyttäjällä itsellään. Toisaalta hän ehdottaa kulttuurin tuottamisen ja kuluttamisen mallien kehittämistä enemmän käyttäjien tarpeita vastaavaksi.

Myös naisten vastauksissa mainitaan usein työstä johtuva kiire, mikä estää palveluiden käyttöä. Kukaan alle 35-vuotias ei kuitenkaan mainitse työtä suoraan aikaresurssien viejänä, mutta 35–59 -vuotiaiden naisten keskuudessa työhön liittyvät esteet ovat erittäin yleisiä. Muun muassa vuorotyö, työhön liittyvä matkustaminen ja iltatyöt estävät harrastamista. Osa naisista mainitsee nykyisten harrastusten ja kotitalouden hoitamisen vievän aikaa uusilta harrastuksilta.

Mielenkiinnon puute ja laiskuus

Lähes joka kolmannessa tähän käyttäjätyyppiin lukemassamme vastauksessa (162 vastaajaa, 56 miestä, 106 naista) tuodaan esiin oma mielenkiinnon puute joko yleisesti kulttuuria, liikuntaa tai molempia kohtaan laiskuus syyksi osallistumattomuuteen. Vastaajat ovat innostumista tarvitsevia kulttuurin ja liikunnan harrastajia. Lähes 2/3 tästä joukosta asuu kaupungissa (yhteensä 112 henkilöä). Yhteensä 53 henkilöä joukosta ansaitsee vuodessa korkeintaan 20 000 euroa. Sekä 20 001–30 000 euroa vuodessa ansaitsevia että mediaanituloisia on yhtä suuri määrä, 46 ja 37 vastaajaa ansaitsee enemmän kuin mediaanitulon verran vuodessa.

Useat (sekä kaupungissa että maalla asuvat, yli 45-vuotiaat) kertovat nimenomaan oman laiskuuden olevan suuri syy osallistumattomuudelle. Toisaalta laiskuus mennä ja osallistua kulttuuri- ja liikuntapalveluihin ei tarkoita välttämättä sitä, että henkilöllä ei olisi lainkaan omaa kulttuuriin tai liikuntaan liittyvää harrastuneisuutta tai elämäntyyliä.

... laiskuus lähteä hyvän kirjan tai televisio-ohjelman äärestä liikkeelle (Mies, 77 v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 20 001–30 000 €/v.)

Muutama palveluista (osittain) kiinnostumaton vastaaja ottaa kantaa kunnallisten kulttuuri- ja liikuntapalveluiden yleiseen tarpeellisuuteen tai keskustelelee yleisesti niiden luonteesta ja sisällöstä suhteessa omaan kiinnostukseen.

En halua esimerkiksi käydä avantouinnissa tai kuntosalilla, koska en pidä niistä lajeista! Kulttuuritarjonta on paljon vähäisempää, koska kunnassa arvostetaan enemmän urheilua kuin kulttuuria ja siihen satsataan enemmän. (Nainen, 51 v, maaseutu: taajama, 30 001–40 000 €/v.)

En käytä paljoa liikuntapalveluita (koska en ole liikunnasta kiinnostunut), vaikka kunnan ns. ”kulttuuripalveluista” suurin osa on liikuntapalveluita (joita en lue kulttuuriksi). Oman asuinkylän puolesta olen kuitenkin huolissani uimarannan ym. liikuntapalveluiden lakkauttamisesta. (Nainen, 52 v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, alle 10 000 €/v.)

Kulttuuripalveluun en ehdi koska olen enemmän kiinnostunut liikunnasta, kun seurata jonkun tyyppin huutamista jollakin konserttilavalla ja tanssiesityksiä. (Nainen, 60 v, akateeminen loppututkinto, 30 001–40 000 €/v.)

Palveluiden huono laatu: sisällöt, järjestämistavat ja olosuhteet

Sen lisäksi, että vastaajia yksinkertaisesti eivät ”kiinnosta tai innosta” kulttuuri- ja liikuntapalvelut, voidaan innostamista vaativan käyttäjätyypin sisältä muodostaa ryhmä, joka ilmoittaa oman osallistumattomuuden tai palveluiden käyttämättömyyden syiksi huonot tai itselle sopimattomat sisällöt tai vaihtoehtoisesti tasoltaan palvelujen huonon laadun, huonolaatuiset tilat ja olosuhteet. Heitä toiminta kiinnostaa, mutta samalla he vaativat sisällöiltä ja tiloilta laatua ja sopivuutta omaan makuun. Palvelun huono taso ja laatu, huonot olosuhteet ja tilat, ammattitaidottomuus, huono ”imago”, epäsopevuus tai itselle epäsopeva sisältö vaivaavat heitä.

Yleisesti ottaen sisältö- ja laatumietojen kuluttajien joukon kommentit ja näkemykset palveluiden sisällöstä ja laadusta vaihtelevat, mutta kokoavana teemana on laadun ja sisällön kohtaamattomuus oman kiinnostuksen tai vaatimustason kanssa.

Valikoima ei vastaa omaa kiinnostusta; Järjestettävä palvelu ei kohtaa olemassa olevan tarpeen kanssa; Kohderyhmänä usein nuoret ja itse olen jo keski-iässä.; Yksipuolinen tarjonta, joka ei ole oman maun mukaista tai ei vain yksinkertaisesti kiinnosta...; ...sisältö on amatöörimäistä tai heikkolaatuista.; ...Kulttuuritapahtumat on järjestään suunnattu lapsiperheille tai vanhusväestölle eikä aktiivi-iässä oleville.; Palvelun sisällön tylsyys/epäkiinnostavuus/se että se on suunnattu jollekin toiselle kohdeyleisölle...; Mielenkiinto aiheeseen/lajiin puuttuu.

Vastausten pohjalta voidaan hahmotella melko suuri joukko, jonka mielestä nykyiset palvelut eivät laadultaan tai sisällöltään sekä olosuhteiltaan vastaa omaa mieltymystä ja vaatimustasoa. 143 vastaajaa (miehiä 50, naisia 93) ottaa kantaa palvelun laatuun, sisältöön tai olosuhteisiin tai useampiin näistä palveluiden käyttämättömyyden syynä.

Joukossa on 36 alle 40-vuotiaasta vastaajaa (14 miestä ja 22 naista). Suurin yksittäinen ikäryhmä on 50–59 -vuotiaat naiset, joita on 36. Yli puolet vastaajista (82) asuu kaupungissa ja 61 vastaajaa maaseudulla. Yhteensä 22 vastaajaa ansaitsee alle 10 000 euroa tai 10 001–20 000 euroa vuodessa. Yli puolet heistä (86) myös ansaitsee vuodessa vähintään aineiston mediaanitulon verran (30 001–40 000 euroa vuodessa). Sisältöjen, laadun tai tilojen takia osallistumatta jättävien joukossa painottuvat siis hieman muita enemmän hyvätuloiset.

Alle 40-vuotiailla on monia laatuun ja sisältöön liittyviä selkeitä syitä jättää käyttämättä palveluita:

MIEHET

Sivistystä tuottamattomuus ja maksullisuus. (Mies, 20 v)

Asia ei kiinnosta tai tarjotun palvelun laatu on huono. (Mies, 28 v)

Vetäjän huono asiantuntemus tai puutteellinen innostus opettamaansa asiaan. Ryhmän sisäinen huono innostus. Toiminnan epämääräisyys.

(Mies, 28 v)

Hinta-/laatusuhde huono ja ajankohta ja järjestelyt eivät sovi. (Mies, 35 v)

Kunnan halliin ei saa mitenkään vuoroja. Ainoastaan LNM saa vuoroja.

(Mies, 35 v)

Huono tiedotus. Väärä sisältö. (Mies, 37 v)

Omaehtoiseen liikkumiseen ei ole paljoakaan vuoroja, seurat etusijalla.

(Mies, 37 v)

Huono hinta-laatu suhde, palvelun huono taso. (Mies, 38 v)

Olosuhteet ovat suurin osatekijä siihen onko se mielekästä. (Mies, 38 v)

NAISET

Ei ehkä niin laadukasta kuin voisi olla. (Nainen, 19 v)

Laatu, imago, hinta. (Nainen, 26 v)

Palvelun sisällön tylsyys/ epäkiinnostavuus/ se että se on suunnattu jollekin toiselle kohdeyleisölle... (Nainen, 28 v)

Minun on toisinaan vaikea löytää kunnan tuottamista palveluista itselleni sopivia ryhmiä. Minulla on kilpaurheilijan tausta ja olen keskimääräistä henkilöä paremmassa kunnossa. Kunnan tarjoamat liikuntaryhmät lähtevät usein alkeista ja niissä ei ole kovinkaan vaativa taso. Muuna esteenä voi olla esimerkiksi epäsopiva kellonaika. (Nainen, 29 v)

...suppea tarjonta, ei omakielistä palvelua. (Nainen, 33 v)

Huono ilmapiiri paikassa... (Nainen, 34 v)

En ole kohderyhmää, väärä ajankohta, ei-kiinnostava asia. (Nainen, 34 v)

Eri ikäryhmälle suunnatut toiminnat. (Nainen, 35 v)

Huono järjestely ja epäselvyys. (Nainen, 35 v)

Ei ole sopivaa tarjontaa. (Nainen, 38 v)

Liian kaukana tai ei ole omalle ikäryhmälleni tarjontaa. (Nainen, 39 v)

En kuulu kohderyhmään. (Nainen, 39 v)

Usein vastauksissa mainitaan ”väärä sisältö” tai ”huono laatu” suhteessa omaan haluun tai odotuksiin. Tällaiset vastaukset kuvaavat kuluttajuutta, jossa halutaan juuri itselle sopivaa palvelua. Muutamat tietoiset kuluttajat ottavat suoraan kantaa

hinta-laatu -suhteeseen, mikä kertoo nimenomaan kuluttajamaisesta suhtautumisesta palveluun. Rahoille tulisi saada parempaa vastinetta eli tuotteen tulisi olla parempi.

Jotkut vastaajat keskustelevat yksityisistä palveluista suhteessa omaan osallistumiseen sekä palveluiden käyttöön ja pitävät niitä kunnallisia parempina.

Palvelun (kunnallisen) taso on huonompi kuin vapailla markkinoilla.

(Nainen, 32 v, ansiotyössä, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 20 001–30 000 €/v.)

Kunta harvemmin tuottaa itse niitä palveluita, joita käytän. (Mies, 52 v, yrittäjä, maaseutu: haja-asutusalue, 30 001–40 000 €/v.)

Muutamit maaseudulla asuvat vastaajat ottavat kantaa kunnan kulttuuri- ja liikuntapalveluiden sisällölliseen laatuun yhdessä saatavuuden kanssa. Koetaan, että vähäinenkään tarjonta ei vastaa omaa makua tai tarjonta ei ole itselle sopivaa:

Kulttuurin osalta on tarjolla lähinnä 30 km päässä eräässä kuntakeskuksessa näyttelyitä ajoittain. Muutoin kulttuuripalvelut rajoittuvat lähinnä kesällä järjestettäviin kyläpäiviin sekä kuivahkoihin, kaavamaisiin itsenäisyyspäivä sekä kotiseutujuhliin. Kulttuuritarjonta ei ole helposti tavoitettavissa eikä se ole kovin houkuttelevaa. (Nainen, 34 v, maaseutu: haja-asutusalue)

Yleensä en itse urheilun lisäksi paljon kulttuuria harrasta/kaipaa, mutta oman kunnan kulttuuritapahtumat ovat kieltämättä aika surkeaa touhua ja pienen piirin juttu. Kesä tapahtumia ei ole nimeksikään ja jos on niin samat mitkä olivat 50 vuotta sitten. Pieni päivitys olisi tarpeen. (Mies, 40 v, maaseutu: taajama)

Kulttuuripalvelut ovat tylsiä, esim. kotiseutu- tai itsenäisyyspäivän juhla. Kaipaisin jotakin nuorekkaampaa ja reippaampaa. Minulla on työpaikalla käytettävissä ilmaiseksi uima-allas ja kuntosali, joten en käytä kunnallisia palveluita. (Nainen, 56 v, maaseutu: kuntakeskus)

Ei ole tarjontaa, puuttuu lapsille tanssi- ja voimistelukerhoja, ei ole uimakoulua, ei ole kulttuuripuolella tarjontaa. (Nainen, 36 v, maaseutu: haja-asutusalue)

Osa vastaajista kertoo korkeakulttuurisen sisällön olevan epäsoviva ja toisaalta jotkut taas eivät siedä populaaria tai muodinmukaista sisältöä:

Järjetön rahantuhlaus esim. balettiin syö miestä. (Mies, 46 v, ylioppilas pohjainen ammatillinen tutkinto)

Mattinykäskonsertit mansikkakarnevaaleilla ei todella kiinnosta. (Mies, 60 v, ylioppilas)

Liikunta painottuu mediastatuksen tavoitteluun? (Nainen, 40 v, ylioppilaspohjainen ammatillinen tutkinto)

Monet keski-ikäiset ja lähellä eläkeikää olevat naiset kertovat, että massatapah- tumat ja tasapäistetty tuotanto eivät ole heitä varten. Osa heistä haluaa mieluummin toimia omaehtoisesti ja toivoisi, että erityisryhmiä huomioitaisiin sisällöissä. Tämä kuluttajien joukko kaipaa yksilöllisempää, itsenäistä toimintaa.

Palvelutarjonnan heikot tilat ja suorituspaikat muodostuvat joillekin palvelui- den käyttämättömyyden syyksi. Tähän joukkoon kuuluu 17 miestä (seitsemän alle 40-vuotiaasta) ja 12 naista (yksi alle 40-vuotias). Kaupunkilaisia tässä joukossa on 18. Näissä vastauksissa nousevat esille etenkin liikuntaan liittyvät tilat ja suorituspaikat. Vain yksi naisvastaaja tuo esiin suoraan taiteeseen liittyvän tilan.

Kun ei ole kaikkia liikuntatiloja niin mitenpä käytät. (Mies, 61v, maaseutu: kuntakeskus, 30 001–40 000 €/v.)

Nykyisin liikuntapaikoista ei pidetä huolta ja on mentävä viereisiin kuntiin, jotta saa tyydyttävät treenausmahdollisuudet. (Mies, 33v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 20 001–30 000 €/v.)

Huonot, lajille soveltumattomat tilat... (Mies, 47v, maaseutu: haja-asutusalue, 20 001–30 000 €/v)

Kalliit liput ja maksut ikävät, nuhjuiset, pienet tilat esim. uimahalli pieni kau- pungin kasvaneeseen väkimäärään nähden. (Nainen, 51v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 30 001–40 000 €/v.)

Liikunta: huono ilmanvaihto kuntosalilla (hirmuiseen bienhajuun ei halua mennä), ladut ei auki tuiskun jälkeen keskustan ulkopuolella – nykysuksien kärjet uppoavat lumeen... (Nainen, 52v, kaupunki: haja-asutusalue, 20 001–30 000 €/v)

6.4 Potentiaalinen osallistuja

Neljäs käyttäjätyyppi muodostuu 279 vastauksesta. Vastaajista miehiä on 74, naisia 205. Ikäryhmittäin joukko jakaantuu niin, että alle 40-vuotiaita on 81 ja 40–49 v 61. Suurin yksittäinen ikäryhmä ovat 50–59 -vuotiaat (85). Yli 60-vuo- tiaita on 52. Nuorin vastaaja on 20 v ja vanhin 80 v. Akateeminen lopputut- kinto tai ammattikorkeakoulututkinto on hieman yli puolella vastaajista (159). Kaupunkilaisia joukosta on noin 2/3 (193), maaseudulla asuvia 86. Pienituloisia (alle 10 000 tai 10 001–20 000 euroa vuodessa ansaitsevia) vastaajista on 74, joista miehiä on 25 ja naisia 49. Hyvätuloisia (vähintään 40 001 euroa vuodessa tai enemmän ansaitsevia) on yhteensä 52, miehiä 18, naisia 34.

Potentiaalisilla osallistujilla tarkoitetaan tässä yhteydessä niitä erilaisista esteistä kärsiviä kuntalaisia, jotka voisivat (ja haluaisivat) potentiaalisesti käyttää palveluita ja osallistua palvelutarjontaan, jos se olisi heille mahdollista eikä mikään (rakenteellinen este) estäisi palveluiden käyttöä. Geir Vestheimin (2009) käsitteitä mukailleen kyse on potentiaalisesta yleisöstä, joka odottaa muuttumista osallistuvaksi yleiseksi kulttuuri- ja liikuntapoliittisten toimien myötä (esteiden poistaminen). Miten muuttaa potentiaalisten käyttäjien joukko osallistuvaksi joukoksi/yleiseksi?

Palvelujen ajankohdat

Palveluiden huonosta ajankohdasta kärsii joukko potentiaalisia osallistujia. Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden itselleen epäsovivan ajankohdan mainitsee heistä joka viides (119, miehiä 20, naisia 99). Kaupungissa asuvia heistä on lähes 2/3 (84). Epäsoviva ajankohta muodostuu esteeksi hyvin monenikäisille palveluiden käyttäjille aivan vanhimpia lukuun ottamatta (yksikään 70-vuotias tai vanhempi ihminen ei valita epäsovivasta ajasta). Nuorten alle 40-vuotiaiden mielestä ajankohta on este hyvin usein. Ajankohta on este ansiotyössä tai yrittäjänä työskenteleville (vastaajista 104). Muun muassa vuorotyöstä aiheutuu ongelmia.

Liian vähäiset aukioloajat ovat yleinen ongelma. Todetaan, että viikonloppuisin olisi aikaa, mutta palvelua ei silloin ole saatavilla.

Palvelun ajankohta ei ole vuorotyötä tekeväälle sopiva. (Nainen, 45v, ansiotyössä.)

...joskus bändien keikat ovat liian myöhään. (Mies, 44v, ansiotyössä)

...Sopimattomat ajat, ei sovi omaan aikatauluun tai joskus musiikkitaipahdusten esiintymiset alkavat liian myöhään keskiyöllä. (Nainen, 52v, ansiotyössä)

Paikallisen uimahallin aukioloajat ovat turhan niukat – käytämmekin paljon lähikaupungin uimahalleja. (Nainen, 57v.)

Ei voi käyttää, jos liikuntapaikka on kiinni esim. viikonloppuisin eli juuri silloin kun olisi aikaa liikkua. (Nainen, 27v, ansiotyössä)

Aukioloajat. Esim. kauppakeskuksen yhteydessä oleva kirjasto ei tunnu olevan auki koskaan, kun kaupassa tulee normaalin työssäkäyvän ihmisen käytyä. (Nainen, 29v.)

...Liikuntatilaisuudet ovat yleensä omaan työaikaan. (Nainen, 44v, maatalousyrittäjä/maanviljelijä)

Ansiotyössä käyvät kuntalaiset ottavat kantaa myös kunnan palveluiden aikataulujen jäykkyyteen. Vastauksissa esiintyy arvioita yksityisten palveluiden joustavuudesta verrattuna kunnallisiin palveluihin. Kunnan palveluiden nähdään olevan liian joustamattomia aikataulujen suhteen.

Kunnan tuottamat liikuntapalvelut eivät taida olla aikatauluiltaan yhtä joustavia kuin yksityiset. (Nainen, 44v, ansiotyössä, 40 001–50 000 €/v.)

Kunnan työntekijänä olen jo vuosia toivonut liikuntasetelejä. Kunnan omille työntekijöille tarjoamat liikunnat ovat sidottu samaan viikonpäivään ja aikaan. (Nainen, 48v, ansiotyössä, 20 001–30 000 €/v.)

Palveluiden hinnat ja maksut

Yhteensä 117 vastaajaa (35 miestä, 82 naista) kertoo palvelujen maksujen ja hintojen muodostavan esteen palveluiden käytölle. Heistä yli puolet (75), kuuluu aineiston mediaanituloa alempiin tuloluokkiin. Mediaanituloisia henkilöitä heistä on 27. Palveluiden hinnat ja maksut esteiksi kokevat ovat harvoin suurituloisia, sillä kaikista hintakysymykseen vastanneista (117) vain 15 henkilöä ilmoittaa henkilökohtaisiksi vuosituloikseen 40 001 euroa vuodessa tai enemmän.

Kolmasosa hinnat ja maksut esteiksi kokevista vastaajista (37) on alle 40-vuotiaita, joista alle 30-vuotiaita on 12 henkilöä. Suurin joukko vastaajista (80) ilmoittaa olevansa ansiotyössä, mutta hintoja ja maksuja kommentoivien ihmisten joukko sisältää myös muunlaisia ryhmiä: yrittäjät sekä eläkkeellä, opiskelijoina, sairauslomalla ja työttöminä olevat. Hinnat ja maksut esteiksi kokevien joukko on siis moniääninen.

Palveluiden hinnat ja maksut sekä yleinen maksullisuus tai maksuttomuus ovat keskeisimpiä tasa-arvoon ja palveluiden saavutettavuuteen sekä toisaalta kuntalaisuuden ja kuluttajuuden väliseen suhteeseen liittyviä kysymyksiä. Tämä joukko siis haluaisi harrastaa, mutta palveluiden hintojen ja maksujen takia oma harrastus saattaa jäädä. Samalla kyse on yhdestä ydinkysymyksestä, kun puhutaan kuntalaisista kulttuuri- ja liikuntapalveluiden asiakkaina tai kuluttajina. Kuluttajuuteen liittyvät tietyn tuotteen tai palvelun vapaa valitseminen ja maksaminen niistä. Tasa-arvoiseen kuntalaisuuteen (kansalaisuuteen) taas voidaan liittää periaate kaikkien mahdollisuudesta saavuttaa palvelut. Kyse on julkisen palvelun ja kaupallisten arvojen keskinäisestä suhteesta sekä palvelujen rahoituksesta.

Yleisesti ottaen palveluiden hinnat ja maksut ovat pienituloisille palveluiden käytön keskeisiä esteitä, joita nostivat esiin erityisesti lapsiperheet, pienituloiset, opiskelijat, eläkeläiset ja työttömät. Yleisin vastaus on lyhyt toteamus siitä, että ”kallis hinta” tai ”rahan puute” muodostavat esteen palveluiden käytölle. Taloudellisen pääoman puute estää ihmisiä keräämästä lisää tai ylläpitämästä myös sosiaalista ja kulttuurista pääomaa harrastamisen, kulttuuriin ja liikuntaan osallistumisen kautta. Monet vastaajat kuvailevat tilannettaan:

Maksullisuus, kun kyseessä on köyhä ihminen ei yksinkertaisesti ole varaa käyttää maksullisia palveluja. (Mies, 43 v, työtön, alle 10 000 €/v.)

Rahan puute. Lisäksi kuntosalille menevän pitäisi olla jo valmiiksi hyväkuntoinen. (Nainen, 50 v, sairauslomalla, alle 10 000 €/v.)

...Kalliit julkiset liikennevälineet, en halua maksaa 10 e tunnista uintia...
(Mies, 20 v, opiskelija / koululainen, 10 00–20 000 €/v.)

Hinta [...] Kansalaisopiston maksut ovat nousseet pilviin niin että on tarkkaan mietittävä mihin on varaa osallistua, pian ei mihinkään. (Nainen, 63 v, 10 001–20 000 €/v.)

Raha - käytämme harrastuksiin ja menoihin yleensä noin 100 euroa kuussa koko perheeltä. Laskettelemaan ei siis päästä kovin usein ja kalliit konsertit ja menot säästetään juhlatilaisuuksiin. Lisäksi kunta tuottaa melko vähän tapahtumia. Usein vaikkapa lasten tapahtumat ovat yhdistysten järjestämiä. (Nainen, 35 v, ansiotyössä, 20 001–30 000 €/v.)

...Kalliit hinnat työttömälle sekä pitkä välimatka harrastusten pariin, kun syrjäkylillä ei enää järjestetä mitään. (Nainen, 43 v, 20 001–30 000 €/v.)

Muutamit aineiston mediaanitulon verran (30 001–40 000 euroa vuodessa) tai enemmän tienaavat kokevat tärkeänä mahdollisuuden valita ja valikoida, kuinka paljon ja mitä palveluja käytetään. He pystyvät jo tekemään ainakin jotain haluaansa palveluiden maksuista huolimatta.

Palveluiden sijainti ja välimatkat

Kaikkiaan 110 vastaajaa (miehiä 26, naisia 84) mainitsee palvelujen sijainnin, pitkän matkan palveluiden luo ja julkisen liikenteen puutteen esteeksi palveluiden käytölle. Maaseudulla asuu vajaa puolet (44) palveluiden saavutettavuuteen kantaottavista. Alle 40-vuotiaita on tässä joukossa 28 henkilöä.

Tulotasoltaan palveluiden huonosta sijainnista, huonosta julkisesta liikenteestä ja pitkistä etäisyyksistä kärsivät sijoittuvat eri tuloluokkiin, mutta selvästi yli puolet vastaajista (yhteensä 68) ansaitsee alle aineiston mediaanitulojen verran: 31 vastaajaa sijoittuu tuloryhmään 10 001–20 000 euroa vuodessa ja 29 vastaajaa seuraavaan ryhmään, 20 001–30 000 euroa vuodessa. Kahdeksan vastaajaa ansaitsee alle 10 000 euroa vuodessa.

Monet potentiaaliset osallistujat kärsivät palvelujen huonosta sijainnista ja huonoista kulkuyhteyksistä. Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden käyttäjien tasa-arvoisuuden kannalta erittäin tärkeä kysymys on palvelujen alueellinen sijainti ja alueellinen saavutettavuus. Palvelujen saatavuus ja tasa-arvo ovat palvelujen hintojen ohella yksi hyvinvointivaltiollisen palvelutarjonnan ja aluepolitiikan ydinkysymyksiä. Kyse on siitä, kehitetäänkö tiloja ja palveluita alueellisesti maan eri kolkkiin tasa-arvoisesti ja kaikille tuloryhmille sopivasti vai korostuuko tarjonnassa markkinaehtoisuus ja keskustusten kehittäminen alueiden kustannuksella. Oma kysymyksensä on pohtia,

mitä kaikkia palveluita ja missä laajuudessa voidaan järjestää myös syrjäisemmillä seuduilla kaukana kuntakeskuksista ja laajoista väestöpohjista..

Pienituloiselle matkustaminen palveluiden luo joko julkisella liikenteellä (jos sitä edes on käytettävissä) tai autolla voi muodostua liian kalliiksi. Yleisesti vastauksissa nousevat esteinä esiin palvelujen huono sijainti, matkan pituus, huono julkinen liikenne (ja vastaajan auton puute) ja yleisesti pitkät etäisyydet. Jotkut vastaajat kertovat esteen syyksi pelkän ”matkan” tai ”sijainnin”, jolloin on vaikea hahmottaa, onko kyse lähinnä omasta viitseliäisyyden puutteesta lähteä, vaikka palvelu voisi olla suhteellisen lähelläkin.

Maaseudulla asuvat (sekä taajamissa että haja-asutusalueella) korostavat, että etäisyydet ovat pitkiä esimerkiksi kuntakeskukseen ja että kaikkialle täytyy lähteä omalla autolla huonon julkisen liikenteen tai sen puuttumisen takia. Tämä estää muun muassa liikuntapalveluihin osallistumista. Palveluiden pariin saattaa olla kymmeniä kilometrejä. Maaseudun asukkaiden vastauksissa näkyy huoli siitä, että alueellinen tasa-arvo palveluiden saavutettavuudessa ei toteudu palvelujen puuttumisen tai huonon julkisen liikenteen takia - palveluiden ja käyttäjien halujen kohtaanto ei toimi. Toisaalta kyse on myös siitä, että käyttäjän haluama palvelu ei ole lähellä.

Asun pääsääntöisesti maaseudulla ja etäisyydet ovat pitkiä. Aina ei halua lähteä ajamaan 60 km ryhmäliikuntaan. (Mies, 30v, maaseutu: haja-asutusalue, 30 001–40 000 €/v.)

...Pitkä välimatka harrastusten pariin, kun syrjäkylillä ei enää järjestetä mitään. (Nainen, 43v, maaseutu: haja-asutusalue, 20 001–30 000 €/v.)

Myös kaupunkilaisten vastauksissa korostuvat huono ja kallis julkinen liikenne sekä kulkuyhteyksien puuttuminen. Esimerkiksi kuntaliitosten takia kaupunkiseudut saattavat olla erittäin laajoja ja maaseutumaisia. Tämä käy ilmi muutamien kaupunkimaisella seudulla asuvien vastauksista. Kaupunkilaisten vastauksissa korostuu myös se, että autottomalle on hankalaa päästä palveluiden pariin. Aineistossamme pääosin lähiöissä asuvat ottavat kantaa palveluiden saatavuuteen, usein toteamalla jotain sijainnista tai pitkästä välimatkasta.

Saavutettavuus... onneton julkinen liikenne... (Mies, 56 v, kaupunki: haja-asutusalue, 10 001–20 000 €/v.)

Jos palvelu on 25 km päässä, tulee se jo usein esteeksi. (Nainen, 40 v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 30 001–40 000 €/v.)

Informaation puute

Noin 20 kuntalaista (6 miestä, 14 naista) ilmoittaa palveluiden käytön esteeksi informaation puutteen tai puutteet tiedonkulussa. Valtaosa tästä joukosta asuu kaupungissa (17) ja sijoittuu tulotasoltaan väleille 20 001–30 000 euroa vuodessa (6) tai

30 001–40 000 euroa vuodessa (7). Iältään näin vastaavat sijoittuvat vaihtelevasti eri ikäryhmiin aina 27-vuotiaasta 70-vuotiaaseen. Lähes puolet tästä joukosta on alle 40-vuotiaita.

Palvelutarjonnasta tiedottamisen vähäisyys ei ole kovin yleinen ongelma vastaajien keskuudessa. Yllättäen moni tiedonpuutetta valittavista vastaajista asuu suuressa tai kohtuullisen isossa kaupungissa.

Ensisijaisesti heikko tiedottaminen ja markkinointi; kaupungilla on hyviä palveluita, mutta niistä on vaikea saada tietoa. Kun ei saa tietoa, syntyy mieluinen kuva, että palveluita ei ole tai että ne on heikosti toteutettu. (Nainen, 32 v, kaupunki, 30 001–40 000 €/v.)

Liikuntapalvelutiedottaminen vajaata. Ainostaan tiedotetaan ne pakolliset tai huonot asiat. (Mies, 28 v, kaupunkikeskusta).

En saa tietoa itseäni kiinnostavasta tapahtumasta. (Mies, 37 v, kaupunki: lähiö tai esikaupunki, 50 00–60 000 €/v.)

Huono tietämys... (Nainen, 43 v, kaupunkikeskusta, yli 60 001 €/v)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kulttuuri- ja liikuntapalvelut ovat osa peruspalveluja. Julkiset palvelut eivät perinteisesti tavoittele voittoa, vaan tavoitteena on taata kaikille ihmisille mahdollisuus laadukkaisiin peruspalveluihin. Julkisten (sekä valtion että kuntien) talouksien ongelmat vaikeuttavat julkisten palvelujen järjestämistä ja tuottamista. Ajankohtaiset maakuntahallinto- ja tulevaisuuden kuntahankkeiden toteuttajat ovat uusien haasteiden edessä. Tämän tutkimuksen kysymykset, mitä toiveita ja odotuksia kuntalaisilla on kulttuuri- ja liikuntapalveluiden ja oman vapaa-ajan harrastamisensa suhteen sekä miten kuntalaiset haluaisivat osallistua, vaikuttaa palveluihin ja niiden järjestämiseen, ovat uudistusten keskiössä. Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden käyttäjätyypit avaavat kunnallisten julkisten palveluiden järjestäjille moniaineeksisen näköalan, jonka puitteissa voi pohtia osallistumisen kysymyksiä ja etsiä niihin ratkaisuja.

Toiveita palvelujen sisällöille

Analyysimme rakentaa ymmärrystä siitä, miten suomalaisten kuntien asukkaat tuottavat osallistumisessaan kulttuuri- ja liikuntatoimintoihin muutosta, jollaisesta puhutaan paljon julkisten palvelujen uudessa konseptoinnissa. Erilaisissa johtamisopeissa, palvelumuotoiluissa ja uusissa kehittämistoimenpiteissä korostetaan käännoästä kansalaisesta kuluttajaksi sekä hyvinvointipalveluiden muutosta julkisesta palvelusta markkinaperusteiseksi palveluksi (Clarke, Newman, Smith 2007; Palola 2011; Miettinen 2014). On alettu puhua myös palvelujen yhteistuotannoista, joissa kansalaisyhteiskunnan (kolmannen sektorin) sekä markkinoiden (yksityisen sektorin) roolia palvelutuotannoissa halutaan kasvattaa (Erikson 2010). Elämän yksilöllisyyttä painottavassa kuluttaja-ajattelussa ihmiset luovat ja valitsevat oman elämäntyylinsä kuluttajina markkinoilla. Samalla vapaa-aikapalvelujen merkitys on yksilölle aikaisempaa tärkeämpi (esim. Virtanen 2007). Ihmisten elämäntapojen ja -tyylien moninaistuminen näkyy ihmisten toiveissa. Ihmisillä on laaja skaala erilaisia toiveita – aivan kuten liikunta- ja kulttuuriharrastuksiakin. Kuntalaisilla on myös runsaasti mielipiteitä kulttuuri- ja liikuntapalveluiden tarjonnasta ja omasta harrastamisestaan. Tässä tilanteessa kulttuuri- ja liikuntapolitiikan organisointiin kohdistuu haasteita. Toimet palveluja koskevan tasa-arvon lisäämiseksi sekä toimintaan ja päätöksentekoon kohdistuvan osallistumisen mahdollistamiseksi olisi uudelleenarvioitava.

Uusia sisältöjä ja mahdollisuuksia kuntansa palveluihin toivoivat erityisesti suhteellisen pienituloiset vastaajat. He olivat tyytymättömiä liikunta- ja kulttuuripalveluiden nykytarjontaan ja muotoihin. Eri vastaajakategorioissa mediaanituloa vähemmän ansaitsevat nousevat esiin etenkin liikuntapalveluiden ilmaisuutta tai edullisuutta toivovien kohdalla. Lisäksi keskeinen toive pienituloisempien keskuudessa

on ylipäättään kulttuuri- ja liikuntapalveluiden perusrussien turvaaminen. Vastakainen näkemys yrittäjämäisemmin ajattelevilta siirtäisi vastuuta ihmisille itselleen.

Erityisesti liikuntaan ja urheiluun toiveensa kohdistaneet haluavat omaehtoisuutta ja kansalaislähtöisyyttä palveluihin. He odottavat kansalaisten toiveista nousevaa liikuntatoimintaa, kuntoliikuntaa, uusia harrastusryhmiä sekä mahdollisuuksia uusiin liikuntamuotoihin. Usein näihin toiveisiin kytkeytyvät saavutettavuuden parantamista ja myös ilmaista tai edullista harrastamista koskevat odotukset. Kansalaislähtöisyyttä liikunnassa korostavat etenkin alle 40-vuotiaat naiset. Saman ikäryhmän miesten toiveet sen sijaan kohdistuvat konkreettisemmin liikuntatiloihin, suorituspaikkoihin sekä niiden ylläpitoon.

Myös kulttuuriin ja taiteeseen toiveensa kohdistavat korostavat kansalaistoimintaa. Puolet taide- ja kulttuuripalveluiden kehittämiseen odotuksensa kohdistavista lukeutuu omaehtoista toimintaa kaipaavien ryhmään. He toivovat kuntiin lisää osallistavaa ja omaehtoista kulttuuritoimintaa, jonka sisältö määrittyy kuntalaisten omista toiveista käsin.

Kulttuuriesityksiä ja -tilaisuuksia haluttaisiin lähemmäs kuntalaisia. Lisäksi toivottiin laitosten monipuolisempaa ja jakelultaan tasa-arvoisempaa toimintaa. Palveluiden sisältöä ajatellen kaksi kolmesta tällaisia tasa-arvon ja monipuolisuuden toiveita esittäneistä vastaajista asuu kaupungissa. Sivukylillä palveluiden hajauttamisella nähdään myös paikallisen kulttuuriperinnön vaalimiseen kytkeytyvää arvoa.

Pienituloisten huomioon ottaminen palveluita järjestettäessä korostuu sekä kulttuuriin että liikuntaan toiveita kohdentavien joukossa. Haluttaisiin palveluita, jotka ovat sekä sisällöltään vaihtelevia että myös pienituloisten käytettävissä – joko maksuttomina tai nykyistä halvempina.

Vaikutusmahdollisuuksien parantaminen

Keskeisenä viestinä nousi esiin, että kuntalaiset toivoivat omien vaikutusmahdollisuuksiensa paranevan järjestettäessä kulttuuri- ja liikuntapalveluja. Palautetta annettiin myös siitä, että palvelujen tulisi olla käytettävissä vaivattomammin. Niistä tulisi myös tiedottaa paremmin ja kohdennetummin. Palveluja tulisi tuottaa aiempaa enemmän yhteistyössä niiden käyttäjien kanssa.

Tutkimusaineistomme pohjalta löytyi viisi erilaista palvelutuotannon vaikuttamisen keinoa ja kohdetta sekä niihin liittyvää toimenpidettä. Ensimmäisenä erottui vastaajien aktiivinen halu omakohtaiseen vaikuttamiseen, motivaatio itse tekemiseen ja vuorovaikutteisiin dialogeihin osallistumiseen. Toimenpiteiksi esitettiin kuntalaisten oman aktiivisuuden hyödyntämistä sekä erilaisen palautteen antamista. Myös kuntalaisten aiempaa parempaa kuulemistä korostettiin.

Toiseksi haluttiin lisätä kuntalaisten aktivointia sekä kulttuurin ja liikunnan lähempää yhteistoimintaa. Toimenpiteinä olisivat paikallis- ja kuntalähtöisen

lähikulttuurin organisointi, kohderyhmäanalyysit, yhteistoiminta ja tapahtumat sekä palvelujen tarjoaminen myös haja-asutusalueilla ja sivukylillä.

Budjetointi, talousasiat ja palveluiden resurssit nähtiin kolmantena keskeisenä toimenpidekokonaisuutena palvelujen mahdollistamiseksi. Toimenpiteiksi nimettiin ilmaiset tai edulliset palvelut, riittävien kunnallisten resurssien suuntaaminen kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tuottamiseen sekä palvelutuotannon turvaaminen osana kunnan kokonaisbudjetointia. Erityisesti korostettiin sitä, että kuntalaisilla tulisi olla osallistumismahdollisuuksia kulttuuri- ja liikuntatoimintoihin varallisuudesta riippumatta.

Neljänneksi huomio kiinnitettiin kulttuuri- ja liikuntapalvelujen sisältöjen ja tarjonnan kehittämiseen. Toimenpiteiksi esitettiin palveluiden sisältöihin vaikuttaminen, tilojen kohentaminen ja sisältöjen kehittäminen sekä laadun kaikkinaisen parantaminen. Palvelujen määrää tulisi myös lisätä sekä aukioloaikoja pidentää.

Viidenneksi haluttiin hallinnon ja toimijoiden yhteistyön tiivistyvän. Toimenpiteiksi esitettiin toimijoiden välistä yhteistyötä sekä pohdintaa kumppanuuksista ja järjestämisvastuista yhdessä politikkojen ja virkahenkilöstön kanssa. Myös päätöksentekijöiden asenteisiin olisi hyödyllistä vaikuttaa.

Vastausten erilaiset painotukset ja toimenpide-ehdotukset asettavat omat haasteensa julkisten kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tuottamiselle. Herää kysymys, kuinka ylipäättään on mahdollista vastata näihin esitettyihin toiveisiin ja esityksiin? Jo lähtökohtaisesti on hyvä tunnistaa, että palveluja suunniteltaessa ja tuotettaessa tulee ottaa huomioon erilaiset painotukset osallistumisen ja vaikuttamisen käsitteissä.

Tutkimuksemme mukaan kuntalaisten kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tuottaminen edellyttää monimuotoista yhteistyötä sekä palvelun käyttäjien ja tuottajien keskinäistä vuorovaikutusta. Tällainen tiivis yhteistyö luo edellytyksiä myös erilaisten kohderyhmien tunnistamiselle. Tähän seikkaanhan kiinnitimme huomiota jo aiemmin julkaisemassamme tutkimusraportissa (Sokka et al. 2014).

Käyttäjätyyppien tunnistaminen

Tutkimuksessamme hahmottui neljä kulttuuri- ja/tai liikuntapalvelujen käyttäjätyyppiä, jotka poikkeavat selkeästi taustoiltaan ja tarpeiltaan. Tämä tutkimus osoitti, että kuntien asukkaiden osallistuminen kulttuuri- ja liikuntatoimintoihin mahdollistuu eri puolilla Suomea hyvin eri tavoin. Osallistumattomuus ei ole välttämättä oma valinta, vaan seurausta monista osallistumista estävistä tekijöistä.

Ensimmäiselle tyyppille, *osallistuvalla tyytyväisellä käyttäjällä* löytyy kunnasta sopivaa palvelutarjontaa ja hän ei koe esteitä (tai ilmaise kokevansa) palveluiden käytössä. Näiden ihmisten kohdalla kohtaanto oman harrastuksen, toiveiden ja palveluiden välillä toteutuu kohtuullisen hyvin. Palveluihin tyytyväiset ovat suhteellisen hyvätuloisia. Heillä on riittävästi myös taloudellista pääomaa osallistumiseen ja samoin kulttuurisen pääomansa ylläpitämiseen ja kasvattamiseen. Ylivoimaisesti

suurin osa tyytyväisistä vastaajista on yli 40-vuotiaita. Voidaan ajatella, että markkinaorientoituneessa yhteiskunnassa paljon taloudellista pääomaa omaavat voivat kehittää myös tiettyjä kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman muotoja paremmin kuin muut, jos liikunta- ja kulttuuripalvelut siirtyvät yhä enemmän markkinaehtoisesti tuotetuiksi ja rahalla ostettaviksi.

Aktiivinen uutta toivova käyttäjätyyppi haluaisi uusia kulttuuri- ja liikuntapalveluita kuntaansa. He ovat jo (suhteellisen) aktiivisia kulttuurin ja liikunnan harrastajia, joiden kohdalla kohtaanto oman harrastuksen, halun ja palvelutarjonnan välillä ei kuitenkaan toteudu täysin (kyse on siis myös esteestä, joka syntyy oman toiveen ja kunnan palvelutarjonnan puutteiden välisestä kitkasta). Toisin kuin kuntien nykyiseen palvelutarjontaan tyytyväisten vastaajien joukossa, palvelutarjontaan aktiivisissa uutta toivovissa harrastajissa alle 40-vuotiaita on huomattavan paljon. Käyttäjätyyppissä korostuvat myös aineiston mediaanituloa vähemmän ansaitsevat vastaajat, joita on noin puolet koko tästä vastaajajoukosta.

Innostamista vaativa tyyppi ei kuluttajana löydä omaa makuaan vastaavaa sisältöä ja laatua kunnan palveluista. Heillä ei myöskään ole aina tarpeeksi aikaa harrastaa. Heidän kohdallaan on myös kyse yleisestä kiinnostuksen puutteesta kulttuuria ja liikuntaa kohtaan. He tarvitsisivat yleistä innostamista ja toisaalta kuluttajan vaatimuksia vastaavaa palvelutarjonnan sisältöä ja laatua. Keskeisiä esteitä tässä joukossa ovat ajanpuute, mielenkiinnon puute ja laiskuus, palveluiden huono sisältö ja laatu.

Potentiaallinen osallistujatyyppi kärsii erityisesti rakenteellisista esteistä palveluiden käytön suhteen. Tässä ei ole kysymys palvelun väärästä sisällöstä tai koetusta huonosta laadusta, vaan nimenomaan yleisestä saavutettavuudesta, kuten välimatkasta ja palvelumaksuista. Kohtaanto oman harrastuksen ja palveluiden välillä on kiinni esteen poistumisesta ja ylittämisestä, mikä voisi tehdä näistä potentiaalisista osallistujista todella osallistuvia kuntalaisia. Keskeiset esteet tässä joukossa liittyvät sopimattomiin palvelujen tarjonnan ajankohtiin, palveluiden liian korkeisiin hintoihin ja maksuihin, palveluiden sijaintiin sekä välimatkoihin. Potentiaalisten osallistujien kohdalla on pohdittava, miten palvelut voitaisiin tarjota tasa-arvoisemmin myös näistä rakenteellisista esteistä kärsiville.

Kulttuuri- ja liikuntapolitiikka hyvinvointipolitiikkana

Eri käyttäjäryhmiä tyydyttävien kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tuottaminen edellyttää riittäviä taloudellisia ja toiminnallisia resursseja. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään kulttuuri- ja liikuntahallinnon toiminnasta. Laadukkaat kulttuuri- ja liikuntapalvelut ovat laajemminkin osa julkista hyvinvointipolitiikkaa ja näin yhteiskuntapolitiikan eri sektoreiden ja talouspolitiikan yhteinen asia. Tutkimusnäyttöä on koko ajan lisääntyvässä määrin siitä, että kulttuurin ja liikunnan harrastaminen lisää sekä yksilöiden että yhteiskunnan hyvinvointia. Kunnalliset kulttuuri- ja liikuntapalvelut

lisäävät paikallisina palveluina ihmisten hyvinvointia ja terveyttä sekä kaikkinaista toimintakykyä.

Kuntalainen–asiakas -keskustelun käyminen yhä vahvemmin on keskeistä. Asiakkuuden poliittisuus on huonosti tunnistettu asia. Halutaanko valinnanvapautta nauttivia asiakkaita, vai saada peruspalvelut säilytettyä mahdollisimman monen saatavilla? Täytyy tunnistaa kuntalaisten ja palvelujen käyttäjäjoukon heterogeenisuus. On valinta, käsitelläänkö kuntalaisia maksavina asiakkaina vai tasa-arvoisina kuntalaisina. Yksi asiakkuuden diskurssi kytkeytyy epätasa-arvoa tuottavaan markkinaehtoiseen ajatteluun ja toimintaan. Liiketoimintamallin läpilyöminen kaikkialla vaikuttaa erityisesti niukan taloudellisen pääoman omaavien mahdollisuuksiin päästä osalliseksi palveluihin.

On tärkeätä erottaa kulttuuri- ja liikuntatoimintaan osallistumisen esteistä keskusteltaessa he, joille esteet muodostuvat ”kuluttajamaisesta” asenteesta ja omasta mausta, ja toisaalta he, joille esteet ovat liian pitkiä välimatkoja tai suuria kustannuksia. Hyvätuloiset ja korkeammin koulutetut harrastavat kulttuuria ja liikuntaa pienituloisia ja vähemmän koulutettuja enemmän ja monipuolisemmin, ja heillä on paremmat edellytykset tehdä oman maun mukaisia elämäntyyliävalintoja. Lapsiperheet, pienituloiset, työttömät tai ilman omaa autoa syrjässä asuvat eivät pysty aina vastaamaan kuluttajuuden vaatimuksiin rajallisten resurssiensa vuoksi. Myös kysymys palveluiden alueellisesta saatavuudesta on keskeinen tässä keskustelussa. Palveluiden monipuolisuus pitäisi turvata mahdollisimman monenlaiset maut ja toimintamahdollisuudet huomioon ottaen.

Liikunta- ja kulttuuritoimintalainsäädännöllä on eittämättä oma olennainen merkityksensä. Ensinnäkin lainsäädännöllä normitetaan kulttuurin ja liikunnan palvelutarjontaa. Tässä mielessä lait niittaavat palvelut osaksi yhteiskuntaa sekä antavat kulttuuria ja liikuntaa edistäville tahoille vahvan selkänöjan asioidensa edistämiseen. Mitkä liikunnan ja kulttuurin muodot saavat vastaisuudessa kunnan tukea ja mitkä siirtyvät yhä enemmän ihmisten omalle vastuulle ja markkinoille? Tutkimuksemme aineistosta nousee vahvasti esille liikunnan ja kulttuurin tärkeys ihmisille ja heidän hyvinvoinnilleen.

Toisaalta jo suhteellisen pitkä lainsäädäntötraditio on luonut edellytyksiä kulttuuri- ja liikuntapalvelujen toimivuuden arvioinnille. Lainsäädännön uudistustyö on suuntautumista tulevaisuuteen. Toimivat kulttuuri- ja liikuntapalvelut, joihin ihmiset ovat tyytyväisiä, on paras tae sille, että päätöksentekijöiltä löytyy halukkuutta näiden palvelujen rahoittamiseen.

Kolmanneksi lainsäädännöllä ilmaistaan sen perusteisiin liittyviä arvoja. Äskettäin uudistettujen liikunta- ja kirjastolakien toteuttamisen perusteluina mainitaan esimerkiksi pyrkimys lisätä tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta, yhteisöllisyyttä ja tunnistaa kulttuurinen moninaisuus. Tutkimuksemme osoittaa kuntalaisten legitimoi- van kulttuuri- ja liikuntapolitiikan osaksi laajempaa hyvinvointipolitiikkaa ja näin

lainsäädäntöön kirjattu tavoitteellisuus on erittäin tärkeä pohja pyrittäessä luomaan edellytyksiä aktiivisen kansalaisuuden kasvulle. Kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tuotannon suhteen näkemysten kirjo oli varsin suuri. Pelkkä kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tuottaminen ei riitä, vaan tarvitaan monien eri kenttien toimijoiden yhteistyötä ja vuoropuhelua.

Suomalaisissa kunnissa on meneillään laaja-alainen, moniulotteinen muutos, jonka seurauksena ja osana kunta rekonstruoidaan niin paikallisesti kuin laajemminkin. Tulevaisuuden kunta määritellään ensisijaisesti paikalliseksi, kuntalaisia varten olemassa olevaksi instituutioksi, jonka legitimitetti tulee kuntalaisilta. (Jännti 2017, 56–69.) Kunnan legitimitetti rakentuu paikallisesti, jolloin korostuu kuntien välinen omaleimaisuus.

Kunnan toiminnan arvioinnissa nousee keskiöön kunnan kyky vastata paikallisiin tarpeisiin vallitsevat olosuhteet huomioiden ja kyky toimia paikallisen tahdonmuodostuksen kanavana. Tässä mallissa kuntalaisten osallistuminen ei voi olla vain määräaikainen projekti tai hanke vaan valtaistamiseen perustuvaa jatkuvaa toimintaa, jolloin osallistumisessa korostuvat itse osallistujat, asiakysymykset ja osallistumisen vaikutukset politiikkaan eivätkä vain osallistumisen muodot. Kuntalain (410/2015) pykälä 22 velvoittaa kunnan huolehtimaan asukkaiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista palvelujen kehittämisessä. Kulttuuri- ja liikuntatoimien henkilöstöillä ja päätöksentekijöillä on tutkimuksemme perusteella vielä kehitettävää tämän mahdollistamisessa.

Olemme tutkimuksessamme nostaneet esiin, kuinka kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tuotannossa tulee ottaa huomioon ihmisten jatkuvasti uudistuvat elämäntilanteet ja odotukset. Näin ollen tarvitaan jatkuvaa tutkimusta toteutuvista muutoksista. Uusia haasteita luovat myös julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin keskinäissuhteissa tapahtuvat muutokset. Kansalaistoiminnan tulevaisuutta kuvaa myös kulttuurin ja liikunnan alueella tietynlainen hybridisoituminen. Tällöin kolmannen sektorin organisaatiot alkavat hankkia julkiselta ja yksityiseltä sektorilta peräisin olevia resursseja ja tekevät yhteistyösopimuksia kuntatoimijoiden ja yritysten kanssa. Tulevaisuudessa kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tuottamista onkin tarkasteltava jo lähtökohtaisesti eri toimijoiden yhteistyönä ja jatkuvana vuoropuheluna.

LÄHTEET

- Ahponen, Pirkkoliisa (2008). "Perspectives for Cultural Political Research. Keywords from Participation through Creativity and Alienation to Self-expression and Competition." Teoksessa Miikka Pyykkönen & Niina Simanainen & Sakarias Sokka (toim.): *What about Cultural Policy? Interdisciplinary Perspectives on Culture and Politics*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi. 75-96.
- Alanen, Aku (2010). Kulttuurin tuotanto keskittyy pääkaupunkiseudulle. *Tieto & trendit* 2/2010.
- Anttonen, Anneli (2012). *Yksityisen ja julkisen rajalla: julkisen palvelun muutos*. Tampere, Tampere University Press.
- Bennett, Tony & Savage, Mike & Silva, Elizabeth & Warde, Alan & Gayo-Gal, Modesto & Wright, David (2009). *Culture, Class, Distinction*. Lontoo & New York: Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1984). *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bygren, Lars Olov & Konlaan, Boinkum Benson & Johansson, Sven-Erik (1996). Attendance at cultural events, reading books and periodicals and making music or singing in a choir as determinant for survival. *BMJ* 313, 1577-80.
- Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni & Schulman, Harry (toim.) (2002). *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Clarke, John & Newman, Janet & Smith, Nick (2007). *Creating Citizen-Consumers: Changing Publics and Changing Public Services*. Lontoo: SAGE Publications Inc.
- Cohen, Gene D. (2006). Research on Creativity and Aging: The Positive Impact of the Arts on Health and Illness. *Generations* 30:1, 7-15.
- Erikson, Kai (2010). Yhteistuotanto poliittisena muotona. *Politiikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu* 52 (2010): 2, 2.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Halava, Ilkka & Panzar, Mika (2010). Kuluttajakansalaiset tulevat! – miksi työn johtaminen muuttuu? EVA raportti. (<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/09/Kuluttajakansalaiset.pdf>).
- Harvey, David (2008). *Uusliberalismin lyhyt historia*. Tampere: Vastapaino.

- Heiskanen, Ilkka (1994). Kulttuuripolitiikan pitkät linjat. Kansallisen kulttuuri prototyypistä hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan kautta kohti uutta – kenties monikansallista kulttuuria. *Hyvinvointikatsaus*. 7, 6–9. Tilastokeskus.
- Helminen, Minna (2007). *Säätyläistön huvista kaikkien kaupunkilaisten ulottuville. Esittävän sävel- ja näyttämötaiteen paikallinen institutionalisoituminen ja kehitys taidelaitosten verkostoksi 1870-1939*. Cupore 13. 2007.
- Hoikka, Paavo (1969). *Suomen kuntien sivistyshallinto*. WSOY. Porvoo.
- Huovinen, Erkki & Karimäki, Ari (2010). *Liikuntapalvelujen askelmerkit 2010-luvulle. Jyväskylän seudun liikuntasuunnitelma*. Jyväskylän kaupunki, Jyväskylä.
- Hyyppä, Markku (2004). *Elinvoimaa yhteisöistä: sosiaalinen pääoma ja terveys*. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Hyyppä, M. (2007). *Livskraft ur gemenskap*. Studentlitteratur, Lund.
- Hyyppä, M. (2013). *Kulttuuri pidentää ikää*. Duodecim, Helsinki.
- Hyyppä, Markku & Liikanen, Hanna-Liisa (2005). *Kulttuuri ja terveys*. Edita, Helsinki.
- Häyrynen, Simo (2006). *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka*. Jyväskylä: Minerva kustannus oy.
- Häyrynen, Simo (2015). *Kulttuuripolitiikan liikkuvat rajat: kulttuuri suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ilmanen, Kalervo (1996). *Kunnat liikkeellä. Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919–1994*. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 43. Jyväskylä.
- Ilmanen, Kalervo (2015). *Liikuntapalvelujen muutos 1800-luvun lopulta 2000-luvulle*. Teoksessa Itkonen, H. & Laine, A. (toim.) *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Tutkimuksia 1/2015. Jyväskylä.
- Ilmanen, Kalervo & Itkonen, Hannu (2000). *Kansalaisten liikuttajat. Kansalais-toimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajina Pohjois-Karjalassa*. Joensuu yliopisto. Karjalan tutkimuslaitos. Joensuu.
- Itkonen, Hannu (1996). *Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Gaudeamus.
- Itkonen, Hannu & Ilmanen, Kalervo & Matilainen, Pertti (2006). *Maakunta liikkumaan*. Pohjois-Karjalan liikunta- ja urheilustrategia. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. Jyväskylä.

- Itkonen, Hannu & Ilmanen, Kalervo & Matilainen, Pertti & Wennström, Marja-Leena (2011). *Liikuntaa ja urheilua Pohjois-Karjalassa. Seuranta-tutkimus maakunnan aikuisväestön liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Tutkimuksia 1/2011. Jyväskylä.
- Itkonen, Hannu (2012). Liikuntasosiologia urheilun, liikunnan ja ruumiillisuuden jäljillä. Teoksessa Ilmanen, K. & Vehmas, H. (toim.) *Liikunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Tutkimuksia 1/2012. Jyväskylä.
- Itkonen, Hannu (2013a). Changing sports in the Finnish sport clubs – The case of a worker's sport club Varkauden Tarmo. In Días, A., Sánchez, D., Gavira, J., Rodríguez, J. & Vega, F. (eds.) *Sociology and sport in face of new challenges*. Book of Abstracts. 10th Conference of the European Association for Sociology of Sport. AESDE. Cordoba.
- Itkonen, Hannu (2013b). Urheilun kentällä globaalia ja lokaalia räätälöidään koko ajan uusiksi. *Liikunta & Tiede* 5/2013.
- Itkonen, Hannu & Kauravaara, Kati (toim.) 2015. *Liikunta kansalaisten elämäntulussa. Tulkintoja liikkumisesta ja liikunnanedistämisestä*. LIKES-tutkimuskeskus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 296. Jyväskylä.
- Itkonen, Hannu (2015). *Kansalaistoimintojen kaudet ja muuttuvat käytännöt*. Teoksessa Itkonen, H. & Laine, A. (toim.) *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Tutkimuksia 1/2015. Jyväskylä.
- Jäntti, Anni (2017). Mihin kuntaa tarvitaan tulevaisuudessa? – Kunta elämisen edellytyksiä luovana itsehallinnollisena paikallisyhteisönä. Teoksessa: Inga Nyholm, Arto Haveri, Kaija Majoinen & Marianne Pekola-Sjöblom (toim.) (2017): *Tulevaisuuden kunta*. Acta nro 264. Suomen Kuntaliitto, Tampereen yliopisto ja valtiovarainministeriö. Helsinki. s. 56–69.
- KAKS (2009). *Kansalaismielipide ja kunnat. Ilmapuntari 2009*. Polemia-sarjan julkaisu nro 73. Vammala: KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Kananen, Johannes (toim.) (2017). *Kilpailuvaltion kydyssä. Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus*. Gaudeamus. Helsinki.
- Kangas, Anita (1991a). *Kunta, taide ja markat*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja 11. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Kangas, Anita (1991b). Kuntien kulttuurilautakunnat ja 1990-luvun hallinnon murros. *Hallinnon tutkimus* 10 (2), 133-145.
- Kangas, Anita (1999). Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Teoksessa Kangas, A. & Virkki, J. (1999) toim. *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. Jyväskylä: SoPhi.

- Kangas, Anita (2004). "New Clothes for Cultural Policy." Teoksessa Ahponen, Pirkkoliisa & Kangas, Anita (eds.), *Construction of Cultural Policy*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi. 21-39.
- Kangas, Anita & Ruokolainen, Vilja (2012). *Toimintamalli muutoksessa. Tutkimus kuntien kulttuuripalveluista*. CUPORE.
- Kangas, Anita & Pirnes, Esa (2015). "Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus." Teoksessa Heiskanen, Ilkka & Kangas, Anita & Mitchell, Ritva *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet*. Helsinki: Tietosanoma. 23-108.
- Kangas, Anita (2017). *Removing Barriers - Participative and Collaborative Cultural Activities in KUULTO Action Research*. Cuporen verkkojulkaisu 44.
- Kokkonen, Jouko (2013). *Liikuntaa hyvinvointivaltiossa: suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria*. Suomen Urheilumuseosäitiön tutkimuksia no 2. Helsinki.
- Komiteanmietintö. *Kuntien sivistyshallinnon yhteistyökomitea*. Komiteanmietintö, Valtion painatuskeskus, Helsinki. 1959.
- Konlaan, Boinkum Benson (2001). *Cultural experience and health. The coherence of health and leisure time activities*. Umeå University Medical Dissertations, New Series no. 706.
- Konlaan, Boinkum Benson & Theobald, Hildegard & Bygren, Lars Olov (2002). Leisure activity as a determinant of survival: 26 year follow-up of a Swedish cohort. *Public Health* 116: 4, 227-230.
- Kulmala, Jenni & Saaristo, Vesa & Ståhl, Timo (2011). *Terveyttä edistävä liikunta kunnissa. Peruseräraportti 2010*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2011: 6. OKM, Helsinki.
- Kulttuuria Kaikille -palvelu.
< <http://www.kulttuuriakaikille.fi/> > [tarkistettu 8.10.2017]
- Kämäräinen, Kauko (1970). *Kaupunkilaisten vapaa-ajan käyttö. Kyselytutkimus Porissa*. Kaupunkiliiton käsikirjoja ja tutkimuksia: C 6. Suomen Kaupunkiliitto. Tampere.
- Lahtinen, Emmi & Jakonen, Olli & Sokka, Sakarias (toim.) *Yhdenvertaisuus ja saavutettavuus kulttuuripoliitikassa*. Tietokortti 3. Kulttuuripoliitikan tutkimuskeskus Cupore. 2017. http://www.cupore.fi/images/tiedostot/tietokortit/cupore_tietokortti_saavutettavuus.pdf
- Laine, Antti (2015). Liikunta- ja urheilualan yrityskehittäjä. Teoksessa Itkonen, H. & Laine, A. (toim.) *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Tutkimuksia 1/2015. Jyväskylä.

- Laitinen, Liisa (2017). *Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua*. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46. Turku: Ammattikorkeakoulu.
- Metsä-Tokila, Timo (2013). *Toimialaraportti 2013. Näkemyksestä menestystä. Luovat alat Sosiaalipalvelut*. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö, 7/2013.
- Miettinen, Satu (toim.) (2014). *Muotoiluajattelu*. Teknologiainfo Teknova, Helsinki.
- Mirowski, Philip & Plehwe, Dieter (eds.) (2009). *The Road from Mont Pèlerin. The Making of the Neoliberal Thought Collective*. Lontoo: Harvard University Press.
- Moisio, Antti (2002) *Essays on Finnish municipal finance and intergovernmental grants*. Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Research, 2002, No 93. <https://www15.uta.fi/kirjasto/pdf/pdfkirjat/Tutkimuksia93.pdf>
- Moisio, Sami (2012). *Valtio, alue, politiikka: Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Tampere: Vastapaino.
- Numminen, Jaakko (1964). *Suomen kulttuurihallinnon kehittäminen*. Aalto. Helsinki.
- Ojajarvi, Jussi & Steinby, Liisa (toim.) (2008). *Minä ja markkinavoimat. Yksilö, kulttuuri ja yhteiskunta uusliberalismin aikakaudella*. Avain.
- OKM (2011). *Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit 2010: valtion liikuntapoliittisten toimenpiteiden vaikutusten arviointi 2003–2009*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011: 3. OKM, Helsinki.
- OKM (2017). *Kulttuuripolitiikan strategia 2025*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20.
- Palola, Elina (2011). Valinnanvapauden problematiikasta sosiaalipolitiikassa. Teoksessa Palola, Elina & Karjalainen, Vappu, *Sosiaalipolitiikka: hukassa vai uuden jäljillä*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Pekola-Sjöblom, Marianne (2017). *Parhaat mahdolliset palvelut kaikille kuntalaisille? Kuntalaisten mielipiteet kunnallisista palveluista ARTTU2-tutkimuskunnissa vuosina 2015 ja 2017*. Arttu2-tutkimusohjelman julkaisusarja nro 13/2017. Kuntaliitto.
- Purhonen, Semi & työryhmä Jukka Gronow, Riie Heikkilä, Nina Kahma, Keijo Rahkonen ja Arho Toikka (2014): *Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Gaudeamus, Helsinki.

- Puustinen, Liina (2014). Tehtävä joogalle: uusliberaalin yhteiskunnan kauniit ja notkeat. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Kuusela, Hanna & Valaskivi, Katja (toim.): *Tehtävä kulttuurille: talouden ja kulttuurin muuttuvat suhteet*. Tampere, Vastapaino.
- Ryynänen, Aimo (1986). *Kunnan tehtävien lakisäätöistäminen*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol 201. Tampere.
- Saarinen, Arttu & Suvi Salmenniemi & Harri Keränen (2014). ”Hyvinvointivaltiosta hyvinvoivaan valtioon hyvinvointi ja kansalaisuus suomalaisessa poliittisessa diskurssissa”, *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2014):6
- Sassi, Sinikka (2002). Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus. Teoksessa Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni & Schulman, Harry (toim.) (2002): *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus. 58–74.
- Savola, Jorma, Pönkkö, Pentti & Heino, Mika (2010). *Aktiivinen kunta luo mahdollisuuksia*. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Selkälä, Arto (2015). Kansalaisen asema ja muutos suomalaisen sosiaali- ja terveyspolitiikan aktivointidiskursseissa. Teoksessa Autto, Janne & Nygård, Mikael (toim.) *Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus*. Rovaniemi, Lapin yliopistokustannus.
- Sointu, Elisa (2013). *Wellness -kuluttaminen Suomessa – Hyvinvointiin ja ulkonäköön panostaminen suomalaisten kulutusasenteissa*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Sokka, Sakarias & Kangas, Anita (2007). At the Roots of Finnish Cultural Policy: Intellectuals, Nationalism, and the Arts. *The International Journal of Cultural Policy*. 13(2):185-202.
- Sokka, Sakarias & Kangas, Anita & Ikonen, Hannu & Matilainen, Pertti & Räisänen, Petteri (2014). *Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista*. Kunnallisalan kehittämissäätiö: Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 77.
- STM (2010). *Suosituksia liikunnan edistämiseksi kunnissa*. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2010:3. STM, Helsinki.
- Sulkunen, Pekka (2007). Hyvinvointiteoria nykypäivänä: pohjoismaisia näkökulmia. Teoksessa: *Hyvinvointivaltion tulevaisuuden haasteet ja mahdollisuudet*. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry.
- Suomen kulttuurirahasto (2013). *Suomalaisten näkemykset kulttuurista 2013*. http://www.skr.fi/sites/default/files/Suomalaisten_n%C3%A4kemykset_kulttuurista_2013.pdf
- TNS Gallup (2012). *Kuntalaisten käsityksiä kulttuuripalveluista ja kuntahallinnosta 2012*. TNS Gallup Oy, Espoo.

- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällön-analyysi. Helsinki, Tammi.
- UNESCO (2012). *Measuring Cultural Participation*. Framework for cultural statistics handbook no. 2. The UNESCO Institute for Statistics. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002192/219213e.pdf>
- Uusitalo, Liisa (2009a). ”Johdanto”. Teoksessa Uusitalo, Liisa & Joutsenvirta, Maria (toim.) (2009): *Kulttuuriosaaminen. Tietotalouden taitolaji*. Helsinki: Gaudeamus. 7-16.
- Uusitalo, Liisa (2009b). ”Mitä kulttuuriosaaminen tarkoittaa?”. Teoksessa Uusitalo, Liisa & Joutsenvirta, Maria (toim.) (2009): *Kulttuuriosaaminen. Tietotalouden taitolaji*. Helsinki: Gaudeamus. 19-34.
- Valtiosääntökomitean välimietintö*. Komiteanmietintö 27. Valtion painatuskeskus. Helsinki 197
- Valtiovarainministeriö (2013) *Yhteenveto kuntien tehtäviä koskevan kyselyn vastauksista*, 31.10.2013. <http://www.real.fi/prograni/Webropol-kysely.pdf>
- Vasara, Erkki (2004). *Valtion liikuntahallinnon historia*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu; nro 157). Helsinki.
- Vehkalahti, Kimmo (2014). *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Finn Lectura.
- Vestheim, Geir (2009). “The Autonomy of Culture and the Arts – from the Early Bourgeois Era to Late Modern “Runaway World”. Teoksessa Miikka Pyykkönen & Niina Simanainen & Sakarias Sokka (toim.): *What about Cultural Policy? Interdisciplinary Perspectives on Culture and Politics*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi. 31–53.
- Virtanen, Taru (2007). *Across and beyond the bounds of taste. On Cultural Consumption Patterns in the European Union*. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Virolainen, Jutta (2015). *Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen*. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore, Helsinki. Cuporen verkkojulkaisuja 26.
- Väänänen, Ari & Murray, Michel & Koskinen, Aki & Vahtera, Jussi & Kouvonen, Anne & Kivimäki, Mika (2009). Engagement on cultural activities and cause-specific mortality: Prospective cohort study. *Preventive Medicine* 49: 2–3, 142–147.
- Wheatley, Daniel & Bickerton, Craig (2017) Subjective well-being and engagement in arts, culture and sport. *Journal of Cultural Economics* 41:1, 23–45.

- Wikström, Britt-Maj (2003). *Estetik och omvårdnad*. Studentlitteratur, Lund.
- Wilson, Nick & Gross, Jonathan & Bull, Anna (2017). *Towards Cultural Democracy. Promoting cultural capabilities for everyone*. King's College London.

The logo consists of the word "cupore" in a white, lowercase, sans-serif font, centered within a solid red rectangular background.

cupore

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

Pitkäsillanranta 3B, 00530 Helsinki

www.cupore.fi / info@cupore.fi

+358 50 577 22 46